

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1952

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 18

16—19 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 16 maj.

Sid.

Svar på interpellation av herr Lundgren ang. upprättandet av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster	4
--	---

Lördagen den 17 maj.

Inrättande av ett nordiskt råd	10
Ändrade bestämmelser om andrakammarval	17
Revision av reglerna rörande statsrådets ansvarighet	68

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 17 maj.

Utrikesutskottets utlåtande nr 9, ang. inrättande av ett nordiskt råd	10
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval	17
— betänkande nr 24, ang. revision av reglerna rörande statsrådets ansvarighet	68
Första lagutskottets utlåtande nr 30, ang. fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus	69

Fredagen den 16 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen be-
viljades herr *Andersson, Lars*, för tiden
den 16—den 28 i denna månad.

Anmäldes och godkändes bankoutskot-
tets förslag till riksdagens skrivelser till
Konungen:

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag med sär-
skilda bestämmelser angående sparbanks
inlåning;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning
om ändrad lydelse av 4 § förordningen
den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående
Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning
om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 för-
ordningen den 17 maj 1935 (nr 176) an-
gående Konungariket Sveriges stadshy-
poteckskassa, m. m.; samt

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning
om ändrad lydelse av § 2 förordningen
den 6 juni 1929 (nr 129) angående Sven-
ska skeppshypoteckskassan, m. m.

Anmäldes och godkändes statsutskot-
tets förslag till riksdagens skrivelser till
Konungen:

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående anslag för budget-
året 1952/53 till undersökningar angående
levnadsvillkor och hushållsvanor;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående vissa anslag un-
der landsstaten för budgetåret 1952/53
jänte i ämnet väckt motion;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående åtgärder till främ-
jande av bränsleförsörjningen;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts i
statsverkspropositionen gjorda framställ-
ning om anslag för budgetåret 1952/53
till avlöningar vid domkapitlen och
stiftsnämnderna;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts
i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställning om anslag för budgetåret 1952/
53 till förvärv av en fastighet invid Upp-
sala högar;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts i
statsverkspropositionen gjorda framställ-
ning om anslag för budgetåret 1952/53
till avlöningar vid landsmålsarkiven
jänte i ämnet väckta motioner;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående vissa byggnadsar-
beten vid statens sinnessjukhus m. m.;
samt

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående anslag för budget-
året 1952/53 till arbetsmarknadsstyrel-
sen och den offentliga arbetsförmedling-
en m. m. jänte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes första lag-
utskottets förslag till riksdagens skrivel-
se, nr 247, till Konungen i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition med förslag
till lag angående ändrad lydelse av 4 och
9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om
verkställighet av bötesstraff, m. m.

Anmäldes och godkändes konstitu-
tionsutskottets förslag till riksdagens
skrivelser till Konungen:

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag angäen-
de skyldighet för kommun att avsätta
medel till skattereglerringsfond åren 1953
och 1954, m. m. ävensom i ämnet väckta
motioner; samt

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag angäen-

Ang. upprättande av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster.

de ändrad lydelse av 56 § 4 mom. samt 59 och 79 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen ävensom till lag angående ändrad lydelse av 23 och 25 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) samt av det i 24 § samma lag angivna formuläret.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 251, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande Sveriges anslutning till en konvention angående upprättandet av ett råd för samarbete på tullområdet m. m.

Ang. upprättande av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HEDLUND**, som tillkännagivit att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lundgrens interpellation angående upprättande av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster, och nu yttrade: Herr talman! Herr Lundgren har frågat mig, om jag vore villig medverka till sådan ändring i gällande föreskrifter att vid upprättande av förslag till lasarettsläkartjänster skall deltaga minst två representanter för medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, varvid den ene helst bör vara eller ha varit väl erfaren lasarettsläkare.

Som svar ber jag få anföra följande:

De grundläggande bestämmelserna om tillsättning av lasarettsläkare finns i 1940 års sjukhuslag. Enligt dessa utnämns lasarettsläkare av Konungen, sedan förslag upprättats efter viss i lagen föreskriven ordning. Då sådan läkartjänst skall tillsättas, åligger det sålunda medicinalstyrelsen att uppföra på förslag de tre i avseende å skicklighet och förtjänst främsta bland de sökande, som är behöriga. Kan sökande inom det område, som tjänsten avser, åberopa framstående skicklighet, ådagalagd genom berömvärd tjänstgöring på sjukhus, grundlig utbildning eller väl vitsordat

vetenskapligt forskningsarbete, skall särskild hänsyn tagas därtill. Sedan medicinalstyrelsen upprättat förslag, äger sjukvårdsberedningen efter direktionens hörande att avgiva förord till förmån för sökande, som uppförts på förslaget, eller för annan sökande, vilken av någon av dem, som inom medicinalstyrelsen deltagit i behandlingen av ärendet, ansetts böra erhålla förslagsrum. — I instruktionen för medicinalstyrelsen finnes vidare föreskrivet, att då medicinalstyrelsen har att upprätta förslag till sjukhusläkartjänst, vilken skall tillsättas av Kungl. Maj:ten, skall, där ej särskilda omständigheter föranleder annat, ledamot av styrelsens vetenskapliga råd, vilken företräder den vetenskapsgren eller det verksamhetsområde, som närmast är av betydelse för tjänsten, kallas att deltaga i ärendets handläggning.

Såsom herr Lundgren framhållit, brukar vid upprättande av förslag till lasarettsläkartjänster vanligen deltaga endast en ledamot av styrelsens vetenskapliga råd. I sådana ärenden beslutar generaldirektören, och ärendena föredrages av chefen för styrelsens sjukhusbyrå. I ärendenas handläggning brukar dessutom deltaga minst två byråchefer, som är läkare. Föredraganden och sistnämnda läkare, vilka alla i allmänhet varit verksamma såsom läkare på fältet innan de erhållit sina befattningar i medicinalstyrelsen, synes särskilt väl ägnade att tillgodose kraven på en rättvis uppskattning av sökandenas meriter i fråga om tidigare sjukhustjänstgöring. Styrelsen synes sålunda vid handläggning av dessa ärenden ha en allsidig sammansättning, som väl uppfyller önskemålen om att hänsyn i största möjliga utsträckning skall tagas till sökandenas meriter av såväl praktisk som vetenskaplig natur. I detta sammanhang bör måhända särskilt framhållas den betydelse en skiljaktig mening beträffande medicinalstyrelsens förslag har i dessa ärenden. Förord kan ju enligt sjukhuslagens regler givas även åt en sökande, som av endast en av dem, som deltagit i behandlingen av ärendet, ansetts böra erhålla förslagsrum.

Ang. upprättande av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster.

Något hinder för medicinalstyrelsen att till handläggning av visst ärende kalla mer än en ledamot av det vetenskapliga rådet föreligger icke. Medicinalstyrelsen har också vid upprättande av förslag till besättande av de nu ledigförklarade lasarettsläkartjänsterna vid medicinska avdelningarna i Sala, Gävle och Sundsvall till ärendenas handläggning kallat båda de ledamöter, som inom vetenskapliga rådet representerar vetenskapsgrenen medicin. Denna av interpellanten önskade ordning medför emellertid olägenheten av en försening. Den ledamot av det vetenskapliga rådet, som kallas att deltaga i handläggningen av förslag till lasarettsläkartjänst, brukar nämligen innan ärendet föredrages genomgå handlingarna i ärendet. Skall två ledamöter av rådet göra detta, kommer det givetvis att fördröja ärendenas avgörande. Redan med nuvarande praxis tar dessa utnämningssärenden mycket lång tid, ofta ett halvt år eller mer, beroende bland annat på att proceduren är rätt invecklad.

Härtill kommer att för åtskilliga i detta sammanhang aktuella vetenskapsgrenar, såsom kirurgi, obstetrik och gynekologi, oftalmiatrik och otiatri, finnes blott en representant i vetenskapliga rådet. Vill man för dessa vetenskapsgrenar utse flera ledamöter, bör beaktas, att man måhända ej kan uppfylla herr Lundgrens önskemål om representation för nuvarande eller förutvarande lasarettsläkare. Till ledamöter av vetenskapliga rådet bör nämligen självfallet utses de främsta vetenskapsmännen inom respektive specialitet, och dessa uppfyller måhända ofta ej den av herr Lundgren önskade kvalifikationen.

Slutligen bör anmärkas, att i direktiven för de av mig i november 1951 tillkallade sakkunniga för översyn av sjukhuslagen framhållits, att bestämmelserna om inrättande och tillsättning av läkartjänster kräver särskild uppmärksamhet. Jag utgår därför från att kommittén vid sin översyn av reglerna för tillsättning av lasarettsläkartjänster kommer att beakta även förevarande spørsmål.

Av dessa skäl, och inte minst med hänsyn till att frågan är under utredning genom sakkunniga, är jag för närvarande ej beredd att förorda den av herr Lundgren ifrågasatta ändringen av gällande föreskrifter om medicinalstyrelsens sammansättning vid upprättande av förslag till lasarettsläkartjänster.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framför jag mitt vördsamma tack för statsrådets svar på min interpellation. Jag måste dock beklaga, att statsrådets inställning till det av mig berörda spørsmålet — vilket visserligen endast berör en detalj i frågan om lasarettsläkartillsättning, men en detalj som enligt vad erfarenheten visar är av mycket stor praktisk betydelse — är så negativ.

Vid upprättandet av förslag inom medicinalstyrelsen till lasarettsläkartjänster deltar, som framgår av svaret på interpellationen, jämte generaldirektören och byråcheferna i medicinalstyrelsen endast en ledamot av styrelsens vetenskapliga råd. Med hänsyn till den stora vikt som medicinalstyrelsen enligt vad erfarenheten visat fäster vid vetenskapliga rådets votum, är detta, såsom jag framhållit i interpellationen, mindre tillfredsställande.

Såsom skäl mot en utökning av antalet representanter för vetenskapliga rådet har departementschefen anført, att detta skulle försena tillsättningen av lasarettsläkare. Jag har svårt att finna detta skäl bärande.

Vidare framhåller statsrådet, att vissa ämnen eller ämnesgrupper endast har en representant i vetenskapliga rådet. Jag har svårt att förstå att det inte skulle kunna utses ytterligare representanter. Jag vill erinra om att antalet ledamöter i sjukvårdsförvaltningens vetenskapliga råd är betydligt större än i medicinalstyrelsens.

I varje fall måste det anses otillfredsställande att ledamöter av vetenskapliga

Ang. upprättande av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster.

rådet vid uppgörande av förslag yttrar sig om sökande, vilka erhållit sin kliniska utbildning hos dem. Det har väckt stor uppmärksamhet inom intresserade kretsar, att det vetenskapliga rådet på förslag till en lasarettsläkartjänst vid medicinsk avdelning uppförde tre sökande, vilka samtliga erhållit sin utbildning på den klinik, som en representant för rådet är chef för, detta med förbigående av äldre, väl meriterade sökande.

I interpellationssvaret förklarar statsrådet, att de av mig framförda synpunkterna torde kunna tillgodoses, eftersom byråcheferna i medicinalstyrelsen i regel har varit verksamma såsom lasarettsläkare ute i landsorten. Emellertid förekommer det ganska ofta, att medicinalstyrelsens beslut dikteras av generaldirektören ensam, under det att de föredragande reserverar sig. Statsrådet kan naturligtvis säga, att detta inte spelar någon roll emedan förord kan ges till en sökande som en reservant ansett ha bort uppföras på förslag; det är dock en väsentlig skillnad, om en person erhållit förslagsrum eller icke.

Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till dessa kommentarer, men frågan om principerna för tillsättning av lasarettsläkartjänster är av så stor betydelse, att jag tillåter mig anföra ytterligare några synpunkter, detta desto mera som denna fråga inom intresserade kretsar under senaste tiden livligt debatterats. Det har publicerats ett stort antal artiklar i denna fråga i Läkartidningen.

I debatten har medicinalstyrelsens principer för uppgörande av förslag till lasarettsläkartjänster kritiserats dels på grund av de orättvisor, som enligt många mening begåtts vid upprättande av förslagen, dels på grund av den försämring i lasarettsvårdens standard, särskilt i avlägsna delar av landet, som med fog kan befaras om medicinalstyrelsen fortsätter på den inslagna vägen, dels på grund av den osäkerhet i planläggningen av utbildningen som aspiranterna till lasarettsläkartjänster känner genom frånvaron av fasta normer för meritvärderingen — eller kanske snarare genom

underlåtenhet att följa de normer som sjukhuslagen anger.

Såsom statsrådet anförde skall medicinalstyrelsen vid upprättande av förslag taga hänsyn till 1) berömvärd tjänstgöring på sjukhus, 2) grundlig utbildning och 3) väl vitsordat vetenskapligt forskningsarbete. Av denna uppräknings framgång att vetenskapliga meriter enligt sjukhuslagen först kommer i tredje rummet när det gäller tillsättning av lasarettsläkartjänster. Därest medicinalstyrelsens förslag i fråga om vissa omstridda tjänster skulle av Kungl. Maj:t godtagas, skulle detta innebära att de vetenskapliga meriterna finge den avgörande betydelsen.

Jag är väl medveten om att det är mycket vanskligt att jämföra vetenskapliga och praktiska meriter, och jag vill ingalunda underskatta de vetenskapliga meriternas betydelse, men de bör inte vara ensamma avgörande. Det gäller inte här tillsättande av professur utan tillsättande av lasarettsläkartjänst.

Alla är säkerligen ense om att sökande till lasarettsläkartjänster bör ha en grundlig klinisk utbildning. Sedan vederbörande väl erhållit denna, bör tjänstår såsom underläkare vid landsorts-sjukhus tillmätas lika stort meritvärde som fortsatt tjänstgöring vid klinik. Om så icke sker, finns det ingen möjlighet att kunna rekrytera de biträdande lasarettsläkartjänsterna vid våra stora centrallasarett. Ännu orimligare är det att fortsatt tjänstgöring vid en klinik skall vara mera meriterande än självständig verksamhet som lasarettsläkare vid ett landsortssjukhus.

Några exempel visar vilka konsekvenser medicinalstyrelsens nuvarande principer vid upprättande av förslag till lasarettsläkartjänsten leder till.

En underläkare går några år hos en lasarettsläkare på en stor medicinsk avdelning i landsorten. Så blir denne lasarettsläkare utnämnd till professor och får under sig amanuenser och underläkare. Alla dessa får räkna kliniska meriter, men den underläkare som tjänstgjorde under samma chef på landsortssjukhuset får icke göra detta. Man har

Ang. upprättande av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster.

all anledning att tro, att ifrågavarande chef lärt sina underläkare i landsorten lika mycket som han lär de underordnade läkarna vid universitetskliniken.

En docent vid en klinik får ofta vikariera för sin chef som klinisk lärare, och samtidigt får hans underordnade räkna sina kliniska meriter. Så blir samma docent utnämnd till lasarettsläkare i landsorten och förlorar samtidigt formellt förmågan att ge sina underläkare kliniska meriter.

Det bör vara av betydelse ur utbildningssynpunkt att en läkare tjänstgör hos olika klinikchefer, då var och en av dessa ofta har sina olika metoder och principer. För en läkare, som skall bli chef för ett stort landsortssjukhus, bör det vara av vikt att icke uteslutande under sina utbildningsår ha tjänstgjort vid klinik i Stockholm eller universitetsstäderna. Genom tjänstgöring på ett landsortslasarett lär han sig de speciella problem som berör sjukvården på andra håll än i storstäderna, och detta bör enligt min mening vara en merit och icke som nu är fallet minska vederbörandes utsikter att erhålla lasarettsläkartjänst.

Enligt sjukhuslagen kommer berömvärd tjänstgöring på sjukhus som första befordringsgrund. Det är enligt min uppfattning orimligt att underskatta värdet av självständig verksamhet såsom lasarettsläkare på ett landsortssjukhus. Ett exempel visar detta. Två personer A och B, vilka båda har grundlig klinisk utbildning och båda disputerat och är docenter, söker samtidigt lasarettsläkartjänst vid ett landsortslasarett. A anses mest meriterad och får tjänsten. Efter åtta år söker de båda transport till ett annat sjukhus. De har båda mycket väl fullgjort sina åligganden och har goda vitsord. Det borde då vara uppenbart, att den som tidigare satts först på förslag och som haft självständig verksamhet som chef för en lasarettsavdelning i landsorten fortfarande skall placeras först, men så sker ej om medicinalstyrelsens nuvarande principer skall tillämpas.

De problem som jag nu berört, kanske alltför utförligt, är av utomordent-

ligt stor betydelse för utvecklingen av den slutna kroppssjukvården i länen. De är av betydelse icke minst för sjukvården i Norrland. Om läkarna får den uppfattningen, att självständig verksamhet som lasarettsläkare i landsorten värderas mindre än fortsatt tjänstgöring vid kliniker, drar de sig givetvis för att söka lasarettsläkartjänster, i varje fall i Norrland. Detta kommer att försvåra tillsättningen av såväl lasarettsläkartjänster som biträdande lasarettsläkartjänster till skada för sjukvården.

Jag vädjar därför till statsrådet och cefen för inrikesdepartementet att pröva dessa ur många synpunkter mycket svårlösta problem. Jag tror inte att de har direkt med den nu pågående utredningen om sjukhuslagstiftningen att göra.

Sedan ytterligare en sak. Som det nu är infordras ofta förord till dessa tjänster, innan förslaget har vunnit laga kraft. Det har i rätt stor utsträckning förekommit att förslag överklagats, och i sådana fall är det enligt min mening olämpligt att sjukvårdsberedningarna skall bli tvingade att avge förord på ett förslag som inte vunnit laga kraft, ty det kan ju tänkas att förslaget av Kungl. Maj:t ges en annan form.

Med dessa ord ber jag få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för hans svar.

Herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Av interpellationssvaret framgår, att jag inte har ansett det lämpligt att nu taga ställning till den fråga som interpellanten här dragit upp. Anledningen är naturligtvis, som jag också framhållit, att det pågår en utredning och att jag utgår ifrån att denna utredning kommer att ta upp även detta spörsmål till behandling. Jag har därför nöjt mig med att ange vissa synpunkter. Jag har inte kunnat undgå att fästa mig vid att i medicinalstyrelsen är det inte mindre än fem läkare, vilka som regel behandlar sådana här befordringsärenden. Det är generaldirektören och föredraganden, som ju båda är lä-

Ang. upprättande av förslag till besättande av lasarettsläkartjänster.

kare, det är två byråchefer, om vilka det har upplysts att de i regel tidigare varit verksamma som läkare ute på fältet, och slutligen är det vetenskapliga rådet med också. Det är alltså inte mindre än fem läkare, som deltar i avgörandet av dessa ärenden. Visserligen kan man som interpellanten säga, att det ju dock är generaldirektören som dikterar besluten på egen hand, men varje deltagande har, som interpellanten också nämnde, rätt att ge uttryck för sin mening, vilket han ju också brukar göra. Det är ganska ofta som det förekommer att antingen vetenskapliga rådet eller också någon av de övriga deltagande har fört till torgs en annan uppfattning än den som generaldirektören företräder, och detta betyder ju författningsmässigt sett att förordsmöjligheter föreligger för en större krets; var och en av de sökande, som har fått någon röst bland dessa fem, kan ju uppföras på förord, och jag tror att detta sker inte så sällan. Jag känner till fall, när det vetenskapliga rådet har varit av en mening och generaldirektören av en annan, varvid förordet har lämnats den som generaldirektören vill ha, men jag känner också till fall då motsatsen inträffat.

Det är alltså detta som var det väsentliga skälet till att jag i dag inte ville lämna något direkt positivt svar. Frågan är komplicerad, och den kan behöva utredas.

Vad sedan fördröjningen av ärendenas behandling beträffar, anser jag att detta i och för sig inte kan få vara av avgörande betydelse, men det är en omständighet, som man dock inte helt kan bortse ifrån.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Utslagsgivande för frågans avgörande i medicinalstyrelsen blir ofta, som jag förut sade, det vetenskapliga rådets votum. Det har ju visat sig, att generaldirektören ofta följer vetenskapliga rådets förslag. Under sådana omständigheter kommer den inställning, som vetenskapliga rådet företräder, att spela mycket större roll

än vad någon av byråcheferna anfört vid behandlingen av frågan. När det gäller tillsättandet av exempelvis en professur har man tre sakkunniga, och det vore inte orimligt att ha två sakkunniga i ett sådant fall som detta. Därtill kommer, som jag sade, att det är olämpligt att en klinikchef sitter och bedömer meriter för sådana sökande, vilka fått sin utbildning vid den klinik, för vilken medlemmen av vetenskapliga rådet är chef. Detta är kanske ändå litet stötande.

Herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Det är mycket möjligt att medlemmen av det vetenskapliga rådet har förmågan att göra sig gällande i så pass hög grad, att han ofta vinner generaldirektörens medverkan för sin mening, men i så fall är väl inte detta så underligt, ty ledamoten av vetenskapliga rådet brukar vara en av de mest framstående läkare vi har i landet på det område det gäller.

Det är klart, att man inte helt kan bortse ifrån vad interpellanten nämnde i slutet av sitt anförande här, nämligen att det kan finnas en viss benägenhet för vetenskapliga rådet att övervärdera kvalifikationerna hos någon, som vetenskapliga rådet i sin verksamhet dagligen haft att göra med, men jag föreställer mig i så fall att om det ligger något i den synpunkten är saken inte obekant för de fyra övriga i medicinalstyrelsen som har att ta befattning med ärendet, och då utgår jag ifrån att de tar den hänsyn till detta förhållande, som omständigheterna kan påfordra.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1952 den 15 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1952—1955 efter herrar C. P. V. Gränebo och G. F. N. Kristensson,

vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1952—1955:

herr Rubbestad, Axel
Ludvig, ledamot av
andra kammaren . med 44 röster,
» Kristensson, Gustaf
Filip Natan, ledamot av andra kam-
maren ..... » 44 » ;

suppleant för herr Rubbestad, A. L.:

herr Elofsson, Gustaf
Sanfrid, ledamot av
första kammaren .. med 44 röster;

suppleant för herr Kristensson, G. F. N.:

herr Kollberg, Gustaf Na-
poleon, ledamot av
andra kammaren .. med 44 röster;

Gottfrid Karlsson. Martin Skoglund.

Gustaf Elofsson. O. Malmberg.

År 1952 den 15 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1952—1955 efter herrar A. E. Örne, K. A. Ryberg och E. R. Hagberg, vilka voro i tur att avgå, jämte tre suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ordförande

för valperioden 1952—1955:

herr Kling, Erik Her-
man, statssekre-
tare ..... med 44 röster;

fullmäktige

för valperioden 1952—1955:

herr Näsgård, Bernhard,
ledamot av första
kammaren ..... med 38 röster,
» Hagberg, Erik Ru-
dolf, ledamot av
andra kammaren .. » 38 » ;

suppleant för herr Kling, E. H.:

herr Hedqvist, Anders
Sven, ledamot av
andra kammaren . med 44 röster;

suppleant för herr Näsgård, B.:

herr Pettersson, Anders
Petter, ledamot av
andra kammaren . med 38 röster;

suppleant för herr Hagberg, E. R.:

herr Birke, Gustaf Ema-
nuel, ledamot av
andra kammaren . med 38 röster.

Gottfrid Karlsson. Martin Skoglund.

Gustaf Elofsson. O. Malmberg.

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr Lindgren m. fl. väckta motionen, nr 503, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 9, konstitutionsutskottets utlåtande nr 22 och betänkande nr 24 samt första lagutskottets utlåtande nr 30.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.32 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 17 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Herr talmannen yttrade att han finge tillkännagiva, att enligt överenskommelse med andra kammarens talman gemensamma omröstningar komme att anställas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 21 innevarande månad.

Ang. inrättande av ett nordiskt råd.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition, nr 206, angående inrättande av ett nordiskt råd, dels ock i ämnet väckt motion II: 643.

Genom en den 4 april 1952 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 206, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för samma dag samt med överlämnande av förslag till stadga för Nordiska rådet, hemställt, att riksdagen måtte dels antaga förslaget till stadga för Nordiska rådet, dels föranstalta om val av ledamöter och suppleanter i rådet.

Till utskottet hade jämväl hänvisats en av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. inom andra kammaren väckt motion, nr 643, vari yrkats avslag på Kungl. Maj:ts berörda proposition.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till stadga för Nordiska rådet var i nedan angivna delar så lydande:

1 §.

Nordiska rådet är organ för samråd mellan Danmarks riksdag, Islands alting, Norges storting och Sveriges riksdag samt dessa länders regeringar i frågor, i vilka gemensamma åtgärder av dessa länder eller några av dem ifrågakomma.

2 §.

Rådet består av sexton ombud för envar av Danmarks och Sveriges riksdagar samt Norges storting, vilka representera olika politiska meningsriktningar och utses inom riksdagarna respektive stortinget, tillika med erforderligt antal suppleanter, för den tid och på det sätt, som inom varje land särskilt bestämmes, samt fem i samma ordning utsedda ombud för Islands alting.

De deltagande ländernas regeringar representeras i rådet av de regeringsmedlemmar, som vid varje särskilt tillfälle förordnas därtill av respektive regeringar.

Regeringsrepresentanterna deltaga i rådets överläggningar men ej i dess beslut.

3 §.

När det begäres från finsk sida, må finska representanter deltaga i rådets överläggningar och beslut.

4 §.

Rådet sammanträder en gång årligen å tid, som det självt bestämmer (ordinarie session), och dessutom, när rådet så beslutar eller det påkallas antingen av minst två regeringar eller av minst tjugo medlemmar (extra session). Sessionerna hållas i respektive länders huvudstäder enligt vad rådet bestämmer.

6 §.

Rådets förhandlingar äro offentliga, därest rådet ej med hänsyn till visst ärendes beskaffenhet annorlunda beslutar.

10 § första stycket.

Rådet har till uppgift att dryfta frågor av gemensamt intresse för länderna och att besluta om rekommendationer (framställningar) till regeringarna i sådana frågor. Till rekommendationerna fogas uppgift om huru varje medlem av rådet röstat.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:s förevarande proposition,

dels — under förutsättning av att från dansk och norsk sida fattades motsvarande beslut — antaga förslaget till stadga för Nordiska rådet,

dels ock jämlikt 2 § i stadgan och med tillämpning av 75 § 1 mom. riksdagsordningen och riksdagsstadgan föranstalta om val av ledamöter och suppleanter i rådet för tiden intill dess sådant val nästa gång ägde rum, vid vilket val vardera kammaren hade att utse 8 ledamöter och 8 suppleanter;

B) att motionen II: 643 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Vid den utrikesdebatt, som vi hade här i kammaren i februari månad, uttalade jag mig positivt för ett nordiskt samarbete, men detta under alldeles bestämda förutsättningar och i syfte att åstadkomma en pacificering av hela Norden i händelse av krig. Jag framhöll då som min mening, att ett sådant samarbete kanske kunde uppnås, om Sverige ville stödja den finske statsministerns linje, som går ut på att förmå Norge och Danmark att lämna Atlantpakten och genomföra en alliansfri utrikespolitik. Statsministern gav då det beskedet, att Norge och Danmark valt sin egen väg och att man i Oslo och Köpenhamn inte ville lyssna på några råd från Stockholm eller Helsingfors.

Nu föreslås emellertid att det skall upprättas ett nordiskt råd, i vilket Finland inte är med. Representanter för den svenska riksdagen och regeringen skall alltså bänka sig tillsammans med tre stater, som inte har valt samhörighet med Norden som sin väg, utan samhörighet med Atlantpakten. Island är redan ett faktiskt ockuperat land, ett land som tvingats in i en krigsallians, trots att den isländska grundlagen föreskriver neutralitet. De styrande i Danmark och Norge har sålt sina länders nationella suveränitet, de har blivit fjärrstyrda och fullföljer en politik, som

Ang. inrättande av ett nordiskt råd.

kan föra till nationell katastrof inte bara för Danmark och Norge utan också för oss och kanske för alla länder i Norden.

Jag vill i detta sammanhang endast erinra om att det i slutet av september eller möjligen i början av oktober i fjol gavs en order till de danska myndigheterna, en order som går ut på att regering, riksdag, försvarsmakt och till och med kungamakten skall försättas ur spel i händelse av ett krigsutbrott, ty hela bestämmanderätten övergår då till Atlantpaktens överkommando. Redan nu är för övrigt ledningen för försvarskrafterna i amerikanska händer och inte i danska. Likadant är läget i Norge. Man måste därför säga att folken i våra närmaste grannländer, så länge de tillhör Atlantpakten, inte kan avgöra sina egna livsfrågor. De avgörs på annat håll, och det är detta nya läge, som vi anser att man måste ta hänsyn till, när det gäller frågan om nordiskt samarbete. Vårt land är inte med i Atlantpakten, och den officiellt deklarerade linjen är alliansfrihet. Att denna alliansfrihet är mycket haltande har jag tidigare vid många tillfällen berört, och jag skall inte i detta sammanhang gå närmare in på saken.

Jag vill bara erinra om att Sverige redan medverkar i flera internationella organ, som numera inte är någonting annat än hjälporgan åt Atlantpaktens militära organisation. Och det strider enligt vår mening mot en konsekvent alliansfri linje i utrikespolitiken. Nu skall det alltså skapas en ny organisation för samverkan med länder, som leds av Atlantpaktens huvudintressent. Jag vill i detta sammanhang i förbigående erinra om en intressant omständighet, nämligen att initiativet till det nordiska rådet kom från Danmark, vars utpräglade beroendeförhållande till Förenta staterna väl inte någon numera kan bestrida. Vår regering var också mycket lyhörd för detta danska uppslag. När Kekkonen föreslog, att Norden skulle gå en annan väg för att trygga freden, då vinkades från regeringens håll med kalla handen.

Jag betraktar alltså frågan om ett nordiskt råd utifrån dessa omständigheter

Ang. inrättande av ett nordiskt råd.

och kommer till den slutsatsen, att det steg, som jag förmodar att riksdagen i dag är beredd att ta, markerar en fortgående glidning bort från alliansfriheten och till en allt intimare samverkan med de makter, som ställer kriget såsom perspektiv.

Jag vill också, herr talman, innan jag slutar påpeka en annan sak.

Man har, i varje fall i det dokument som vi har framför oss, undvikit att fastställa det nordiska rådets uppgifter. Utrikesutskottet tycker till och med, att det skulle vara, såsom utskottet skriver, »olägligt» att i förväg bestämma arbetsuppgifterna. Det förklaras inte vari olägenheten består. Det kanske beror på att utrikesutskottet är väl medvetet om att man här rör sig på ett tämligen känsligt och brännbart område och att utskottet därför begränsar sig till att säga att rådet har att ifrågasätta åtgärder, »gärna i få men betydelsefulla ärenden». Ja, »betydelsefulla ärenden», det kan vara praktiskt taget vad som helst. Det beror på omständigheterna vad som är betydelsefullt eller inte. Att militär samverkan med Atlantpakten skulle kunna tänkas tillhöra de »få men betydelsefulla ärenden», som rådet skall dryfta, kan man inte utan vidare utsluta, och härtill kommer att rådet inte bara skall dryfta betydelsefulla angelägenheter, utan tyngdpunkten skall, säger utskottet, läggas på att ifrågasätta åtgärder. Utskottet varnar uttryckligen för att rådet endast skall bli »en debatterande församling».

Nu kan man naturligtvis gentemot dessa mina reflexioner om rådets befogenheter göra den invändningen, att dess beslut skall vara av rådgivande karaktär. Ja, det är i och för sig riktigt, och det är ju fastställt i den stadga som utarbetats. Men det betonas samtidigt i kommentarerna, att de delegater, som utses, skall vara representativa för sina partier och således ha möjligheter att genomföra rådets beslut i vederbörande parlament. Dessutom skall regeringarna ha representanter i rådet med beslutanderöst. Jag kommer därför till den slutsatsen, att beslutens rådgivande karak-

tär i denna församling endast är en fråga om formen och inte om beslutens faktiska innehåll.

Då jag således anser att detta organ för nordiskt samarbete tar sikte på att binda landet närmare Atlantpakten och därmed närmare kriget, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 643 i andra kammaren, vilken innebär avslag på föreliggande proposition.

Herr SANDLER: Herr talman! Det kommunistiska avslagsyrkandet i denna fråga är ju i och för sig inte överraskande. Det understryker bara att det nordiska råd, som nu skall sättas i livet, är ett organ av demokratien och för demokratien i Norden. Att diktaturideologiens målsmän ställer sig utanför ett sådant organ är ju helt naturligt. Till deras sedvanliga vokabulär har i den nu föredragna motionen lagts den förolämpningen mot våra skandinaviska grannländer, att Norge, Danmark och Island upphört att vara oavhängiga stater. Denna betygsättning, mina damer och herrar, kommer från ett parti, som i hela sin verksamhet så uppenbart ådagalägger hur det är bevänt med dess oavhängighet. I taktiken för dagen ingår att just nu svepa in sig i den finska flaggan. Lovorden åt Finland såsom exempel har emellertid en baksida, som man inte kan missta sig på. Om Finland begagnar den rätt, som stadgan för det nordiska rådet tillerkänner detta land, att framdeles deltaga i rådets förhandlingar, då är den kommunistiska fördömmelsen över även den finska demokratien på förhand given, och därmed kommer denna i samma belägenhet som vår egen ur kommunistisk synpunkt. Därmed vare nog sagt beträffande kommunismens negativa ståndpunkt i frågan.

För att övergå till den positiva sidan av saken vill jag först konstatera, att det är någonting märkligt i det förhållandet, att i en period, då de olika nordiska länderna på grund av hårda tidsomständigheter har valt olika vägar för att trygga sin säkerhet, ett förslag sådant som detta har kunnat framläggas

Ang. inrättande av ett nordiskt råd.

med de bästa utsikter att vinna bifall. Det har kunnat ske utan några längre utredningar och några långa överväganden. En formskärare skulle mycket väl kunna finna anmärkningar och uppskovsanledningar i det stadgeförslag, som ligger på kammarens bord, men så har icke denna gång skett. Då jag inte på något sätt deltagit i det förberedande arbetet i denna angelägenhet, känner jag mig förhindrad att säga, att jag tycker det är bra gjort av de personer, som med enveten energi på osedvanligt kort tid lyckats driva fram denna idé från att vara ett projekt till att bli ett regeringsförslag. Att det har lyckats måste väl också samtidigt tolkas så, att det har funnits resonans för idén.

Denna fråga behandlas nu samtidigt förutom i den svenska riksdagen även av riksdagarna i Norge och Danmark. För Islands vidkommande framlägges förslag först senare under året, då alltinget inte har något sammanträde nu. Vad Finland beträffar är ju dess deltagande en oviss fråga. Det har i utrikesutskottets utlåtande om den saken sagts, att detta råd inte fullt kommer att göra skäl för sitt namn, därest Finland även fortsättningsvis finner sig böra stå utanför. Bedömningen härav tillkommer självfallet de finska statsmakterna. Härifrån kan endast sägas, att den svenska demokratien skulle välkomna ett samarbete även i denna angelägenhet med den finska demokratien.

I utrikesutskottets utlåtande är det särskilt två synpunkter som blivit understrukna. Pro primo: det nordiska rådet är avsett att vara en representation både för regeringar och parlament. Pro secundo: det bör inte få bli en enbart debatterande församling eller utnyttjas som en allmän remissinstans utan har att koncentrera sitt intresse på sådana ärenden, i vilka, såsom det heter, gemensamma åtgärder ifrågakomma. Detta innebär inte bara en praktisk utan även på sätt och vis en principiell begränsning av rådets aktioner. Om statsmakterna i de olika nordiska länderna har valt att inta, såsom nu är fallet, en bestämd men olikriktad ståndpunkt i

utrikespolitiskt hänseende, begränsar detta uppenbart eo ipso rådets möjligheter att agera, eftersom det skall gälla ärenden, där gemensamma åtgärder ifrågakommer. Det synes mig därför klart att varken för den alliansfria politiken å ena sidan eller för atlantpaktspolitiken å den andra sidan upprättandet av detta nordiska råd ger anledning till någon oro.

Rådet kan icke, såsom utskottet har sett saken, ordentligt fylla sin uppgift, om inte dess arbete är väl förberett. För att så skall bli fallet beträffande dess första session är det angeläget att utseendet såväl av riksdagens som regeringens representanter sker så skyndsamt, att en svensk delegation kan sammankomma före avslutningen av riksdagens vårsession.

I sitt tillstyrkande av stadgan och således av förslaget om det nordiska rådets upprättande använder utrikesutskottet sannerligen icke något blomsterspråk. Rosorna bör få vänta till dess rådet har visat vad det förmår. Utskottet uttrycker bara kort och enkelt sin övertygelse att, som det heter, rådet bör bli till gagn för det nordiska samarbetet, förutsatt att rådet arbetar i enlighet med stadgans syftemål.

Låt oss, mina damer och herrar, betrakta vad som nu sker främst som en viljeakt från de olika skandinaviska parlamentens sida och i detta hänseende nu närmast från det svenska parlamentets sida. I utrikesutskottet har rätt fullständig enighet, och jag vågar förutsätta att den kommer att motsvaras av en fullständig enighet också i riksdagen, mellan alla de partier, som tillhör den svenska demokratien. Detta bör ju vara en god startgåva för det nordiska samarbetsorgan, som nu skall sättas i livet.

I förhoppning, herr talman, att rådet skall fylla sitt syfte, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Herr Sandler ansåg att jag riktat en förolämpning mot Norge, Danmark och Island, när jag sagt att dessa länder genom sin

Ang. inrättande av ett nordiskt råd.

politik har förlorat sin nationella suveränitet.

Jag vill icke låta detta yttrande stå oemotsagt, då min karakteristik av läget icke avsåg att förolämpa de nordiska länderna utan endast att teckna ett faktiskt förhållande. Man kan inte förneka, att det militära överkommandot i dessa länder redan är lagt i Atlantpaktens händer och att denna organisation dirigeras framför allt från Amerikas förenta stater. Och jag skulle vilja höra hur herr Sandler kan hävda, att exempelvis ett sådant land som Island numera kan betraktas såsom en suverän nationalstat, då landet i verkligheten är ockuperat av främmande makt.

Herr Sandler förklarade att när vi kommunister går emot det föreliggande förslaget, så vittnar detta om de skiljelinjer som finns mellan de s. k. demokratiska partierna och diktaturanhängarna. Jag skall inte i detta sammanhang, herr talman, ta upp diskussionen om vad herr Sandler till äventyrs menar med demokrati och vad jag menar med demokrati. Jag vill här endast inskjuta, att när Finland icke har ansett sig kunna gå med i detta nordiska råd, så beror det väl inte därpå att den borgerlige finske statsministern skulle vara anhängare av någon socialistisk ideologi. Han har säkert liksom den finska regeringen bedömt läget ur politisk synpunkt, och han har anvisat en annan väg, nämligen att Norden bör försöka komma bort från Atlantpakten, försöka åstadkomma en pacifiering och därmed större trygghet mot krigiska förvecklingar. Man har från den sidan icke ansett, att detta nordiska råd tjänar sådana syften, och därför har man avböjt att gå med.

Nu finns i stadgan ett slags brasklapp, då det heter att om Finland sedan skulle vilja komma med, så är landet hjärtligt välkommet. Ja, det kan man säga, men ett faktum är att man nu söker skapa ett nordiskt råd i ett splittrat Norden, ett råd där icke alla Nordens länder anser sig vara med, ett råd där tre atlantpaktstater och en alliansfri stat, Sverige, skall samverka. Man kommer icke

ifrån, herr Sandler, att Danmark, Norge och Island är en del av Atlantpakten och att Sverige i och med det beslut, som i dag kommer att fattas, har sagt: Nu skall vi samarbeta med denna del av Atlantpaktens stater.

Sedan kan man säga, att vi icke har bundit oss för några militärengagemang. Men erfarenheten visar att några absolut strikta skiljelinjer inte finns mellan samverkan på det militärpolitiska området och samverkan i andra hänseenden; det ena flyter in i det andra.

Det är dessa synpunkter som gjort att vi har yrkat avslag på propositionen, och jag kan inte annat än vidhålla mitt yrkande, trots den utläggning jag här hört från utrikesutskottets ordförande.

Till sist vill jag bara, herr talman, erinra om att det alltjämt saknas någon definition på vad detta nordiska råd skall göra. Vad menar man exempelvis med »betydelsefulla frågor»? Kan det, i en given situation, avse militärpolitisk samverkan? Den tolkningen har jag dristat mig att göra, och utrikesutskottets ordförande har icke bestritt den.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! Under de mörka krigsåren, då banden mellan de nordiska länderna blivit mera eller mindre avklippta, var det många bland oss som drömde om att kunna upptaga mera nära och intima förbindelser än förut, om det åter blev fred i världen och alla de nordiska länderna då var fria. Verkligheten blir inte alltid riktigt sådan som man drömmer sig den, och det är välbekant hur de nordiska länderna nu har sett sig nödsakade att gå olika vägar i utrikespolitiken.

I det läget är faran den att man i alla de nordiska länderna säger sig, att det inte heller är möjligt att uppehålla och utöka kontakterna och samarbetet på andra områden. Därför är det så mycket mera angeläget för alla, som tror på den djupa innebörden i den nordiska vänskapen, att i stället vidga och fördjupa samarbetet på andra fält än utrikespolitikens. Och det förslag till ett

nordiskt råd, som jag haft äran och glädjen att framlägga för riksdagen och som nu behandlas av kammaren, är ett nytt och betydelsefullt bevis på vad som ändå kan göras och vilka stora möjligheter som står till buds att skapa nya kontakter och förstärka de gamla, som finns mellan de nordiska folken.

Utskottets ärade ordförande nämnde, hur fort och lätt det gått att genomföra ett så ovanligt förslag som detta ändå är. Jag vill understryka vad han därvid sade och instämma både i att detta måste innebära, att hos alla de nordiska länderna finns en stark och djup resonans för den nordiska tanken, och i hans tacksamhet till dem som särskilt bidragit till att förverkliga förslaget; och det må kanske vara mig tillåtet att särskilt rikta den tacksamheten till herr Herlitz, som var svensk representant i den internordiska kommitté, som utarbetade förslaget och som sedan med stor energi fört verket vidare, tills förslaget i dag är färdigt att antagas.

Man kan vid läsningen av stadgan fråga sig, hur detta nya nordiska organ skall arbeta och vad det kan göra. Naturligtvis finns en liten risk för att det nordiska rådet, eftersom stadgan är vagt och allmänt hållen, kan bli mest ett organ för diskussioner och mera allmänna projekt och inte ett verkligt, praktiskt samarbetsorgan. Utskottet har med rätta understrukt, att så inte bör ske, och jag tror att man kan hysa en viss optimism på den punkten, när man har erfarenhet av hur bra det går att genomföra ett nordiskt samarbete rätt formlöst och utan i förväg angivna riktlinjer. Som ett exempel på detta skall jag be att få anföra min erfarenhet från det nordiska samarbetet på lagstiftningens område. Det samarbetet är av mycket gammalt datum, och det har efter krigets slut upptagits och intensifierats samt lett till så märkliga resultat — inte så allmänt kända som de borde vara — att alla de nordiska länderna nu har en lång rad av lagar, som i alla eller flera av länderna är lika eller nästan lika och alltså i den meningen gemensamma. Och dessa lagar handlar om

Ang. inrättande av ett nordiskt råd.

alla möjliga centrala och viktiga ting i det mänskliga livet, t. ex. äktenskapslagstiftningen och de allmänna reglerna om slutande av avtal och köp. Jag skall inte trötta med flera exempel — det finns dussintals — utan nöjer mig med att peka på det allra färskaste, nämligen den nya medborgarskapslagen, som är nordisk både på det viset att lagstiftningen är lika i alla de berörda nordiska länderna och på det viset att den ger särskilda företrädesrättigheter åt nordiska medborgare framför andra utlänningar.

Det förhåller sig i själva verket så, att på lagstiftningens mark har vuxit upp — utan några fastslagna former eller egentliga gemensamma organ — en samfällighet i Norden, som säkerligen är större än vad man finner hos några andra självständiga stater i världen. Det har till och med sagts, att den likstämmigheten i lagstiftningen är större än vad som i stort sett gäller mellan USA:s delstater — och ändå brukar ju lagstiftningen anses som ett folks mest nationella och egenartade uppgift. Säkerligen är det ett uttryck för den mycket djupa samhörighet som finns i Norden, att så har kunnat ske.

Jag är också övertygad om att det nya nordiska rådet skall kunna fylla en viktig funktion just därför att det kan arbeta på grundval av denna nordiska samhörighet.

Herr SANDLER: Herr talman! Med mitt tidigare anförande var i själva verket det väsentliga i herr Öhmans replik redan på förhand besvarat. Men det kan ju tjäna ett visst informationsintresse att påpeka för kammaren vad som säges i denna motion. Där står bokstavligen att Norge, Danmark och Island har uppgett sin oavhängighet. Det var vad jag påtalade. Och man drar av detta konklusionen att »nu måste varje utvidgning och fortsättning av samarbetet bedömas från det nya läge, som uppstått». Det är alltså, mina damer och herrar, inte bara det nordiska rådet som drabbas, utan också fort-

Ang. inrättande av ett nordiskt råd.

sättningen av nu pågående samarbete. Detta illustrerar hur det är bevänt med det positiva intresse för nordiskt samarbete, som herr Öhman deklarerade i sitt första anförande.

Jag vill hoppas, att kammarens ledamöter genom allmän anslutning till utrikesutskottets hemställan måtte visa, att alla riksdagens partier utom det kommunistiska står bakom vad jag tillåtit mig att karakterisera såsom en viljeakt till förmån för nordiskt samarbete.

I herr Sandlers yttrande instämde herrar *Ewerlöf* och *Bergvall*, herr *andre vice talmannen* samt herrar *Nerman*, *Ohlon*, *Sjödahl*, *Wahlund*, *Näsgård*, *Elon Andersson* och *Holmbäck*.

Herr **BRANTING**: Herr talman! Jag hade på sin tid tillfälle att i Köpenhamn vara med om ett samarbete beträffande vissa gemensamma nordiska lagstiftningsfrågor av den beskaffenhet, som herr justitieministern nyss berörde i sitt anförande, och jag vill gärna understryka att jag för min del varmt uppskattar de vidgade möjligheter till ett sådant samarbete som kan förväntas bli en följd av det beslut om ett nordiskt råd, som vi här skall fatta.

Det är emellertid en sida av förslaget, som jag inte kan hjälpa att jag för min del tycker kunde ha varit litet klarare utformad. När Sverige för sin del beslöt antaga inbjudningen år 1949 till det förberedande arbetet i London i syfte att bilda Europarådet, ställde ju svenska regeringen den förberedande frågan, huruvida det var avsett att militära spörsmål skulle falla inom Europarådets behörighet eller icke. Det svar som erhöles var otvetydigt nekande, och mot bakgrunden av detta besked ansåg sig Sverige kunna delta i det arbete som ledde till att Europarådet bildades; jag citerar här vad utrikesministern yttrat i proposition nr 237.

Vad nu beträffar det planerade nordiska rådets uppgifter, kan jag för min del inte upptäcka någon lika bestämd deklARATION som den som förekom när

fråga var om Sveriges deltagande i Europarådet. Det kan nog inte bestridas att den formulering, som förekommer i interparlamentariska rådets kommentar till 1 § i stadgeförslaget, är en smula obestämd. Rådet skall enligt denna paragraf behandla frågor, i vilka gemensamma åtgärder av deltagarländerna eller några av dem kan ifrågakomma. Det kan måhända i framtiden visa sig vara av värde, om exempelvis från herr utrikesministerns sida i detta sammanhang hade förekommit någon deklARATION av samma klarhetsgrad som när det gällde Sveriges deltagande i Europarådet.

Jag har blott velat för min del göra denna kommentar till det beslut, som kammaren här går att fatta.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Det kanske tillåtes mig att ta till orda med anledning av den fråga som herr Branting här rest, eftersom jag deltagit i utformningen av det föreliggande stadgeförslaget.

Sådant som läget i Norden nu är, kan det anses uteslutet att några militära frågor upptas till behandling i det nordiska rådet. Men skulle man granska rådets arbetsuppgifter och söka fastslå vad det naturligt borde syssla med, skulle kanske en hel del andra frågor dyka upp, som man lämpligen skulle vilja göra förbehåll och undantag för. Detta skulle vara en komplicerad uppgift. Men också en i någon mån överflödigt uppgift. Ätminstone har jag tänkt mig saken så, att ingen stor skada är skedd om man inte alltför noggrant preciserar rådets arbetsuppgifter. Saken ligger här, om jag inte alldeles missminner mig, till på ett helt annat sätt än i fråga om Europarådet. Anledningen till att Sverige fann det angeläget att göra vissa reservationer i avseende på Europarådet var att det engagemang, som vi där åtog oss, hade en helt annan och seriösare karaktär än vad som här är i fråga. Europarådet är ju bildat genom en konvention, som binder oss. Det nordiska rådet har en utomordent-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

ligt lös form, och vi kan vilken dag som helst säga ifrån att vi inte längre vill vara med.

Under sådana förhållanden förmodar jag att andra har tänkt som jag, att det är överflödigt möda att alltför noga precisera vilka saker man skall syssla med och vilka man inte skall syssla med.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag vill bara i all korthet ansluta mig till vad herr Herlitz nyss har sagt.

I Europarådet gällde det att bilda en internationell organisation med vissa bestämda uppgifter och förpliktelser för de deltagande medlemsstaterna. Här är det inte fråga om att bilda en ny mellanfolklig organisation, utan avsikten är att organisera ett samarbete under former, där vi själva oavslutligt är med och bestämmer vad som skall behandlas vid sammanträdena. Därför tror jag inte att man behöver hysa några som helst farhågor för att Sverige mot sin önskan skall tvingas in på områden, som vi inte anser det opportunt att dryfta vid dessa sammanträden.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder

förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 13 och 15 riksdagsordningen samt till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 2 april 1952 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 175, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen

1) att, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling, antaga följande

Förslag
till

ändrad lydelse av §§ 13 och 15 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)

§ 13.

Andra kammarens ledamöter skola till ett antal av tvåhundra-trettio väljas för en tid av fyra år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

§ 15.

1. I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av året näst före den fyraårsperiod, för vilken valen gälla, en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundra-trettiondel av rikets folkmängd.

2. För valkrets, vars folkmängd ej uppgår till fullt tre tvåhundra-trettion-

(Föreslagen lydelse.)

§ 13.

Andra kammarens ledamöter skola till antalet vara tvåhundra-trettio eller det högre tal, som föranledes av stadgandet i 15 § 3 mom. De skola väljas för en tid av fyra år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

§ 15.

1. I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av året näst före den fyraårsperiod, för vilken valen gälla, en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundra-trettiondel av rikets folkmängd.

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.*(Nuvarande lydelse:)**(Föreslagen lydelse.)*

delar av rikets folkmängd, väljas dock tre riksdagsmän.

3. Därest det antal riksdagsmän som med tillämpning av *stadgandena i 1 och 2 mom.* bör utses, icke uppgår till tvåhundra-trettio, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt *1 mom.* äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, var för sig i ordning efter överskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i 6 § 6 mom. är stadgat.

2. Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av *stadgandet i 1 mom.* bör utses, icke uppgår till tvåhundra-trettio, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt *samma mom.* äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, var för sig i ordning efter överskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i 6 § 6 mom. är stadgat.

3. Uppgår det antal riksdagsmän, som enligt *1 och 2 mom.* bör utses i en valkrets, antingen icke till tre eller ock till minst tre men ej fem, skall antalet ökas, i förra fallet till tre och i senare fallet till fem.

4. Det antal — — — av Konungen.

4. Det antal — — — av Konungen.

2) att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956.

Sistnämnda lagförslag innehöll bland annat bestämmelser, innebärande att valsedel skulle upptaga partibeteckning men att ingen annan väljarbeteckning skulle vara tillåten.

I förslaget var 81 § 5 mom. av följande lydelse: Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad

till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

Jämförelsetalet beräknas, så länge partiet ännu icke fått sig någon plats tilldelad, genom att partiets rösttal delas med 1,4. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det tal, som är 1 högre än det dubbla antalet av partiet tilldelade platser. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett parti redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar de å partiets valsedlar upptagna namn, vilka avse själva riksdagsmannavalet, varder det från vidare jämförelse utslutet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

inom riksdagen i anledning av propositionen väckta, till konstitutionsutskottet hänvisande motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 454 av herr *Ohlon* m. fl.,
- nr 455 av herr *Bergh*,
- nr 456 av herr *Sjödahl*,
- nr 457 av herr *Persson*, *Helmer*, och herr *Norling*,
- nr 458 av herr *Björck* samt
- nr 459 av herrarna *Boo* och *Hesselbom* ävensom

inom andra kammaren:

- nr 600 av herr *Hall* m. fl.,
- nr 604 av herr *Ohlin* m. fl.,
- nr 605 av herr *Håstad* m. fl.,
- nr 606 av herr *Andersson* i Malmö,
- nr 607 av herr *Sjölin* m. fl. samt
- nr 608 av herr *Karlsson* i Stuvsta m. fl.

I de likalydande motionerna I: 454 av herr *Ohlon* m. fl. och II: 604 av herr *Ohlin* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte dels med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 175 vad anginge valsättet besluta antaga en i motionerna angiven mandatfördelningsmetod att tillämpas vid valen till riksdagens andra kammare från och med perioden 1953—1956, dels uttala, att en lösning av frågan om reformerade bestämmelser vid val till andra kammaren borde sökas efter principerna för riksutjämning, och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om fortsatt utredning i detta syfte.

I de likalydande motionerna I: 455 av herr *Bergh* och II: 605 av herr *Håstad* m. fl. hade hemställts, utom annat,

1. att riksdagen — med undantag för förslaget till vilande grundlagsändring rörande valkretsarnas minimiantal mandat — måtte avslå propositionen nr 175.

3 a. att riksdagen måtte för sin del besluta att såsom vilande antaga sådana ändringar av §§ 14 och 15 riksdagsordningen, som möjliggjorde enligt i vallagen närmare angivna regler införandet av högst 30 tilläggsmandat, medan återstående lägst 200 mandat skulle fördelas omedelbart i valkretsen, samt de

eventuella ändringar i övrigt av riksdagsordningen, som skulle betingas av införandet av utjämningsmandat, samt

3 b. att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta företa utredning om det lämpligaste tekniska förslaget för ett utjämningsystem och framlägga förslag till erforderliga ändringar i vallagen härutinnan i så god tid, att ett sådant valsätt kunde tillämpas vid 1956 års andrakammarval.

I de likalydande motionerna I: 457 av herr *Persson*, *Helmer*, och herr *Norling* samt II: 608 av herr *Karlsson* i Stuvsta m. fl. hade föreslagits, utom annat, att riksdagen skulle med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 175 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå, att förslag till sådan ändring av riksdagsordningen skulle framläggas för innevarande riksdag att antagas för vidare grundlagsenlig behandling, att från och med år 1956 val till riksdagens andra kammare kunde ske enligt metoden med rikslista jämte tilläggsmandat.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet under hänvisning till vad däri anförts hemställt,

A) att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga det i propositionen framlagda förslaget till ändrad lydelse av §§ 13 och 15 riksdagsordningen;

B) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1953—1956 — måtte för sin del antaga nämnda förslag i den ändrade avfattning, som under punkten angivits;

C) att riksdagen i anledning av motionerna I: 458 och II: 607 samt I: 459 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning och förslag rörande sammanslagning av Älvsborgs läns valkretsar vid val till riksdagens andra kammare eller om ändrad gränsdragning mellan samma valkretsar;

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

- D) att motionerna
 a) II: 600,
 b) I: 454 och II: 604,
 c) I: 455 och II: 605,
 d) I: 456 och II: 606 samt
 e) I: 457 och II: 608,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A)—C) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid punkten A av utskottets hemställan hade reservation anförts av herrar *Herlitz* och *von Friesen*, som ansett, att utskottets uttalande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att förslaget till ändrad lydelse av 13 och 15 §§ riksdagsordningen måtte av riksdagen avslås.

Vid punkten B av utskottets hemställan hade reservation avgivits av herrar *Herlitz*, *Lundgren*, *Hansson*, *von Friesen*, *Swedberg*, *Håstad* och *Löfroth*, som ansett, att utskottets yttrande under nämnda punkt bort erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten hemställa, att riksdagen — med avslag å det i propositionen intagna förslaget till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andrara kammare för perioden 1953—1956 — måtte för sin del antaga ett under punkten infört förslag till lag angående ändrad lydelse av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Det av reservanterna framställda lagförslaget innebar bland annat ett överförande av mandat från partier, som vid en första, preliminär mandatfördelning blivit överrepresenterade, till partier, som vid den preliminära fördelningen blivit underrepresenterade. Mandatöverföringen skulle ske med ledning av vissa kvoter, erhållna genom att i varje valkrets för sig varje underskottspartis högsta icke mandatgivande jämförelsetal dividerades med varje överskottspartis sista mandatgivande jämförelsetal i kretsen.

Herr *HERLITZ*: Herr talman! Det är två olika reservationer till detta konstitutionsutskottets utlåtande som jag har underskrivit, och med talmannens medgivande skall jag be att få yttra mig om dem båda på en gång. Jag börjar med den mindre frågan, reservationen vid punkten A) i utskottets hemställan, och övergår sedan till den stora.

I den första frågan gäller det enligt Kungl. Maj:ts förslag att privilegiera de smärre valkretsarna därhän, att varje valkrets under alla omständigheter skall vara garanterad ett mandatantal av fem. Det är inte, herr talman, någon ny fråga som här framlägges för riksdagen, utan projektet har redan för några år sedan varit föremål för riksdagens behandling. Och då bedömdes förslaget — alltså att skapa olikställigheten valkretsarna emellan — på det viset att förslaget föll med stort brak i båda kamrarna. Konstitutionsutskottets ärade ordförande uttalade sig mycket sarkastiskt om den egenomliga tanken, och då jag här i kammaren talade för bibehållande av likställighetens princip med hänsyn till medborgerliga rättigheter, hade jag — jag har slagit upp i protokollet för att uppfriska minnet — äran att få instämmande av ett stort antal socialdemokrater, bl. a. herr Gottfrid Karlsson, om det tillåtes mig att påminna honom därom.

Det gäller här upprätthållandet av den principen, att alla medborgare skall vara likställda i fråga om politiska rättigheter. Det är välbekant att den principen inte alltid och allestädes har upprätthållits. I vårt land har vi åtskilliga exempel från vår äldre historia på att medborgarna bedömts olika. Adeln hade andra politiska rättigheter än borgare och bönder, det har funnits något som hette den 40-gradiga skalan, och ända fram till år 1909 var städerna gynnade på landsbygdens bekostnad. Men allt detta har vi nu kommit ifrån.

Det finns andra länder, där man väger medborgarna mer eller mindre godtyckligt. Jag antar att åtskilliga av kammarens ledamöter följer med diskussionen i Norge, där man — det är kanske tillåtet att säga detta om ett vänskapligt

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

sinnat land — har en ytterst godtycklig valordning. Oslo har ett orimligt litet antal representanter, och man diskuterar om huvudstaden skall få en något bättre representation: Är det lämpligt att ge Oslo sju representanter, eller skall vi ge dem nio? o. s. v. Det finns alltså olikställighet i andra länder på samma sätt som vi haft hos oss. Men vi har en gång för alla kommit fram till att vi försöker skrupulöst nog väga medborgarna och se till att alla ha precis lika rätt. Jag har erfarenhet från detta från min undervisning i statsrätt, vid vilken studenterna skall lära sig de ytterligt tillkrånglade regler vi i detta syfte ha, när det gäller fördelningen av mandaten i första kammaren. De är sinnade att tycka att det är ett löjligt pedanteri, och jag säger dem att det kanske är det i någon liten, liten mån. »Men», säger jag, »var snälla, mina vänner, att observera den vackra tanke som ligger bakom, nämligen att vi delar mandaten efter blint matematiska grunder, utan någon hänsyn till den enes eller andres fördel.»

För all del, nu är det ett obetydligt avsteg det gäller. Det är inte fråga om att ge någon viss medborgarklass några särskilda rättigheter; det är bara det att blekingebor, jämtlänningar och några andra skall privilegieras framför andra svenska medborgare. Men vad skall det tjäna till att göra detta besynnerliga avsteg från en princip som vi alltid förut har hållit i helgd? Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen under punkt A), vilket innebär avslag på utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts proposition.

Men så kommer jag till den stora frågan, den fråga som vi i dag huvudsakligen skall diskutera.

Jag vill då först säga, att utgångspunkten för mig vid bedömandet av alla valfrågor, vare sig det gäller kommunala val, riksdagsmannaval eller val här inom kamrarna, är att varje val skall gå efter förnuftslena grunder, efter sådana grunder, att var och en i valen deltagande kan få klart för sig varför hans röst skall få det eller det resultatet. Valordningen skall grundas på förnuftiga

skäl, så att den framstår som objektiv, oberoende av alla hänsyn till ovidkommande omständigheter.

Allt valsystemet skall i den meningen vara rättvist, den utgångspunkten har för oss alla till i år varit så självklar, att vi knappast har reflekterat över den. Det var en självklar sak redan på majoritetsvalens tid, ty majoritetsprincipen var på sitt sätt också en objektiv princip. Men framför allt sedan vi fick de proportionella valen för 45 år sedan, har den d'Hondtska metoden, efter vilken vi arbetar, varit en självklar och erkänd princip. Smärre tekniska modifieringar har gjorts med hänsyn till praktiska behov, men den allmänna fördelningsgrunden har varit alltigenom vedertagen, erkänd och känd. Den har bl. a. de fördelar som ligger i det in-vanda, det som medborgarna en gång lärt sig och som de förstår och känner till. Men den har framför allt den fördelen att den är på det sätt som jag nyss antytt rationell och rättvis.

Ty, mina damer och herrar, det är rationellt att, om man vid en sammanräkning står inför frågan, om socialdemokraterna skall få besätta ett andra mandat eller om låt oss säga folkpartiet i stället skall få sätta in sin första man, man då väger jämnt hälften av socialdemokraternas röstetal mot folkpartiets. Och står man inför frågan, om socialdemokraterna skall få in sin tredje man eller högern sin första, ja, då är det rationellt att vi jämför socialdemokraternas röstetal dividerat med 3 mot högerens röstetal. På detta sätt har den sifferserie som vi bygger på — 1, 2, 3, 4, 5, 6 — uppkommit. Denna serie är inte bara ett påhitt, utan den är grundad på själva valsammanhanget.

Denna valordning har alltså en mening, en förnuftig grund, som vi kan göra begriplig för vilken väljare som helst som vill försöka tänka. Det har därför varit en missräkning för mig att se, att insikten om den bestående valmetodens betydelse alltför litet skjutits fram vid remissbehandlingen av detta ärende. I varje fall står denna valordning i god sanklang med gamla svenska

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

rättstraditioner. Lagen skall inte vara ett överhetens påbud utan vila på begripliga förnuftsgrunder. Vi skall även i valordningen möta rättvisans gudinna, som är blind i den meningen, att hon handhar sin våg utan avseende till personer och partier. Det är med hänsyn till folkstyrelsens grundval, valen till folkrepresentationen, särskilt angeläget att framhålla denna rättstradition.

Det ligger också ett betydande värde däri att en och samma princip upprätthålles vid alla de slag av val vi har här i landet och att det hela inte bryts sönder på det godtyckliga sätt som avsetts i Kungl. Maj:ts proposition. Här får medborgarna veta att de vägs på ett sätt vid riksdagsmannaval, men på ett helt annat sätt vid kommunala val, därför att det fallit sig lämpligt så.

Nu står vi emellertid inför det stora problemet: den här ordningen slår inte rätt ut, ifall man räknar ut resultatet för riket i dess helhet. Man säger att det är de mindre partierna som missgynnas. Ja, valmetoden har en tendens i den riktningen, men det är alldeles för enkelt och okomplicerat att säga att felet består bara i detta. Vi vet ju att det är åtskilliga andra faktorer som också spelar en roll, bl. a. detta att ett litet parti kan stå sig mycket bra om det koncentreras på vissa valkretsar, medan ett parti, vilket väljare fördelar sig tämligen lika över hela riket, blir särskilt missgynnadt. Det är sålunda inte alls på det viset, att graden av gynnande eller missgynnande endast beror på partiernas storlek eller litenhet, utan det är många andra faktorer som spelar in.

Nu vill man emellertid råda bot på detta förhållande. Jag skall inte diskutera alla de olika vägar som varit på tal för det ändamålet. Jag går direkt in på den metod, som vi alla är överens om, nämligen att man skall försöka justera de olika valkretsarnas utslag med hänsyn till valutslaget i riket i dess helhet. Men observera då att vi där har två principiellt olika linjer att gå på, vilka det är av värde att hålla isär.

Den ena vägen är den, att man vidtar en ändring av själva valmetoden på

grundval av uträkningar, förmodanden och gissningar med avseende på valresultatet i hela landet. Det är den vägen, som kommittéförslaget gick på, och det är den vägen som också Kungl. Maj:ts förslag går på.

Den andra vägen är den, att man justerar valutslaget i de särskilda valkretsarna med hänsyn till det *verkliga* utslaget i riket i dess helhet. Det önskemålet uttalade herrar Bergvall och Hästad i kommittén, och detta är nu reserveranternas förslag.

Jag har mycket starka betänkligheter mot den första av dessa linjer. Den innebär ju, att man avstår från en valordning, som kan framstå som rationell och rättvis med hänsyn till det särskilda valet. Ingen människa kan förklara för en valman varför hans röst skall värderas enligt serien 1, 4, 3, 5, 7 o. s. v. eller enligt någon annan dylik serie. Det kan inte alls förklaras varför vi gör på det sättet. Väljaren står frågande och undrande. En valman i Stockholm, som tycker att han blivit matematiskt påtagligt missgynnad, får tröstas med att hans meningsfränder på andra håll i stället får en favorit. Den tänkande valmannen frågar sig: Är nu det så alldeles säkert, vet ni det? »Nej», får man ge till svar, »men vi bygger på sannolikhetsberäkningar, grundade på de senaste valen, så vi tror det, men säkra kan vi naturligtvis inte vara.» Det får ju lov att medges att det inte är uteslutet att ett litet parti — jag skall inte säga vilket — genom dessa manipulationer kan råka få en överrepresentation. Jag hänvisar till de tabeller, som vi har i handlingarna. Under alla omständigheter är det ju så att alla dessa metoder har det principiella felet, att de generellt gynnar alla småpartier. Men nu erinrar vi oss att felet uppkommer inte bara genom att vissa partier är små, utan felet beror också av hur partierna äro fördelade på valkretsarna. Och till det felet kan ingen metod ta hänsyn. Någon exakt anslutning till valresultatet i riket i dess helhet kan det under inga omständigheter bli. Det måste slå fel.

Nu vill jag medge, att en sådan här

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

metod, som syftar till en justerad uträkning inom varje särskild valkrets i hopp om att det skall slå någorlunda riktigt ut för riket i dess helhet, kan göras på olika sätt. Jag är visserligen en bestämd motståndare till den berömda uddatalsmetoden, som kommittén föreslog, och detta av de principiella skäl, som jag tidigare utvecklat, men jag skall villigt erkänna, att då den lades fram, uppbars den i alla fall av en ärlig strävan att nå ett verkligt rättvist resultat, det vill säga en fördelning som motsvarade parti-förhållandena i riket i dess helhet.

Helt annorlunda är det ju nu med regeringens förslag. Detta går också ut på en justering av valkretsutslaget men inte för att få ett rättvist utslag i hela riket utan med den öppet erkända avsikten att tillgodose andra synpunkter: det skall bli ett fast underlag för regeringsbildningen. Man skall med andra ord ge en lämpligt avvägd favör åt majoritetspartiet och i lämplig utsträckning hålla de små partierna tillbaka. Vi skall med andra ord inte ha en riksdag som avspeglar svenska folket utan en sådan riksdag som kan duga till att skapa en stark regering. Man skulle kunna säga, att rättvisans gudinna skall få sin syn hotad, att hon skall få upp ögonen för regeringsmakten och dess bjudande krav.

Nu har detta åstadkommits genom en metod som jag inte här skall närmare kommentera, men jag tror ändå att jag bör framhålla, att det i mitt tycke är ett spegelfäkteri, då man inte bara i propositionen utan också i den diskussion som föregått denna debatt kallar denna metod för en jämkad uddatalsmetod. Detta ger åhörarna ett intryck av att denna metod i alla fall står uddatalsmetoden ganska nära, men det är inte så, mina damer och herrar! Jag önskar jag hade den svarta tavlan här, ty då vore det lätt att demonstrera saken, men jag skall försöka ändå. Den jämkade uddatalsserien ser konstigt ut genom att den börjar med siffran 1,4, medan det sedan blir hela tal. Men vi kan räkna om den en liten smula för att kunna jämföra den med de andra. Räkna man då om

sifferserien, så ser den ut så här: 1, 2,14, 3,57, 5 o. s. v. Regeringens metod ligger emellan vår nuvarande metod och uddatalsmetoden, men den ligger oändligt mycket närmare den nuvarande metoden. Den innebär vid den andra sammanräkningen en obetydlig modifikation av vår nuvarande ordning: 2—2,14, medan uddatalsmetoden har 3. Kommer vi till den tredje platsen, använder den nuvarande ordningen siffran 3, regeringen 3,57 och uddatalsmetoden 5. Med andra ord: Låt er, mina damer och herrar, inte förvillas av talet om en jämkad uddatalsmetod till att tro att det är fråga om någonting likartat med uddatalsmetoden. Det är fråga om någonting som ligger bra mycket närmare den nuvarande metoden. Det är fråga om en obetydlig justering av vår nuvarande metod, och det är denna obetydliga justering, som regeringen anser berättiga den till att stryka ett streck över kartellerna och förbjuda deras användande.

Jag förstår mycket väl regeringens inställning. Jag förstår att det, sett på någorlunda lång sikt, är ett bekymmer att tänka på hur man skall kunna tillförsäkra regeringen en tillräckligt stark ställning i parlamentet. Utvecklingen, hela den sociala, tekniska och ekonomiska utvecklingen leder nog ovillkorligen därhän, att den egentliga kroppsarbetande klassen, socialgrupp 3, krymper ihop, och det är där som socialdemokratien har sitt underlag. Bedömt på lång sikt är det nog troligt, att socialdemokratien sjunker och sjunker, och från den synpunkten är det verkligen ett problem att se till, att det blir ett tillförlitligt underlag. Det kan hända att det inte går riktigt bra med den nuvarande ordningen.

Men låt oss tala litet principiellt. Först om den här rädslan för småpartier. Mina damer och herrar! I 45 år har jag varit så pass politiskt vaken, att jag följt med den politiska diskussionen, och i 45 år har jag hört talas om att det proportionella valsystemet är så förfärligt därför att det främjar uppkomsten av småpartier. Vad är det nu som hänt under den tiden i den riktningen? Jo, det

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

har uppkommit varjehandade grupper — vänstersocialister och vad de hetat och nu kommunisterna — men man får väl inte förstå herr justitieministern så, att skillnaderna skulle vara så oväsentliga mellan socialdemokratien och dessa grupper, att deras tillväxt skulle på något sätt ha kunnat hindras genom en annorlunda beskaffad valordning. Och så har det ju hänt en sak till, som naturligtvis från justitieministerns synpunkt och med hans bekymmer för partisplittning är en olycka: bondeförbundet har verkligen uppkommit sedan dess! Men jag vädjar till justitieministern: Betraktar man verkligen i nuvarande läge på regeringshåll bondeförbundets tillvaro i vårt politiska liv som någon olycka? Ja, jag vet inte riktigt, vad jag skall tro. När jag läser justitieministerns utläggningar, där det ideligen uttrycks — i vändningar som vi ha hört i helt andra politiska atmosfärer — att partisplittning är något så förfärligt farligt och oroväckande, då får man faktiskt det intrycket, att han över huvud taget tycker, att sådana här små borgerliga partier, som vi nu är, egentligen är en skönhetsfläck på demokratien, att det önskvärda egentligen vore att vi inte våldade så mycket trassel genom att tänka på så olika och divergerande sätt, att vi på den borgerliga kanten borde lära oss något av den föredömliga disciplin som sammanhåller det stora och mäktiga partiet och att vi får finna oss i vårt öde, till dess vi lärt oss denna konst.

Jag är väldigt främmande för hela denna synpunkt. Jag tror verkligen på värdet av en folkrepresentation, som ger ett fullödigt och allsidigt uttryck åt de många olikartade tänkesätt, som måste utveckla sig hos ett folk som verkligen tänker fritt. Jag kan rent av — det måste jag säga — inte riktigt förfasa mig över den tanken, att möjligen någon ny medtävlare skulle uppträda på den politiska vädjebanan, något nytt parti som vi inte hört talas om förut. Ett inslag av nya åskådningar kan ju egentligen inte demokratien utan att göra våld på sitt eget väsen ge sig till att bekämpa, och det ligger i sakens natur, att sådana nya

riktningar till en början blir numeriskt svaga, liksom socialdemokratien var på sin tid. Socialdemokratien får skatta sig lycklig över att det inte på den tiden fanns en justitieminister, som resonerade så som statsrådet Zetterberg gör angående fördärligheten av småpartier.

Det är fullt konsekvent från regeringens synpunkt, att förslaget presenteras som ett provisorium. Man säger, att det får prövas med hänsyn till erfarenheterna vid det val som nu skall företagas, och sedan får det naturligtvis jämkas. Ja för all del; det förstår jag mycket väl. Det kan väl behövas, i fall man har justitieministerns utgångspunkter. Det kan hända att spärarna emot de små partierna inte är tillräckligt effektiva. Det kan hända att stödet för majoritetspartiet inte blir tillräckligt starkt. Man får ju räkna med att det kan hända, att det vid detta val eller vid senare val går bakut för socialdemokratien. Och då är det ju alldeles självklart, att skall man vidhålla justitieministerns principiella utgångspunkt, att valordningen framför allt skall trygga tillvaron av ett majoritetsparti, då får man ta till radikalare medel vid nästa val för att åstadkomma det önskade resultatet. Ingenting är lättare. Möjligheterna är obegränsade. Sifferserier kan man göra hur man vill. Har vi börjat att fingra på apparaten, så visst kan vi justera vågarna litet annorlunda och bolla på något annat sätt med medborgarna. Det går högst förträffligt. Jag kan komma med mångahanda uppslag i den riktningen. Och i sista hand, om det ser alltför illa ut, kan vi ta till den metod som Mussolini använde och som sedan efterbildats i åtskilliga syd-europeiska demokratier och som gick ut på att det parti som hade det största röstetalet fick en premie av 20, 30 platser eller något sådant.

Detta om de linjer som går ut på — jag kan inte hjälpa att jag säger ordet — en förfalskad valmetod, som skall leda till ett önskat resultat av valet i landet i dess helhet.

En helt annan tankegång är det naturligtvis, att man skall justera valresultatet inte med hänsyn till gissningar om hur

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

resultatet blir i hela riket och ännu mindre med tanke på att säkra det berömda majoritetsunderlaget, utan justera det med hänsyn till de röster som *faktiskt* avges i hela landet. Detta är — jag tvekar inte att säga det — den riktiga vägen. Vi hade för det ändamålet herrar Håstads och Bergvalls uppslag — ja, det är inte deras uppslag, utan det är ju en gammal tanke. Det gick emellertid inte att genomföra det nu, och då har den tanke kommit upp, som förts fram i den gemensamma höger- och folkpartireservationen. Jag tycker att det bör sägas ifrån i denna kammare, att, efter vad det upplyses under hand, är det vår kammarledamot herr Englund, som har format ut detta förslag, och såvitt jag kan förstå har han mycken heder därutav. Jag skall inte trötta kammaren med att redogöra för dess innebörd, den torde vara bekant av papperen. Jag konstaterar bara den styrka som det förslaget har däri att det vilar på vår gamla in- vanda proportionella valmetods grund och på samma gång tar hänsyn icke till förmodanden om valutslaget i hela riket utan till det verkliga valutslaget. Det är sant att det kanske kommer att se sig stötande, att i en valkrets den, som, efter den d'Hondtska metoden räknat, tycker sig ha haft rätt till en plats, får vika för någon, som står med en sämre siffra. Men det inses ju lätteligen att han får göra det, icke därför att man *förmodar* att hans meningsfränder vinner på andra håll, utan därför att man har papper på att hans parti har fått favörer i riket i dess helhet. På samma sätt skall det inte stöta någon, att i en valkrets en man kommer fram till ett mandat, fastän valkretssiffrorna inte ger stöd för hans rätt. Det kommer nämligen att framstå tydligt för alla och envar, att han träder in såsom en sorts riksrepresentant.

Men då jag nu resonerar på detta sätt, kommer förstas justitieministern med sina ständiga bekymmer: Hur skall det gå med regeringen, om vi får en representation, beskaffad på detta sätt? Jag skulle vilja säga: Låt oss se på den saken med en liten smula större förtröstan. Skulle vi råka ut för ödet att inte få ma-

joriteter, som håller i hop i vått och torrt och som i vått och torrt trofast stöder en regering, tror jag att detta gamla rike står sig ändå. Att med alla medel sörja för att bädda riktigt säkert för en regering framstår för mig sannerligen inte i dagens politiska läge som den angelägnaste av alla uppgifter. Vi kunde må mycket väl av litet balans i statslivet. Jag är verkligen inte förskräckt av den tanken att det skulle hända någon gång att en regeringsproposition, kanske till och med en viktig sådan, bleve avslagen. Jag vill inte bagatellisera frågan om hur en regering skall byggas upp på parlamentarisk grund; givetvis är det ett viktigt problem, som bör föranleda mycken eftertanke. Men det får lösas för sig. Om vi tror på demokratin måste vi tro att det går på grundval av en representation, som ärligt återspeglar det svenska folket sådant som det är. Att bygga regeringsmakten på ett valsystem, som inte oförbehållsamt och utan sidoblickar tillgodoser rättvisans krav, är i det långa loppet ett äventyrligt företag.

Herr talman, liksom jag nyss yrkade bifall till reservationen vid punkten A) ber jag nu att få yrka bifall till den vid punkten B) avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Ewerlöf*.

Herr HANSSON: Herr talman! Under årets remissdebatt hölls ett anförande i andra kammaren över ungefär temat: Samhällsarbetet, ett problem om rättvisa. Jag hörde inte talet, men jag har läst det i kammarens protokoll med stor sympati. Talaren i fråga framhöll, att de allra flesta problem, som vi rör oss med inom politiken och på samhällsarbete- tets fält, gäller antingen en kamp för rättvisa eller en vakthållning omkring rättvisan. Han tillade, att strävan efter rättvisa och respekt för andras rätt måste vara den moraliska nerven i allt samhällsarbete; alternativet till detta fann han bli maktsambället, diktatur.

Ja, jag läste som sagt anförandet med sympati, och jag vill gärna rekommendera det för studium åt kammarens ledamöter. Vad som förvånade mig som

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

nykomling i riksdagen var, att talaren sade sig ha funnit, att dessa den sanna demokratiens grundprinciper i den s. k. solidaritetens namn och i någon grupps intresse gång på gång trampades under fötterna. Efter några månader i riksdagen tror jag mig nu bättre kunna förstå vad som är bakgrunden till anförelset och att det kan finnas anledning att allt emellanåt slå ett slag för rättvisan som politikens nerv.

När kammaren nu gått att behandla konstitutionsutskottets utlåtande nr 22 torde kammarens ärade ledamöter kunna erkänna, att vi åter har oss förelagt ett ärende, som i första hand gäller rättvisa. Om nu någon till äventyrs inte vill erkänna detta med läpparna, tror jag ändå knappast att han innerst inne vill förneka att så är fallet.

När riksdagen år 1949 beslöt hemställa hos Kungl. Maj:t om utredning angående reformering av det proportionella valsyste­met för andrakammarval, skedde detta med eftertryckligt angivande av att riktpunkten för utredningsarbetet skulle vara att erhålla ett valsätt, som utan eftersättande av andra värden inom det politiska livet kunde ge större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna samtidigt som kartellsyste­met kunde avskaffas. Genom detta beslut fullföljde riksdagen en strävan, som varit aktuell under lång tid, nämligen att söka utforma valsättet så att olika politiska partier erhåller en representation i andra kammaren, som så vitt möjligt motsvarade deras anslutning bland valmännen.

Riksdagen uttalade vidare 1949, att som utgångspunkt för en reform borde uppställas det kravet att valsyste­met i görligaste mån skulle ge ett rättvist resultat inte endast vid nu rådande röstfördelning mellan partierna utan även vid framtida tänkbara väsentliga förskjutningar i röstfördelningen.

I herr Ohlons m. fl. motion nr 454 i denna kammare har närmare utvecklats, att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till en provisorisk lösning av valsättet till andra kammaren icke uppfyller — det har herr Herlitz också nyss

understrukit — de av riksdagen angivna fordringarna. Konstitutionsutskottets majoritet har som bekant likväl hemställt, att riksdagen med oväsentlig ändring måtte anta förslaget i fråga.

Jag finner nu inte anledning att utöver vad herr Herlitz redan har anfört ta upp tiden med att närmare beröra valsättsutredningens betänkande eller Kungl. Maj:ts förslag till valmetod. Kammarens ledamöter torde vara väl förtrogna med vad såväl betänkandet som propositionen innebär. Likaså tillåter jag mig förutsätta att efter vad herr Herlitz anfört kammarens ledamöter är väl insatta i den valmetod, som framlagts i den motion, som jag nyss nämnde och på vilken reservationen vid punkten B) i konstitutionsutskottets utlåtande grundar sig.

Det torde inte vara någon hemlighet, att diskussionen i detta ärende har varit het inom konstitutionsutskottet. Det har synts mig som om regeringspartiernas ledamöter något irriterats av att det i nyssnämnda motion framlagts en valmetod, som i princip syftar mot att ge de politiska meningsriktningarna likställighet genom att åt varje röst ge samma värde och därigenom varken gynnar eller missgynnar något parti i tävlan om mandaten.

Valmetoden motsvarar sålunda den av 1949 års riksdag angivna målsättningen för en reform, nämligen största proportionella rättvisa samtidigt som valkartellerna blir överflödiga. Metoden har vidare den stora fördelen, som professor Herlitz för övrigt här underströk, att den d'Hondtska fördelningsregeln bibehålles. Det kan för övrigt i detta sammanhang erinras om vad konstitutionsutskottet uttalade vid 1949 års riksdag, nämligen följande, som jag tillåter mig citera: »Vid ett övervägande av fördelarna och nackdelarna av de olika metoder för mandatfördelning, som kunna tänkas komma i fråga, saknas såvitt utskottet kunnat finna anledning till frångående av den d'Hondtska fördelningsmetoden, vilken synes vila på en riktig tankegång och därjämte uppvisar de fördelarna, att den kan tillämpas vid alla

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

former av val och att den vunnit hävd i det allmänna medvetandet.»

I rättvisans intresse vill jag gärna medge, att det i reservationen föreslagna utjämningförfarandet, som herr Herlitz något berörde, är något av ett äventyr — något oprövat — och att man inte vet, om det möjligen kan behöva modifieras. Det är också i första hand, enligt mitt förmenande, på den punkten som kritiken från socialdemokratiskt håll har satts in eller, skulle jag vilja säga, klamrat sig fast vid. Jag förstår att något nytt och oprövat kan förskräcka många konservativa socialdemokrater, men vid införandet av ett nytt, rättvist valsätt måste vi ju pröva nya vägar, och tillfälle därtill har vi i år utan att vi behöver binda oss för framtiden.

Jag nämnde förut — och det förstår nog kammaren av herr Herlitz' anförande — att meningarna gått skarpt i sär inom konstitutionsutskottet. Regeringspartierna ledamöter har otvivelaktigt befunnit sig i ett icke avundsvårt dilemma. Man har å ena sidan en fullt acceptabel valmetod, som säkrar den proportionella rättvisa riksdagen sedan länge har strävat emot, å andra sidan en valmetod enligt den kungl. propositionen som garanterar majoritetspartiet ett flertal överskottsmandat och bibehåller eller kanske till och med skärper det nuvarande valsystemets orättvisor, som riksdagen har uttalat sig för att undanröja. Vi har nu alla våra frestelser här i livet, och jag ber att få erinra om den, som av djävulen fördes upp på ett högt berg, där han visade och erbjöd honom all världens härlighet bara han föll ned och tillbad frestaren.

Enligt mitt sätt att se är nog dagens situation i ett nötskal något liknande. Befinner sig inte också socialdemokratien på ett berg, dit en liten maktdjävul har fört den, möjligen med bondeförbundet vid handen, med makten och härligheten inom syn- och räckhåll bara man faller ned och tillber maktens demon?

Jag förstår att frestelsen är svår. Frågan är emellertid: Vad gagnar det nu och för framtiden att vinna hela mak-

ten men förlora sin demokratiska själ? Kanske är valet träffat och svaret på frågan givet redan i konstitutionsutskottet genom herr Fast, som förklarade sig ha funnit, att det vore en självuppgivelse för hans parti att acceptera reservationens linje. Jag emotser, detta uttalande till trots, med stort intresse det försvar, som kommer att presteras här i kammaren för utskottsmajoritetens förslag.

Innan jag nu återvänder till min bänk, herr talman, för att åhöra detta försvar och den lektion i sann demokrati och rättvisa som jag förväntar, ber jag att få yrka bifall till den reservation som vid punkten B) fogats till utskottets hemställan.

Herr WAHLUND: Herr talman! Herr Hansson efterlyste ett svar från utskottsmajoriteten. Jag är nu förste talare efter herr Hansson, och jag skall försöka ge detta svar.

Jag vill i alla fall till att börja med konstatera, att visserligen tog både herr Herlitz och herr Hansson hårda ord i sin mun — herr Herlitz talade till och med om en förfalskning av valsystemet — men jag tycker ändå att vad de sade representerar milda fläktar i jämförelse med vad man på sista tiden fått se i presspalterna och fått höra från talartribunerna.

Jag skall inte alls komma med några citat här. Jag har många, men om jag drar dem vet jag att jag får svaret: Vi kan inte sätta munlås på våra partimedlemmar, vi kan inte införa presscensur för våra tidningar. Jag skall dock citera vad herr Ohlin sagt i ett föredrag, nämligen att regeringens behandling av valreformen är »ett beklämmande utslag av principlöshet och vilja att utan blygsel trygga en överrepresentation för de två partier, i främsta rummet socialdemokraterna, som för närvarande har regeringsmakten.» Högerledaren herr Hjalmarson har inte velat vara sämre. Han har betecknat regeringsförslaget som »det mest cyniska försöket hittills att ta val-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

lagen till hjälp för att konservera en maktställning som blir allt svagare förankrad i folkets förtroende.»

Herr talman! Det måste finnas en bov i det här dramat. Nu gäller frågan bara: Är det regeringen som representerar boven eller är det oppositionen? Är det verkligen så att regeringen missbrukat sin makt därhän, att den tillskapat ett valsystem som direkt favoriserar regeringspartierna, eller är det måhända så att oppositionens kritik är oberättigad? Jag tror vi kan ge svaret på den frågan bäst genom att studera kalla fakta.

Vid 1948 års andra kammarval erhöll som bekant socialdemokraterna 112 mandat. Skulle regeringsförslaget ha tillämpats, skulle socialdemokraterna ha erhållit 113 mandat — ett, säger ett, mandat mera. Det ha vi fått höra. Men man vill inte tala om att regeringsförslaget, tillämpat på 1944 års val, skulle ha skaffat socialdemokraterna en förlust på två mandat i jämförelse med vad de då fick. Och man glömmer att tala om att om det nya systemet skulle ha tillämpats på 1940 års val, skulle det ha givit socialdemokraterna tre mandatförluster, allt i jämförelse med det faktiska valutslaget.

De beräkningar som jag här åberopat och som jag demonstrerat inför utskottet ställer jag gärna till förfogande.

Jag kanske också skulle nämna, hur regeringsförslaget verkar för bondeförbundets vidkommande. År 1948 skulle det nya systemet — om jag får kalla det så — ha åstadkommit förlust av ett mandat för bondeförbundet och år 1944 två mandatförluster. År 1940 skulle det verkligen ha blivit en mandatvinst.

Det är klara fakta detta, och det är förvånande att man haft panna att säga, att propositionen och nu i dag utskottsmajoriteten presenterar ett förslag som gynnar regeringspartierna i jämförelse med det valsystem som vi hittills har haft. Man kan karakterisera regeringsförslaget så, att det åstadkommer praktiskt taget samma valresultat utan karteller som vårt hittillsvarande system med karteller. Det är det enkla förhållandet.

Slutsatsen blir då, att den föreliggande propositionen avser kartellproblemet. Vi är väl tämligen överens om att karteller är någonting som vi vill komma ifrån. Genom kartellerna tvingas ju politiska meningsgrupper, som har helt olikartad inställning, till en tillfällig allians, jag skulle väl säga en ohelig allians, ty samgåendet i kartell motiveras inte av en likartad politisk uppfattning utan av rent valtekniska spekulationer. Kartellsystemet har ju ofta den verkan, att valmännen med sin röst hjälper ett parti, som de inte alls vill stödja. Jag skulle, herr talman, kunna fortsätta min argumentering emot kartellerna, men jag anser det obehövt. Vi är ju i alla fall tämligen överens om att karteller är ett oting — det anser också högern och folkpartiet. Men, herr talman, utgör inte i så fall den föreliggande propositionen ett direkt framsteg?

Vad man däremot självfallet kan diskutera, det är frågan om hur långt man skall gå i sina strävanden efter matematisk rättvisa. Men det är ett helt annat problem, herr talman, som inte får sammanblandas med det föregående. Så länge vi inte har ett system med enmansvalkretsar eller någonting annat, utan står kvar på proportionalismens grund, är det självklart att vi bör ha den inställningen, att partiernas representation i riksdagen i möjligaste mån skall vara densamma som partiernas representation bland väljarna. Också jag har denna inställning, herr talman. Men man får, såsom det har sagts i direktiven för valsätsutredningen, inte efterätta andra värden inom det politiska livet för denna sak. Så heter det för resten också i riksdagsbeslutet av år 1949.

Den där proportionella grundsatsen får inte bli en dogm som undantränger alla andra hänsynstaganden. Det är klart, herr Herlitz, att om man skulle driva proportionalismen till sin spets, skulle resultatet utan tvekan bli, att det uppkommer en mängd små partier. Det är lätt att skaffa ett mandat i andra kammaren med 1/230 av rikets röster, om denna 230-del får samlas från hela landet. Men vi vill väl ändå förhindra

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

en sådan där partikularisering av partilivet. Jag kan här hänvisa till välbekanta erfarenheter från utlandet av hur uppkomsten av småpartier åstadkommer bristande handlingskraft och hur uppkomsten av småpartier leder till ett resultat som inte överensstämmer med vad vi här i landet inlägger i begreppen parlamentarism och demokrati.

Det är därför som det nu framlagda förslaget till ny valordning och — det vill jag betona, herr talman — även det förslag som framlagts av reservanterna laborerar med spärar, vilka åstadkommer avvikelser från den proportionella ordningen.

Jag skall ett ögonblick bortse från reservanternas förslag — jag återkommer till det — och ta upp de övriga förslagen till valmetod. De kan sammanfattas under rubriken uddatalsmetoden med spärr. Vi skall väl vara artiga och undvika det där ordet »jämkad uddatalsmetod», eftersom herr Herlitz inte tycker om det, men jag tycker att man mycket väl kan använda detta namn — om det nu skall vara viktigt vad vi benämner den.

Jämkningsen är obetydlig, sade herr Herlitz, och han lämnade sin sifferserie 1, 2,14, 3,57 och 5. Men de där decimalerna spelar en inte alldeles oväsentlig roll — hur stor roll de spelar kan vi alla konstatera. Av en händelse finnes betydande siffror med i konstitutionsutskottets utlåtande på s. 46. Där har upptagits plus- och minussiffror för olika val, utvisande avvikelser från den matematiska proportionaliteten. Den jämkade uddatalsmetoden visar en genomsnittlig avvikelse av 10,0 mot 7,8 för uddatalsmetoden med spärr. Här har vi jämkningsen direkt kalkylerad, och var och en kan med ledning av dessa siffror bilda sig en uppfattning om hur väsentlig den är.

Vi har, jag upprepar det, att göra med uddatalsmetoder med spärr. Uddatalsmetoden representerar härvid den matematiska rättvisan, och jag vill tacka herr Herlitz för hans öppna deklaration att när jag framlade denna uddatalsmetod, representerade det en ärlig strävan

att få ett rättvist resultat för hela riket. Uddatalsmetoden representerar som sagt den matematiska rättvisan, och spärr representerar ett avsteg från denna matematiska rättvisa, som man har gjort för att försvåra för småpartier att erhålla ett första mandat. Hur kraftig man skall göra denna spärr kan diskuteras. Är man — såsom herr Herlitz — mindre rädd för partisplittring, kan man nöja sig med en svagare spärr. Tillmåter man faran för partisplittring större betydelse, bör man göra spärran kraftigare. Det gäller här en avvägningsfråga, som jag, herr talman, tycker borde kunna lösas lugnt och utan svårare partipolitiska sammanstötningar.

Jag vill här redovisa min inställning till denna fråga. Det är en inställning som under hela tiden frågan varit aktuell har delats av en enhällig bondeförbundsgrupp. Jag kunde i valsätsutredningen i enighetens intresse acceptera 60-procent spärr, även om jag, såsom jag där framhöll, ansåg att denna spärr var en smula metodfrämmande. Ur denna synpunkt skulle jag hellre ha velat acceptera förslaget om en spärr på 1,3, alltså en i själva valkalkylerna inarbetad spärr. Denna siffra 1,3 missgynnar i jämförelse med nuvarande metod större partier något och gynnar mindre partier. Ställer man sig emellertid på den ståndpunkt som redovisas i propositionen — d. v. s. man vill ha bort kartellsystemet utan att rubba valmetodens proportionalitetsgrad — är det fullt rimligt att man som första divisionstal väljer just siffran 1,4. Skulle man ha gått vidare till 1,5, skulle det ha inneburit, att man hade gynnat socialdemokraterna och missgynnat exempelvis högern. Jag vill, för att slippa onödiga polemik här i fortsättningen, betona att alla mina jämförelser har verkställts med den nuvarande valmetoden. Mina jämförelser har inte avsett den matematiska proportionalitet, som ingen vill ha.

Låt mig nu, eftersom jag hörde ett skratt här, titta ett slag på reservanternas metod och se efter om vi med denna metod får matematiskt proportionalitet. Svaret blir nej. Vi skall helt enkelt jäm-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

föra reservanternas metod med regeringsförslaget. Jag vill i alla fall innan jag gör det komma med några allmänna reflexioner om reservanternas förslag. De tar säkert sitt förslag på fullt allvar när det nu framlägges så preciserat som skett. Det har företagits en viss ändring i allra sista minuten i själva reservationen, varigenom vi faktiskt bara haft ett par dagar på oss att studera reservanternas förslag i dess definitiva form. Nog är det klart att det här föreligger någonting nytt och oprövat, det håller jag med herr Hansson om. Vi har en bestämd känsla av att vi på vårt håll har prövat detta förslag mera ingående än vad reservanterna själva har gjort.

Det är många frågetecken som man här vill sätta i kanten. Jag skall först ta en rent praktisk sak. Antag, att reservanternas förslag skulle genomföras och att det sker någon verklig eller förment oegentlighet vid valet, exempelvis inom någon vallokal eller kanske inom någon kommun. Därpå överklagas valet. Enligt vår nuvarande metod och enligt regeringsförslaget kan överklagandet bara påverka resultatet inom ett visst valdistrikt, men enligt reservanternas metod kan mandatfördelningen i hela landet påverkas av överklagandet, och hur reservanterna tänker sig att komma ut ur denna svårighet vet jag inte. Men detta är rent praktiska ting. Låt oss se på själva metoden hos reservationen.

När jag ursprungligen motionsvis lanserade uddatalsmetoden tänkte jag mig möjligheten av en spärr i början av beräkningarna, alltså en spärr vilken nu accepterats i propositionen, även om jag inte läste fast mig för någon viss kvantifiering. Nu lägger reservanterna spärren i slutet av beräkningen, och det uppslaget är intressant ur matematisk synpunkt, men jag måste säga att det inte visar sig hållbart vid konfrontation med den praktiska verkligheten. Det skall vi strax få se. Reservanternas förslag innehåller rätt omständliga beräkningar. När jag kom hit på morgonen hade jag inte hunnit med att få fram siffror på mer än 1950 års val, för att pröva reservanternas förslag, men just

nyss fick jag i min hand också beräkningsresultatet från valen 1940, 1944 och 1948.

Bondeförbundet skulle enligt 1950 års valsiffror, om de hade gällt vid ett andrakammarval, ha fått 28 mandat, om man tillämpat reservanternas förslag. Enligt propositionens och utskottsmajoritetens metod skulle bondeförbundet ha fått 29 mandat. De nyssnämnda 28 mandatens representanter just den matematiska proportionaliteten, och det är en effekt av reservanternas metod som ingalunda är förvånande.

Spännande var det däremot att undersöka vilken mandattilldelning socialdemokraterna skulle erhålla, om reservanterna finge sin vilja igenom. Rimligen borde man ju vänta, att socialdemokraterna enligt reservanternas metod skulle få en mandatminskning. I reservationen talas det ju om att man skall få »en så rättvis representation i riksdagen som möjligt». Reservanterna talar om att valkartellerna blir överflödiga — jag citerar — »till följd av den höga grad av proportionell rättvisa» som deras metod ger. Herr Hansson sade också nyss att denna metod varken gynnar eller missgynnar ett parti i fråga om mandat. Enligt 1950 års siffror skulle vid nuvarande metod socialdemokraterna erhålla 117 mandat. Enligt den av regeringen föreslagna metoden skulle de få 118 mandat, och enligt reservanternas metod skulle de erhålla 119 mandat. Hur stämmer det där med reservanternas uttalanden?

Jag kan, herr talman, för resten kanske också säga några ord om hur det går med de övriga partierna. Jag kan då redovisa att folkpartiet enligt 1950 års siffror och med nuvarande metod skulle erhålla 58 mandat, men enligt reservanternas metod skulle de förlora 8 mandat, och av dem skulle högern erhålla 3 och kommunisterna 4. Allt detta är räknat med tillämpning av 3/4-spärren.

Jag måste ge de folkpartister som undertecknat motionen och som står bakom reservationen det erkännandet att de ingalunda varit partiegoister.

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

Jag var också nyfiken på de andra siffrorna, för de äldre valen. Jag förut-såg på förhand hur utslaget här skulle bli. Det är lätt att säga hur en sådan metod som reservanternas skall fungera beträffande bondeförbundet, ty detta står ganska nära den faktiska proportionalite-ten. Efter denna metod måste det praktiskt taget bli så att bondeförbundet får en mandatminskning, som dock blir obe-tydlig, ned till vad som svarar mot full proportionalitet. Hur ställer det sig för socialdemokraternas del? Jo, socialde-mokraterna måste komma att erhålla ett mandattal enligt reservanternas förslag som står mycket nära vad de får enligt regeringsförslaget, kanske ligger något under detta. Det förhållandet att talet enligt 1950 års siffror låg något över berodde mer eller mindre på en tillfäl-lighet. Det skall ligga något under, men inte mycket. Det är självfallet att det måste så vara, därför att socialdemo-kraterna har en överrepresentation jäm-fört med den matematiska proportiona-liteten; denna överrepresentation plo-ckas successivt bort genom de där kvot-erna som reservationen lanserar, men man hinner inte med det helt förrän spärren kommer och klipper av. Social-demokraternas mandattal sänks icke ned till den exakta proportionaliteten utan kommer kanske halvvägs eller något så-dant. Det visar sig också om man ser på de verkliga siffrorna från 1940, 1944 och 1948, att socialdemokraternas man-datsiffra kommer att minska med en eller två jämfört med regeringsförslaget. Dessa siffror har jag inte kontrollerat själv, men det utslag de ger är precis vad man kunnat vänta. Det är också klart att folkpartiet får avstå mandat enligt siffrorna från 1948 års riksdags-val, då folkpartiet var ett relativt stort parti. Det blir i stället mandatökning för kommunisterna och högern. Det är också klart att en minskning kommer att göra sig gällande för högern under de tider då denna var ett stort parti.

Vidare skall jag, herr talman, be att få fästa kammarens uppmärksamhet på sidan 35 i konstitutionsutskottets utlå-tande. Där anför reservanternas ett ex-

empel på hur uträkningen skall ske. Nedanför själva tablån finner vi de där kvoterna mellan jämförelsetalen, efter vilka utjämning kommer att ske. Jag bryter här ut den kvot mellan högern och folkpartiet som står mitt på den nedersta raden. Det är en kvot på 0,845, alltså mer än halvvägs mellan det lägsta värdet 0,75 och värdet 1. Det är alltså en högst vanlig kvot. Den markerar enligt reservanternas förslag att i den här val-kretsen *kan det inträffa* att ett mandat förs över från folkpartiet till högern. Ser vi nu på utdelningen av mandaten enligt den d'Hondtska metoden, framgår det omedelbart att högern och bondeför-bundet får vardera ett mandat i första omgången, folkpartiet 2, socialdemokra-terna erhåller 7 och kommunisterna inget. Detta var alltså första omgången. Nu sker det en riksutjämning, och vi antar att kvoten mellan högern och folk-partiet blir aktuell, så att ett mandat flyttas över från folkpartiet till högern. Slutresultatet i denna krets blir då att högern på sina 26 742 röster skulle er-hålla 2 mandat och folkpartiet på sina 31 631 röster skulle erhålla 1 mandat. Det är ett valutslag, det tycker jag ä-n-då, som verkar stötande, herr Herlitz! Herr Herlitz som bejakar den d'Hondt-ska tangegången måste väl ändå tycka att ett sådant resultat inte kan anses lämpligt, ett resultat där ett parti er-håller flera mandat fastän det har mind-re antal röster än ett annat.

Den d'Hondtska tankegången refere-rade herr Herlitz nyss. Han sade unge-fär så här: Det måste vara så att ett parti som har dubbelt så många röster som ett annat skall ha dubbelt så många mandat, och ett parti som har tre gånger så många röster skall ha tre gånger så många mandat. Ja, det är riktigt, men jag skulle vilja uttrycka saken så här: Ett parti som har dubbelt så många rös-ter som ett annat skall enligt d'Hondt ha *minst* dubbelt så många mandat, och ett parti som har tre gånger så många röster skall ha *minst* tre gånger så många mandat. Det är den verkliga innebörden av den d'Hondtska regeln, och det är detta som vi reagerar mot, vi som i mot-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

sats till herr Herlitz säger att den d'Hondtska regeln icke är rättvis.

Den tanke som ligger bakom uddatalsregeln är helt enkelt den vanliga avrundningsregeln sådan vi fick lära oss den i skolan när vi först kom att syssla med decimalbråk. Hela detta problem som vi här diskuterar är ju tekniskt sett ett avrundningsproblem. Vi kan inte dela på en riksdagsman. Vi kan dela upp hans valperiod, men det kan ju föra till besvärligheter. Vi måste dela ut hela mandat, och om då ett parti får låt mig säga 2,6 mandat, innebär uddatalsregelns princip att vi avrundar till närmaste heltal, till 3. Får ett parti 2,4 mandat så är principen den att vi avrundar nedåt, till 2 mandat. Men hur kan detta sammankopplas med uddatalsregeln? Jo, det är i själva verket mycket enkelt. Om ett parti kommer till ett mandattal uträknat med decimaler som ligger mellan 0,5 och 1,5 blir det avrundat till 1. Ligger partiets mandattal mellan 1,5 och 2,5 blir det avrundat till 2. Mellan 2,5 och 3,5 avrundas det till 3 o. s. v., och vi får serien, 0,5, 1,5, 2,5, 3,5 o. s. v. Det är den serien vi egentligen skulle dividera med. Men nu gör vi så, att vi multiplicerar talen med 2. Då får vi som resultat: 1, 3, 5, 7 o. s. v., vilka ge samma effekt. Detta är den enkla innebörden av uddatalsregeln.

Herr talman! Jag skulle vilja avsluta mitt anförande, och jag tror jag gör det bäst genom att göra en liten sammanfattning. Jag kommer fram till följande: 1) Vill man komma bort från kartellsystemet, tillgodoses detta genom propositionen. 2) Om man vill behålla ungefär samma grad av matematisk proportionalitet som vi nu har, så tillgodoses det genom propositionen. 3) Vill man däremot skapa större matematisk proportionalitet än den vi varit vana vid — i full vetskap om att man på så sätt gynnar uppkomsten av små partier — då får man ta till en annan metod; men i så fall duger *icke* reservanternas förslag som alternativ till propositionen.

Härmed kan jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HERLITZ (kort genmäle): Herr talman! Jag skall begagna tillfället att omedelbart efter herr Wahlunds intressanta utläggning få en sak klarlagd.

Jag har gjort gällande att den d'Hondtska beräkningsgrunden, när man betraktar valet inom varje särskild valkrets som en avslutad enhet, är den riktiga. Herr Wahlund argumenterar dels för den uddatalsmetod han har föreslagit, dels, och ännu mera, för en annan metod, som han nu påstår vara den riktiga. Dessa metoder är uppfunna i syfte att utjämna de oriktigheter som valutslaget *i det hela* gör, och det kan jag förstå. Men kan herr Wahlund samtidigt påstå, att denna valmetod är sådan att den kan visas vara den objektivt riktiga för varje särskilt val *som sådant*?

Jag vill konkretisera denna fråga på följande sätt: Om vi nu genomför 1,4-metoden vid andrakammarvalen, då är väl — om jag förstått det rätt att den metoden är den objektivt riktiga — nästa steg, att vi tillämpar den beräkningsgrunden vid till exempel val till riksdagens utskott?

Jag frågar herr Wahlund: Är han beredd att förorda denna enligt hans mening rättvisa beräkningsgrund även vid val inom kammaren till riksdagens utskott?

Herr WAHLUND (kort genmäle): Nej, herr Herlitz, det vill jag inte, och det torde väl stå alldeles klart efter min argumentering.

Jag redogjorde för uddatalsmetodens princip, och jag anförde motiven för spärranordningen. Jag sade, att uddatalsmetoden representerar den matematiska rättvisan *statistiskt* sett, herr Herlitz. Den spärranordning som införts är motiverad av att man vill åstadkomma en viss svårighet för partier att komma upp till sitt första mandat, och den har därvid avvägrats med hänsyn till att vi inte bör rucka på den nuvarande proportionaliteten.

Alla mina resonemang därvidlag hänför sig direkt till det objekt som vi har

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

framför oss. När vi kommer in på val till utskott och dylikt i riksdagen, då uppstår det ju helt andra problem.

Herr BERGVALL: Herr talman! Herr Wahlund talade med mycket stort eftertryck, men i mitten av sitt anförande sade han ändå, att vi kunde ta denna fråga om valmetoden med tämligen stort lugn; det var i stort sett endast en liten lämplighetsfråga vad man skall ha för valmetod.

Nu förhåller det sig emellertid så, att det i viss mån är valmetoden som skapar de betingelser under vilka de politiska partierna i vårt land arbetar och därmed själva förutsättningen för det parlamentariska arbete, som bildar demokratiens grundval. Jag tycker därför att dessa valmetodsfrågor inte bara gäller taktik, utan centrala principfrågor i ett demokratiskt samhälle.

Jag förstår därför mycket väl, att det kan finnas ganska motsatta uppfattningar om den lämpliga valmetoden. Det fanns inom valsättsutredningen en person, som uttryckligen i en reservation deklarerade, att om inte valsättsutredningens direktiv hade varit sådana de var, skulle han ha yrkat på införande av majoritetsval i enmansvalkretsar. Det fanns nog andra medlemmar av valsättsutredningen som hade samma principiella inställning.

Jag förstår dessa personer. De utgår från en klar princip som säger, att majoritetsval i enmansvalkretsar ger stora utslag, vilka mycket ofta skapar goda förutsättningar för en regeringsbildning, byggd på ett majoritetsparti; det kommer de personliga momenten att framträda i valrörelsen i högre grad än fallet är i stora valkretsar, ty den uppställda kandidaten får i första hand kämpa ensam mot dem som representerar andra partier. Allt detta kan jag alltså förstå.

Men vi har ju prövat denna fråga i Sverige. Vi har kommit fram till att dessa fördelar väger lätt i förhållande till de fördelar, som är förbundna med ett proportionellt valsysteem. Den kontinuitet i arbetet och den ökade möjlighet för den enskilde medborgaren att göra sin

röst hörd i riksdagen och andra beslutande församlingar, som det proportionella valsystemet ger, är utomordentliga fördelar. Det proportionella valsysteem tvingar till ökat hänsynstagande mellan större och mindre partier, mellan minoritet och majoritet. Vi har därför stannat vid ett proportionellt valsysteem.

Men när vi nu gjort detta, mina damer och herrar, då är det för mig alldeles klart, att vi också bör sträva efter att utnyttja de fördelar, som det proportionella valsysteem ger, så långt det över huvud taget är möjligt. Från mina utgångspunkter är därför det naturliga målet att sträva efter en exakt rättvisa, så att varje parti i riksdagen blir förtjänt av det antal representanter, som motsvarar dess andel i valmanskåren. Från denna enligt min uppfattning för ett proportionellt valsysteem självklara utgångspunkt bör man över huvud taget göra avsteg endast om man har mycket vägande skäl.

Jag hade anledning att redan i valsättsutredningen poängtera, att de skäl som anfördes när man talade om att den metod man rekommenderade borde ge en liten övertikt för större partier för att främja uppkomsten av en stark regeringsmakt, i grund och botten är rent nonsens. Sådana skäl bygger uteslutande på en politisk situation sådan som den som råder just nu i Sverige, där ett parti har en röstsiffra som ligger mellan 45 och 50 procent av valmanskåren. I detta speciella fall kan ett tillskott av några få mandat skapa majoritetsunderlag för en regering. Men det är orimligt, mina damer och herrar — jag höll på att säga att det är omoraliskt — att forma ett valsysteem på basis av en tillfällig fördelning av väljarna i ett visst land. Den omständigheten att ett stort parti får några mandats överrepresentation på grund av en viss valmetod ger i andra lägen intet tillskott av värde i fråga om skapandet av en stark regeringsmakt.

För min del underkände jag redan i valsättsutredningen fullständigt denna synpunkt. Jag tror inte den håller in-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

för någon kritik om man inte laborerar med alldeles speciella röstfördelningar i något speciellt ögonblick. Och den håller strängt taget inte då heller. Ty vad den skapar, mina damer och herrar, det är på sin höjd en influensamajoritet, som inte ens den nuvarande regeringen ansett tillräcklig och som lett till att den måst skaffa en liten grupp allierade för att få en majoritet som är skyddad mot influensans härjningar. Allt detta tal om värdet ur regeringsbildningssynpunkt av en överrepresentation på ett eller annat mandat är alltså nonsens.

Däremot skall jag villigt erkänna, att det kan ligga någonting i talet om att man skall ha en valmetod, som inte uppmuntrar uppkomsten av mycket små partier, detta ehuru jag även på den punkten känner en ganska stark andlig frändskap med herr Herlitz och är litet rädd för att stäcka även uppkomsten av små partier.

Nya tankar kan understundom födas inom små partier, och nya tankar har sitt värde i ett samhälle. Jag hyser alltså en viss förståelse för herr Herlitz' resonemang. Men jag är villig att säga, att det finns vissa olägenheter med en mångfald små partier, och är det så att man tror att valsystemet därvidlag har en mycket stor betydelse så à la bonne heure — ta då någon hänsyn till detta genom inkopplandet av en spärranordning. Jag tycker det är en skönhetsfläck, som stör mig, men som jag möjligen kan fördrå. Jag tror emellertid att de internationella erfarenheter man vill bygga på är mycket överskattade, och jag tror att uppkomsten av småpartier mycket mindre sammanhänger med valsystemets utformning än med andra omständigheter.

Jag kommer sålunda fram till att man skall söka sig fram till ett så rättvist valsystem som möjligt. Den enda reservation jag har i detta sammanhang har jag redan framfört.

Jag är inte alls nöjd med herr Wahlunds målsättning, som är anspråkslös, pläglad av tillfälligheterna. Herr Wahlund vill, att bondeförbundet, sedan det

inträtt i regeringen och inte kan gå i kartell med folkpartiet och högern, skall ha en garanti för att det skall få lika många mandat som det förut kunde få inom kartellens ram. Därmed är herr Wahlunds anspråk på ett rättvist valsystem och en rättvis representation uppfyllda.

Jag har aldrig någonting emot anspråkslösa människor, men även anspråkslösheten kan understundom drivas väl långt. Jag tycker ändå att herr Wahlund, som är gammal matematiker, borde syfta litet längre än till detta anspråkslösa mål. Syftar han litet längre är ju, som han själv sade, regeringens förslag icke acceptabelt. Till och med av hans framställning framgick, att reservanternas förslag var än bättre än regeringens.

Herr Wahlund skakar på huvudet, men jag satt ju här alldeles invid talarstolen och hörde honom. Han sade, att med reservanternas förslag skulle den socialdemokratiska överrepresentationen minska en smula, bondeförbundet, som hade något flera mandat än sin matematiska andel, skulle minska något, folkpartiet, som slumpvis gynnats vid 1948 års val, skulle falla tillbaka och komma närmare den matematiska rättvisan och högern, som var missgynnad, skulle få det bättre. Om herr Wahlund säger detta så säger han precis vad jag säger, nämligen att reservanternas förslag är bättre på detta område, och jag kan vara nöjd med hans medgivande, om inte herr Wahlund ämnar ta tillbaka det.

Jag vill uppriktigt sagt erkänna, att enligt min personliga mening är reservanternas förslag inte slutgiltigt tillfredsställande. Jag har under mina studier av de olika systemen med utjämningsmandat och tilläggsmandat, uddatalsmetoden och d'Hondtska metoden, allt i olika varianter, för min personliga del kommit till den bestämda uppfattningen, att det inte finns något valsystem som ger ett fullkomligt rättvisande och förnuftigt utslag. Det system, som kommer närmast, är systemet med ett antal riksmandat, vilket emellertid även

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

det kan utformas på många olika sätt, något som jag inte skall gå in på här i dag.

En sak finner jag mycket betänkelig i regeringens förslag och det har, med den uppfattning jag har om justitieministern, gjort mig rätt förvånad över att han har medverkat därtill. Det är att han, när han gick över till den så kallade jämkade uddatalsmetoden, valde siffran 1,4 — jag tycker för övrigt att beteckningen »jämkad uddatalsmetod» är dålig, och de skäl herr Herlitz, anförde för denna åsikt är bärande, vilket väl även herr Wahlund måste medge.

När justitieministern valde siffran 1,4 valde han den sämsta av alla siffror som kunde väljas om ingen skulle kunna säga, att det skulle bli sämre resultat i framtiden utan karteller än för närvarande med karteller. Han avstod från hela det rättvisekrav, som fordrade att utjämningen skulle föras ännu längre. Jag har en känsla av att det mera är skickliga valmakare som står bakom detta förslag än den objektivt dömande man, för vilken jag alltid hyst och alltiämt hyser en mycket stor respekt. Jag tror man har räknat ut det hela på partiexpeditionen; det finns också, som herr Herlitz säger, »förtjusande möjligheter till jämkningar»: 1,4 är dagens mått, 1,5 kanske morgondagens, 2,9 kommer i varje fall att fylla alla rimliga anspråk på att slå ut även medelstora partier. Man kan inte gärna gå över 3, ty då bryter man serien, utan man får stanna vid 2,9 som den övre gränsen.

Jag tycker inte detta är ett särskilt roligt förslag att rösta om. Jag måste säga, att jag trodde att det socialdemokratiska partiet hade det förtroende till sin inneboende styrka och till sin möjlighet att vinna ankläng bland valmännen, att det skulle kunna avstå från små valmatematiska tricks vid utformandet av valmetoden.

Jag skall sluta, herr talman, med att säga, att den enda ljuspunkten för mig i dag är att socialdemokratien saknar detta förtroende. Det bådär gott för framtiden!

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Jag har varit med i den kommitté som hade att utreda frågan om valsystemet, och jag befinner mig nu i den situationen att jag inte återfinner något av de förslag, vi omfattat i kommittén, i den slutgiltiga dansen. Regeringen har ju ändrat kommitténs förslag i vissa avseenden, och inte heller reservanterna har hållit fast vid sin alternativa linje från utredningen, utan också de kommer med ett helt nytt förslag. De som arbetat inom utredningen möter här alltså förslag som de inte har varit i tillfälle att närmare överväga under utredningens gång. Jag har emellertid ändå ansett att jag bör säga några ord om denna fråga.

Först kanske jag får lov att ge en replik till herr Herlitz. Herr Herlitz yttrade här något spydigt att även det socialdemokratiska partiet en gång varit ett litet parti och att det alltså borde ha förståelse för den situation som dagens småpartier befinner sig i. Jag vill till detta bara säga att när socialdemokratien var ett litet parti, hade den ingen som helst nytta av den valordning som då existerade; denna var inte alls till för småpartier. Socialdemokratien fick komma sig upp utan att ha något stöd i valsyste­met — det är möjligt, såsom herr Englund här infaller, att i någon mån liberal generositet har bidragit, och i så fall har ju liberalismen gjort en god gärning.

I anledning av det herr Bergvall sade i slutet av sitt anförande skulle jag vilja säga, att så långt jag känner till har socialdemokratien inte förlorat tron på sin förmåga att attrahera väljarna. Jag tror inte alls att det är sådana överväganden som ligger bakom vare sig det ena eller andra förslaget eller det ena eller andra yttrandet, utan det är överväganden av helt annat slag. Erfarenheten har åtminstone hittills inte visat att någon risk föreligger för att partiet skall förlora sin förmåga att attrahera väljarna. Den anmärkningen kunde måhända med större skäl ha riktats mot andra partier.

Det var en mycket delikat uppgift som utredningen hade sig förelagd. Den skul-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

le försöka åstadkomma ett valsätt som utan att eftersätta andra värden skulle ge större rättvisa och på samma gång avskaffa kartellsystemet. Om den senare delen av målsättningen har det inte rätt någon som helst oenighet inom kommittén; alla var på det klara med att man nu skulle försöka göra det möjligt att ta bort kartellsystemet. Däremot har det uppstått delade meningar om hur långt man borde gå när det gällde att åstadkomma den s. k. rättvisan.

Nu vill jag påpeka — det torde vara skäl att göra det efter de anföranden som tidigare förekommit här — att inte ens i konstitutionsutskottets utlåtande av år 1949, som utredningens direktiv bygger på, gick man så långt att man krävde en fullständigt matematisk rättvisa. Det finns en mycket klar reservation i det hänseendet i utskottsutlåtandet, och för min del har jag inte heller fattat saken så, att det över huvud taget har varit ett politiskt gångbart mål att försöka åstadkomma en hundraprocentig matematisk rättvisa. Det har alltså gällt att försöka komma fram till någon linje som ger *större rättvisa* än det nuvarande systemet — och att den nuvarande metoden är mycket orättvis har herr Wahlund fullständigt rätt i. Det är endast tack vare kartellsystemet som detta valsystem har verkat så pass bra som det gjort. Slopa kartellsystemet och låt det d'Hondtska systemet framträda precis sådant det är, och resultatet kommer att visa sig bli någonting helt annat.

Vid övervägandet rörande dessa ting tror jag också att det har rätt fullständig enighet inom kommittén därom att man bör ställa det kravet på en ny valmetod, att den inte främjar uppkomsten av småpartier. Det framgick också av herr Bergvalls anförande att detta har varit en gemensam tankegång inom kommittén, ehuru meningarna naturligtvis kan ha varit delade om hur långt man borde gå när det gäller att begränsa möjligheten för småpartier och småriktningar att uppstå. Men jag tror mig kunna säga, att alla inom kommittén i princip accepterade den tanken att man kan och bör ha någon sorts spärranordning, om man

övergår till ett nytt valsystem, så att man inte ökar partisplittringen.

Kommittén hade vidare att överväga ett par andra lösningar, av vilka den ena fullständigt mönstrats ut och den andra har alternativt förordats av reservanterna inom kommittén.

Den ena gick ut på en valkretsförstoring. Det visade sig dock att det inte gick att den vägen åstadkomma någon nämnvärd förbättring; i så fall hade man fått gå mycket långt i fråga om valkretsförstoringen. Jag förmodar att det rent principiellt inte skulle ha varit någon svårighet för dem, som vill betrakta valet som ett riksval, att acceptera större valkretsar, men i varje fall har alla i kommittén funnit, att detta är politiskt outförbart. Man har sålunda avstått från tanken att förorda en valkretsförstoring.

Den andra lösningen innebar införandet av utjämningsmandat — tilläggsmandat eller riksmandat — och om den linjen har striden stått het inom utredningskommittén. Jag och flera andra har sagt oss att det inte är riktigt att lappa på det nuvarande valsystemet med ett system med tilläggsmandat, vare sig det sedan är riksmandat eller mandat som återförs till valkretsarna. När man skall ta ställning till den frågan, bör man — liksom när man tar ställning till frågan om det skall vara riksproportionalitet eller ej — göra klart för sig vad som har varit det väsentliga när man byggt upp det nuvarande valsystemet; har valkretsarna varit det primära eller har det varit riket? All erfarenhet säger mig att man från början avsett att just *valkretsarna* skulle vara representerade i riksdagen. Under den gamla tiden med enmansvalkretsar var det häradena, domsagorna och städerna som var representerade — inte så och så många procent människor av rikets befolkning. När det proportionella systemet infördes, tog man denna tankegång i arv, och man försökte från början göra valkretsarna sådana att riksdagsmännen skulle representera vissa geografiska distrikt. Man gjorde valkretsarna små; det blev 56 valkretsar från begynnelsen. Sedermera framträdde samma rättvisekrav,

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

som även nu gör sig gällande, och man ansåg sig behöva reformera systemet för att åstadkomma större rättvisa. Det ledde så småningom till att det blev länsvalkretsar. Nu räcker inte ens detta, utan nu vill man ta hela riket som måttstock när det gäller att avgöra hur partierna bör vara representerade i andra kamraren.

För min del håller jag alltså på den gamla uppfattningen att det är valkretsarna, i detta fall länen, och deras medborgare som skall representeras i riksdagen, och att följaktligen valsystemet i första hand bör bygga på valkretsarna. Därför kan jag inte heller godta ett system med tilläggsmandat eller riksmandat, som berövar valkretsarna en del av deras representation eller som leder till att grupper inom valkretsarna, som annars inte skulle vara berättigade till någon representation, skulle komma att bli representerade. Det är för mig mycket viktigare att det åstadkomms rättvisa inom valkretsarna än att man genom en överflyttning av några mandat åstadkommer större rättvisa i riket som helhet.

Ett annat krav, som vi givetvis också har försökt ställa på det nya valsysteem vi eftersträvat, är att det skall vara enkelt och lättfattligt. Helt och hållet har kommittén nog inte lyckats därvidlag. Påbyggnaden med en spärnanordning på en i och för sig enkel metod är naturligtvis ett steg i motsatt riktning, det skall inte bestridas. Men när jag jämför den anordningen med den anordning, som reservanterna i konstitutionsutskottet har föreslagit, måste jag ju säga att vårt förslag fyller stora anspråk på enkelhet. Någon berättade här ute i dag en liten historia från den tid, då man diskuterade det proportionella valsättets införande. Då var det någon som hade varit orolig inför det nya systemet och sagt: »Ja, men kunde det inte göras litet enklare?» Han fick det svaret: »Jo, det går visst att göra det enklare. Men då blir det mera invecklat!» Det förefaller mig som om reservanterna skulle ha lyckats mycket bra med att genomföra enkelheten på det sättet.

I det förslag som utredningskommittén

framlagt har regeringen gjort några ändringar, och jag ber att få säga några ord om dem. Det är egentligen tre ändringar som man har anledning att tala om: det är den nya spärnanordning, som lagts in i första fördelningstalet, det är borttagandet av kartell- och fraktionsbeteckningarna, och det är förslagens karaktär av provisorium.

Vad själva spärren beträffar har jag ingenting i princip emot att den anordnas på föreslaget sätt. Inom utredningen diskuterade vi, såsom framgår av vårt betänkande, ett första fördelningstal av 1,5, men vi gick ifrån det. Jag kan tillägga att vi åtminstone i fråga om ett val räknade också med ett fördelningstal av 1,3. Anledningen till att vi inte fortsatte på den vägen, var att vi trodde att folk kanske skulle få litet svårt att förstå, varför röstsiffran skulle behöva divideras med 1,3 eller 1,5 för erhållande av det första mandatet. Vi trodde att allmänheten skulle ha lättare att förstå att ett parti för att få det första mandatet skulle uppnå åtminstone 60 procent av den valkvot som uppstår, om man delar antalet röster med antalet mandat.

I och för sig är det sålunda ingenting att säga om den nya anordningen. Den gör metoden kanske rent av enklare än enligt vårt förslag. Vad som kan diskuteras är endast frågan om själva siffran. Därvidlag skulle väl 1,3 närmast svara emot vad kommittén föreslagit.

Den andra ändringen innebär att kartell- och fraktionsbeteckningarna har omöjliggjorts. På den punkten har jag heller ingen principiell invändning att göra. Kommitténs ledamöter kan nog intyga att jag på ett tidigt stadium i kommittén lekte med tanken att om man får en valmetod som ger större rättvisa och karteller således praktiskt taget inte skulle behövas, kunde man rent av tänka sig ett kartellförbud. Jag lät min tanke falla bland annat därför att jag menade att eftersom hela frågan om sammanräkningsförfarandet inte var genomgången av kommittén, utan det måhända behövdes en ny utredning efter denna, vore det lämpligt att utreda den frågan samtidigt med frågan om samman-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

räkningförfarandet i övrigt. Personligen har jag nog den uppfattningen att det är att använda något större våld än nöden kräver att nu förbjuda karteller. Jag tror nämligen inte att det skulle ha blivit så värst många karteller ändå, inte ens om man använt sig av talet 1,4. Jag tror att läget är sådant. Om emellertid så skulle ha blivit fallet, så fanns det ett motmedel i den nya valmetoden, som skulle effektivt ha kunnat hindra kartellerna, nämligen möjligheten för ett större parti att dela upp sig, en möjlighet som vissa valmakare nog har betraktat som en ganska stor fara. Fara eller inte, så skulle den möjligheten i varje fall ha kunnat användas för att mota obefogade kartellanordningar. Men, som sagt, i princip har jag ingenting att erinra emot att det här skapas rena linjer.

Mera tveksam har jag varit om den tredje ändringen, nämligen den som avser att göra den nya valmetoden till ett provisorium. Jag tycker nog att det i och för sig ligger något otillfredsställande i att man genomför en valmetod på prov och att det sedan får bli beroende av hur provet utfaller, om man definitivt skall ta denna metod eller övergå till någon annan. Innan man beslutar sig för en valmetod, bör man ha tänkt igenom problemet så grundligt att man vet, att den metoden kommer att utfalla så bra, att det inte behövs något provisorium. Provisorietanken bottnar i en något överdriven försiktighet — eller rädsla tror jag man kan säga. Denna rädsla är kanske inte alldeles oförklarlig. Även om jag håller med herr Wahlund om att uddatalsmetoden är bra i och för sig, kan jag inte neka till att den har en svaghet i jämförelse med den d'Hondtska metoden, nämligen att den ger betydligt större utrymme åt slumpen än vad d'Hondt gör. Det är just denna möjlighet, att slumpen kan komma att spela in, som gjort att man litet varstans blivit misstänksam mot uddatalsmetoden.

Som läget nu är, d. v. s. då varken majoriteten eller oppositionen är nöjda med den valmetod som föreslagits, före-

faller det givetvis som om provisoriet vore befogat. Det kan inte vara någon anledning att besluta definitivt, om både majoriteten och minoriteten är missnöjda med nya systemet. Men jag vidhåller min uppfattning om att provisoriet inte skulle ha behövts. Det kan bli ett och annat slumpfall som kanske förskräcker en eller annan valmakare, men på det stora hela taget tror jag nog att den nya metoden utfaller rätt bra.

Så skall jag säga några ord om den argumentation gentemot regeringsförslaget och i någon mån även mot kommittéförslaget, som framkommit.

Jag tycker nog att det har förekommit oerhört många överord i den diskussion som har försiggått kring regeringsförslaget. Herr Wahlund har kunnat visa exempel härpå. Jag har också noterat en rad exempel, som jag dock inte skall trötta kammaren med att redogöra för. Det talas om »uppenbara orättvisor», om ett »markant brott mot grundlagens bud om alla rösters likvärdighet» o. s. v.

Jag måste säga att när jag tar del av den argumentationen, blir jag rent av förskräckt för både proportionalismen och den mentalitet som proportionalismen skapar. Skall det verkligen för att åstadkomma medborgerlig likställighet i samhället vara nödvändigt eller möjligt att varenda människa får ut lika mycket av sin röst? Då räcker inte ens det som reservanterna föreslagit. Då räcker det inte ens med genomförande av uddatalsmetoden i dess ursprungliga gestalt. Det räcker inte ens med den 100-procentigt matematiska rättvisan vid andrakammarval. Ty det kommer ändå att bli så att alla inte får lika mycket för sin röst. Då måste proportionalismen genomsyra samhället i långt högre grad än vad den hittills lyckats göra. Då räcker det inte med att man väljer nämndemän proportionellt — något som jag tycker i och för sig är oriktigt — utan då måste också hästuttagningsnämnder och åtskilligt annat väljas efter proportionella valmetoder.

Såvitt jag kan finna leder denna tankegång också fram till att det måste bli en ständig koalitionsregering. Det är inte

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

bara riksdagen som påverkar den politiska utvecklingen i samhället och bestämmer hur landets öden skall gestalta sig, utan det finns också en regering, som även i vårt parlamentariska system betyder ganska mycket. Drar man ut konsekvenserna av det resonemang, som här föres, förefaller det mig fullständigt logiskt att man också kräver införande i grundlagen av en bestämmelse om permanent koalitionsregering. Fråga är om man inte också får försöka att få till stånd proportionella riksdagsbeslut, ty hur det är kommer i alla fall majoriteten i riksdagen ibland att våldföra sig på minoriteten genom att fatta beslut som minoriteten ogillar.

Jag tycker som sagt att de är rent förskräckande perspektiv som öppnar sig i den debatt som här förts. Om det är något som jag blivit övertygad om under den tid, som jag har följt med diskussionen kring valreformen, är det att det enda riktiga är att återinföra systemet med majoritetsval i enmansvalkretsar. Jag har redan tidigare i kammaren liksom även inom utredningskommittén gett uttryck för min sympati åt det hållet. Den sympatien har inte hittills varit så stark, att jag haft någon utpräglad uppfattning, som jag velat slåss för i alla väder. Jag har nog närmast varit böjd för att acceptera proportionalismen som ett faktum, även om jag har ansett den vara ett beklagligt faktum. Men nu tror jag faktiskt att tiden är inne att angripa proportionalismensjukan genom att försöka aktualisera kravet på majoritetsval i enmansvalkretsar. Jag tror att det är det enda riktiga sätt på vilket man kan bota denna sjukdom.

Att majoritetsvals-systemet har vissa företräden framför en del proportionella system har ju även herr Herlitz medgivit. Det tror jag för övrigt att flera talare är beredda att medge, ehuru de inte anser det vara någon praktisk politik just nu. Det var konstitutionsutskottets uppfattning år 1949, och det är väl konstitutionsutskottets uppfattning i dag också, att när vi nu en gång fått det proportionella vals-systemet, så får man.— Jag tror för övrigt att det var herr Her-

litz som uttryckte det så — försöka göra det bästa möjliga av det.

Majoritetsvals-systemet har sina avgjorda fördelar framför det proportionella vals-systemet. Det är inte bara så att det går lättare att få ett stabilt regeringsunderlag med majoritetsvals-systemet — vilket betyder ganska mycket i en brytningstid sådan som den vi för närvarande genomlever — utan detta system skulle också betyda att det bleve bättre kontakt mellan kandidaterna och väljarna. Det bleve en kamp kandidaterna emellan, man mot man, där de finge träda ut på slagfältet och mäta sina andliga krafter mot varandra. Sedan finge folket avgöra, vilken av dem som kommer närmast deras ideal. Majoritetsvals-systemet skulle motverka den nivellering i det politiska livet, som utan tvivel försiggått och försiggår. Den skulle skapa större politisk livaktighet och dessutom också ge valmannen en starkare känsla av att han betyder något i det politiska spelet.

Jag kommer sålunda, herr talman, med vad jag har sagt fram till att vad det nu gäller inte är att undan för undan bättra på det proportionella vals-systemet, göra det mer och mer fullkomligt, till dess hela valproceduren blir en maskin som fungerar fullständigt gnisselfritt. Vad det gäller är i stället att försöka åstadkomma ett system, som skapar större livaktighet och som ger den enskilde individen större spelrum än vad det proportionella vals-systemet kan ge. Då kan jag inte tänka mig något bättre system än majoritetsvals-systemet.

I detta anförande instämde herrar *Lindén* och *Sandler*.

Herr **HERLITZ** (kort genmäle): Herr talman! Det är kanske lämpligt att jag genast klargör, att jag måtte ha uttryckt mig på ett otympligt sätt, då herr K. J. Olsson fått den föreställningen, att jag hade några sympatier för majoritetsvals-systemet. Jag är angelägen att omedelbart rätta detta missförstånd. Jag kan hänvisa kammaren till det förhållandet, att jag hade en ordentlig fäktning om

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

denna sak under herr Rickard Lindströms sista riksdag, då han hade väckt en motion om majoritetsvals införande. Jag tog då upp en ingående dispyt med honom. Det är alltså icke min linje.

Att jag tror på proportionalismen innebär naturligtvis icke att jag är beredd att ta alla de konsekvenser av den, som herr K. J. Olssons fantasi kan utmåla. Men jag tror, att vi kan ta ett steg utöver det som nu gällande ordning innebär.

Herr **OLSSON, KARL JOHAN** (kort genmäle): Herr talman! Det är möjligt att vi båda två har uttryckt oss otydligt. Jag fäste mig vid något som herr Herlitz yttrade om att majoritetsvalsprincipen var en objektiv princip, eller något i den vägen. Jag utgick ifrån att herr Herlitz i alla fall tyckte, att i jämförelse med t. ex. det nu föreslagna systemet var majoritetsvals systemet ett bra system. Jag gick då ut ifrån att herr Herlitz ansåg att med alla sina fel och brister var det dock ett system, som man kunde resonera om. Att herr Herlitz motsätter sig införandet av majoritetsval visste jag givetvis.

Herr **KARLSSON, GOTTFRID**: Herr talman! Herr Herlitz började sitt anförande med att tala om den första reservationen, som han undertecknat tillsammans med herr von Friesen, alltså den som gäller förslaget att ingen valkrets med undantag av Gotland skall ha mindre än fem mandat, och han nämnde i detta sammanhang, att han under en debatt för några år sedan med konstitutionsutskottets dåvarande vice ordförande om denna sak hade fått instämmanden från flera håll, bl. a. av undertecknad.

Det är riktigt att herr Herlitz och jag den gången var på samma linje. Förslaget var snarlikt det nu framlagda men inte fullt lika. Vissa omständigheter har emellertid gjort, att jag anslutit mig till det föreliggande förslaget, och jag har kunnat göra det utan hän-

syn till den omständigheten att det är snarlikt ett förslag, som jag med all gevalt motarbetade, när vi hade det uppe till debatt för några år sedan.

I den andra frågan, beträffande själva vals systemets utformning, har högern och folkpartiet avgivit en gemensam reservation, vari de förordar ett från regeringsförslaget avvikande system. De föreslår ett system, vilket — såsom herr Herlitz uttryckte sig — innebär att varje röst skall få samma värde. Det är alltså tilläggsmandats systemet. Tilläggsmandats systemet kan ju betyda att väljare i ett län inte alls får de riksdagsmän valda som de önskar, utan att deras röster i stället tillgodoräknas kandidater i ett helt annat län i landet och förstärker ett partis röstsiffror där och gör att en man därifrån blir invald i stället. Om det systemet skulle införas med den millimeterrättvisa, som det anses innebära, kommer jag för min del, som annars är anhängare av det proportionella vals systemet, att övergå till den uppfattning som närmast nu företräddes av den föregående ärade talar en, herr K. J. Olsson, nämligen att då är det riktigare att införa majoritetsvals principen.

Jag skall inte gå in på detaljerna i det förslag, som här föreligger. Det tjänar inte mycket till för mig att göra, ty det har illustrerats rätt utförligt av herr Herlitz och efter honom av herr Wahlund. Herr Herlitz beklagade att han inte hade den svarta tavlan tillgänglig här såsom vi hade när vi behandlade propositionen i konstitutionsutskottet. Jag beklagar det själv ty då hade de båda professorerna fått tillfälle att inför kammaren demonstrera hur systemet verkar. Åtminstone fick jag den uppfattningen, när vi hade tavlan tillgänglig i konstitutionsutskottet, att det var mycket lyckligt att på den kunna demonstrera på det sätt som skedde. Men nu har vi ju inte den svarta tavlan här, och då kanske det inte tjänar så mycket till att tala om den saken.

Herr Herlitz hade också bekymmer över den utveckling, som det socialdemokratiska partiet undergått. Då det

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

partiet var ett litet parti, hade det inte samma bekymmer som det har i dag, sade herr Herlitz. Nej, men då fanns inte heller, såsom herr K. J. Olsson mycket riktigt anmärkte, det valsysteem som vi för närvarande har; vi hade ett helt annat valsysteem på den tiden, när det socialdemokratiska partiet var ett litet parti. Vi fick också, icke minst mot det parti som herr Herlitz representerar, slåss för att få en rimlig valmetod, som gav litet mera av rättvisa åt partierna över huvud taget.

Jag blev något förvånad, måste jag säga, när jag hörde herr Herlitz i dag och jämförde hans framträdande med det sätt, på vilket han höll sitt anförande i konstitutionsutskottet, när vi där behandlade ärendet. Det är inte ofta som herr Herlitz har givit uttryck åt en sådan motvilja emot ett föreliggande förslag, som herr Herlitz gjorde, när vi behandlade ärendet i konstitutionsutskottet. Vad som mest förargade herr Herlitz — förlåt att jag använder det uttrycket, men jag tror att det är det rätta — var förslaget att förbjuda valkarteller. Men det var ju någonting som konstitutionsutskottet skrev om och begärde år 1949, och det var herr Herlitz med om. Så att där stod vi ju egentligen på samma linje.

Herr Hansson talade också om med vilken energi och frenesi — eller vilket uttryck han nu använde — som vi från socialdemokratiskt håll gått in för detta förslag. Jag vet inte var herr Hansson har fått detta intryck ifrån. Det spelar väl för resten mindre roll, om det var med en väldig energi eller inte, som vi gått in för det. Opponenterna mot förslaget lade i alla fall ned en väsentligt mycket större energi än vad man gjorde från vår sida.

Herr Bergvall talade om att det är nödvändigt med ett system, som tillfredsställer samtliga partier. Han var förvånad över att justitieministern, som han, enligt vad han sade, har mycket stor respekt för såsom en rättrådig man, kunnat lägga fram det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Jag tror inte att man behöver ha sådana bekymmer,

som herr Bergvall har haft i det här hänseendet. Det är helt naturligt att man måste komma fram till ett system, i vilket man går ifrån det kartellförfarande, som har varit dominerande under en lång rad av val. Den d'Hondtska metoden utan kartellförfarande gav otvivelaktigt resultat, som inte kunna sägas ha varit riktiga. Därför bildades karteller mellan de mindre partierna. Det var gentemot socialdemokratien som de uppstod. Genom att vi nu fått förbud mot dem har vi kommit till ett system, som ute bland folket kommer att anses skapa större rättvisa än det valsysteem som vi tidigare haft.

Herr Bergvall förmodade att det nog inte var justitieministern, som räknat ut hur systemet kommer att verka i praktiken, utan att valmakarna på partiexpeditionerna säkerligen lagt ned det mesta arbetet på att söka utröna hur systemet kommer att gestalta sig i praktiken. Ja, det är möjligt att så är fallet. Men samtidigt har väl också partiexpeditionerna på oppositionssidan räknat och gjort upp olika alternativ för att söka utröna hur systemet skulle komma att utfalla.

Jag skall inte bli så mångordig, då min röst på grund av heshet inte är så stark, utan jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr HERLITZ (kort genmäle): Herr talman! Då herr Gottfrid Karlsson anmärkte på att jag uttalade mig annorlunda här än i utskottet, så är jag angelägen att säga ifrån att jag här i kammararen var mån om att lägga mitt anförande så att jag höll mig till klara fakta och inte ville riva upp bittra stämningar. Därför upprepade jag verkligen inte vad jag sade i konstitutionsutskottet. Men jag är angelägen att säga för att inget missförstånd skall råda: Det står fast att jag tänker i denna stund på samma sätt som jag gjorde i utskottet, att det här är en av de otrevligaste saker som jag varit med om i det politiska livet. Jag tycker det är något förfärligt att man på det sätt som nu sker in-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

låter sig på ett manipulerande och arrangerande med valsyste­met, och det framstår för mig såsom alldeles särskilt stötande att man etablerar ett kartellförbud. Det är ganska egendomligt att se hurusom departementschefen har fram­ställt kartellväsendet såsom något otrev­ligt, något opassande, någonting som han inte vill veta av i det politiska livet. Då justitieministern är så intresserad av de stora sammanslutningarna, varför vill han inte tillåta de småpartier, som nu faktiskt finns, att samarbeta med var­andra?

Nog sagt om detta inom de tre minu­ter, som jag har till mitt förfogande. Jag vill därutöver bara konstatera att jag 1949 har varit med om en kompromisskrivning, då jag förklarar mig villig att gå med på att skapa ett system, som åstadkommer rättvisa vid mandatfördel­ningen samtidigt med att det nuvarande kartellsyste­met avskaffas. Självklart har jag kunnat vara med om det. Men allt hänger på *vilket* system man bjuder på.

Herr KARLSSON, GOTTFRID (kort genmäle): Herr talman! Jag var nog naiv att tro, att herr Herlitz möjligen vid närmare eftertanke hade funnit att för­slaget icke var fullt så motbjudande, som han tidigare ansett. Så tycks emellertid icke vara fallet.

Herr ANDERSSON, GUSTAV EMIL: Herr talman! Då jag deltog i konstitu­tionsutskottets behandling av denna frå­ga och röstade för utskottets förslag, ber jag att få säga några ord.

Jag skall inte ingå på detaljerna om sammanräkningar o. d., det må de sak­kunniga yttra sig om, och det har de kanske redan gjort tillräckligt. Men det är en annan fråga, som i utskottet till­drog sig rätt stor uppmärksamhet och som herr Herlitz, vilket framgick av hans anförande nyss, anser som det mest anstötliga i förslaget, nämligen förbudet mot karteller.

Jag har rätt stor erfarenhet av poli­tiskt valarbete sedan 35 år tillbaka. Jag har under dessa år alltid hört från de

olika borgerliga partiernas sida en viss misstämning och missbelåtenhet med att vi har ett sådant valsyste­met, att det varit nödvändigt för de små partierna att gå i kartell för att valresultatet skulle bli något så när rättvist för de små partier­na. Kartellförfarandet har alltså varit en nödtvungen skyddsåtgärd, som samtliga borgerliga partier, åtminstone i all­mänhet, ansett såsom inte särskilt önskvärd men som varit en nödfallsåtgärd för att skapa rättvisa.

Jag har under förarbetena till olika val så många gånger från dem, som icke är särskilt politiskt intresserade och som man alltså kan räkna till hemma­sittarnas stora skara, hört följande reso­nemang: Jag skulle gärna rösta på det eller det borgerliga partiet, men efter­som det är i kartell gör jag det inte, ty jag vet då inte vilket parti min röst till­faller, inte vilken riksdagsman jag hjälper in med min röst, och därför stannar jag hemma. Man kan förstå det resone­manget med hänsyn till de starka mot­ sättningar, som dock finns bland de borgerliga partierna både i städerna och ute på den svenska landsbygden.

Det har dessutom inom detta kartell­system förekommit en del manipulatio­ner, som långt ifrån kunna kallas hederliga. Vi har ju bl. a. underpartibeteck­ningarna, som ibland förryckt valresul­tatet och som vållat stor besvikelse hos väljarna. Jag kan nämna ett exempel från mitt eget län. Det hände en gång genom detta samgående i kartell och med underpartibeteckningar att högern, som hade något över 18 000 röster, fick ett mandat, medan bondeförbundet, som hade något över 14 000 röster, fick två mandat, beroende på att bondeförbundet hade en underkartell med folkpartiet. Det fick folkpartiets överskotts­röster och på grund därav sitt andra mandat så billigt. Högern var mycket förgrymmad över detta, och det kan man förstå. Jag skulle kunna ta fram andra exempel på den missbelåtenhet som kartellsyste­met skapar efteråt, när valresultatet blir känt, och den osäkerhet i förväg, som råder hur valet skall utfalla mellan de olika partierna inom kartellen.

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

När vi genom det föreliggande förslaget kan få en valmetod, som ger samma resultat utan kartellbildning som det nuvarande systemet med karteller, tycker jag att det kan vara värt att försöka. Jag anser för min del att kartellsystemet är så osunt, att det faktiskt är ett renlighetskrav att få bort dessa karteller, om vi kan nå samma resultat som om vi har dem kvar. Jag är säker på att den stora massan av valmännen, som röstar med något av de borgerliga partierna, skall känna det mera trevligt att kunna gå fram till val och verkligen veta på vem de röstar, när de röstar på det parti, som de vill stödja, utan att behöva riskera att deras röst skall hjälpa in något annat partis representant. Jag har för övrigt träffat många som sagt att de inte röstar bara därför att man har en kartell.

Jag har också en lång erfarenhet av den oerhört hätska strid, som förts partierna emellan inom en kartell, vilket av många bland den stora allmänheten ansetts vara ett visst skoj med valmännen. Här angriper ni varandra, säger man, som de värsta fiender, men ni röstar ändå under samma kartell! Nog vore det väl mera rejält att varje parti självständigt ginge fram till val, och sedan fingas väl partierna slåss så mycket de vill. Jag anser därför vad som här föreslås vara en så pass stor vinst, att man bör ta detta förslag.

Herr Herlitz ansåg att det borde vara absolut likvärdighet för alla medborgare i fråga om deras röster och röstvärden, och han sade också någonting om rättvisans gudinna, som nu blint fördelar mandatmen som skulle få sina ögon öppnade, så att hon skulle begripa att hon inte längre var någon rättvisans gudinna. Ja, sådana resonemang kan man nog föra, men vi vet alla att vi aldrig kan komma fram till den absoluta rättvisan och det lika värdet i varje röst. Hur skall vi kunna åstadkomma det? Om vi exempelvis tar Norrbottens län, går ju där riksdagsmännen in med ett relativt litet antal röster bakom sig. Det finns andra län, där det krävs nästan dubbelt så många röster för varje mandat. Då skulle man ju kunna säga, att

det inte är lika stort värde i rösterna; i Norrbotten har rösterna dubbelt så stort värde som i vissa andra län sederut.

Jag menar att vi får nöja oss om vi kan åstadkomma någon förbättring i valsystemet. Och jag tror att ur borgerlig synpunkt vore det nog klokt att inte folkpartiet och högern kritiserade det här föreliggande förslaget med en sådan hänsynslöshet som man på det hållet gör, då man söker misstänkliggöra socialdemokraterna genom att säga, att detta är en försöksanordning och att det för den socialdemokratiska regeringen eller justitieministern, om denna anordning inte visar sig räcka till för att ge socialdemokraterna tillräckligt stor majoritet, bara är att lägga fram ett förslag, genom vilket man ändrar på uddatalsmetoden, så att man ännu säkrare vinner övervikt åt det socialdemokratiska partiet.

Dylika påståenden om de dåliga avsikterna tror jag skadar mycket mer än det gagnar de partier, som för fram dem. Om kritiken skall föras på det sättet i fortsättningen, kommer det att göra frågan om majoritetsval mer och mer aktuell. I så fall kan nog både högern och folkpartiet vara övertygade om att få se sina mandat i riksdagen reducerade i mycket stor utsträckning.

Herr BENGTSO: Herr talman! Det föreligger en viss enighet i dagens debatt, trots de stora meningsmotsättningar som kommit fram, nämligen beträffande frågan vilka krav man bör ställa på valsystemet. I första hand uttalas önskemålet, vilket ju är självfallet, att det bör vara proportionellt. Det bör vidare behålla sin anknytning till valkretsarna. Det bör förhindra tillkomsten av små partier, och det bör vara enkelt. Dessa önskemål är emellertid svåra att förena. Det är nästan omöjligt att nå fram till full belåtenhet på alla dessa punkter.

Vid utformandet av ett valsystem stöter det självfallet på stora svårigheter att nå exakt proportionalitet, om man

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

vill behålla den lokala anknytning vi nu har genom uppdelningen i valkretsar. Man kan inte, när man har en valkrets med fem mandat och flera, undvika att få överskottsroster, som inte kan utnyttjas helt. Varje utjämningsförfarande, vare sig det gäller 15, 20 eller 30 mandat, trubbar av känslan av direkta folkval, vilket ju är avsikten med valen till andra kammaren. Ingen har velat föreslå, att man skulle gå fullt konsekvent till väga och fullfölja ett utjämningsförfarande, som gav exakt utjämning på det sättet, att man gjorde hela riket till en enda valkrets, utan vid alla förslag, som lagts fram, har man räknat med att vissa mandat skulle utgöra tillägs- eller utjämningsmandat.

I vårt nuvarande valsystem har vi också helt avgränsade valkretsar, och om man använder d'Hondtska metoden för sammanräkningen blir det de större partierna som gynnas. De får flera mandat än den exakta proportionaliteten skulle ge. För att förhindra det har vi sedan år 1924 vårt kartellsystem, som möjliggör en sammanslutning av de mindre partierna för att minska de olägenheter, som består däri att den d'Hondtska regeln gynnar de större partierna.

Den nuvarande valmetoden har varit utsatt för kritik vid åtskilliga tillfällen, och det är knappast riktigt, såsom sagts av några talare, att den har existerat så länge och inte utsatts för någon kritik. Det har väckts motioner i frågan vid åtskilliga tillfällen, och det framlades år 1932 också en proposition med förslag till ett annat valsystem. Det kan ha sitt intresse att se var kritiken mest satt in under dessa olika framstötter för att få en ändring i valsystemet. Just nu förefaller det som om proportionaliteten vore det man fäster mest avseende vid, men om vi ser på en del tidigare uttalanden är det andra faktorer som man särskilt fäst sig vid.

Med anledning av propositionen år 1932, som då avslogs, skrev utskottet följande: »Utskottet anser i likhet med de proportionalvalsakunniga, att det kan ifrågasättas, huruvida den matematiskt exakta partiproportionella repre-

sentationen är av den oomtvistliga vikt, att den först och sist måste utan alla andra hänsyn tillgodoses. Man kan fråga sig, om de smärre partiernas rätt till absolut exakt representation i hela riket är så under alla förhållanden betvingande, som den i propositionen framställts. Utskottet ställer sig på den ståndpunkten, att den proportionella exaktheten icke får genomföras längre, än att den icke utöver en skadlig åverkan på andra värden inom det politiska livet.»

Jag skulle kunna citera åtskilliga uttalanden av ledamöter från de båda partier, som nu står för reservationen, där man också mycket starkt framhållit att man inte får driva den exakta proportionaliteten hur långt som helst. Det är ett uttalande, som jag då främst skulle vilja citera, nämligen av högermannen professor Lindskog, som vid ett tillfälle yttrat: »Få vi fram ett valsystem av det slag som här åsyftas, kunna vi ej undgå att få ett system med en massa småpartier. Det är riktigt, att ett dylikt system med en massa sådana småpartier finns i andra länder i världen. Man behöver för övrigt inte gå så långt för att finna exempel härpå. Härigenom fördärvas emellertid parlamentarismen och demokratien, och det är spår som förskräcka.»

Ytterligare uttalanden skulle kunna citeras, men jag skall i detta sammanhang endast återge vad utskottet år 1945 efter en folkpartimotion hade att säga. Det heter i utlåtandet: »Ett utjämningsförfarande mellan valkretsarna skulle, som utskottet år 1932 närmare utvecklade, gynna uppkomsten av ett flertal små partier och försvåra bildandet av en parlamentarisk regering. Det ligger i demokratiens intresse, icke blott att valsystemet bereder minoriteterna ett tillbörligt skydd, utan även att det skapar det erforderliga underlaget för en regering.»

Såsom framgår av dessa uttalanden är det främst olägenheterna med kartellerna man vänt sig mot, inte att nå den exakta proportionaliteten. Det nu av regeringen framlagda och av utskottet till-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

styrkta förslaget tillgodoser i stort sett de krav som sålunda tidigare ställts. Kartellerna blir onödiga, och man får ändå behålla valkretsarnas självbestämmanderätt.

Det kan måhända vara anledning att säga någonting om vad som sagts tidigare beträffande kartellerna. Det är i första hand detta samgående man vänt sig mot, och jag skulle vilja citera ett uttalande av herr Olsson i Mora i andra kammaren, då han säger: »För min del skulle jag visserligen ha kunnat tänka mig en annan grund för tilläggsmandatens fördelning, men det väsentliga för mig är att en reform i propositionens syfte skulle skapa ökad rättvisa och möjliggöra en befrielse från de oheliga allianserna i vårt politiska liv, dessa karteller, som förrycka och grumla klarheten i valutlagen och som under nuvarande förhållanden möjliggöra för verkliga lilleputtpartier att med andras överskottsroster slå sig fram till mandat.»

Även här skulle en rad citat kunna anföras, där man framför allt har vänt sig mot kartellsystemet.

Det har visserligen förekommit en viss kritik mot utredningens förslag, men majoriteten inom denna kommitté har dock varit enig om att föra fram förslaget om uddatalsmetoden och om en viss spärr i detta system. Debatten har kommit att röra sig om denna spärr.

Vill man ha en spärr, kan man inte rent matematiskt räkna fram en sådan, utan det blir en omdömessak, var man skall sätta spärren. Detta har redan klarlagts av herr Wahlund, och jag behöver inte uppehålla mig därvid. Jag vill bara erinra om att en spärr finns även i reservanternas förslag, ehuru den är anorlunda utformad.

Sedan skulle jag principiellt vilja säga, att det är nästan orimligt att påstå, att man, såsom det i varje fall gjorts gällande i presspolemiken angående detta valsysteem, skulle kunna utforma ett valsysteem, som skulle gynna både ett större parti och ett relativt sett mindre parti. Det är knappast möjligt att utforma systemet så att högern och bondeförbundet,

som i röstavseende är ungefär lika stora, skulle få sådan tilldelning av mandat att det ena gynnades och det andra missgynnades.

När man ser på vad reservanternas föreslår, så talar de om förmånerna med det d'Hondtska valsysteem, men de har dock inte velat fullfölja det utan att däri göra åtskilliga modifikationer. Den första anmärkningen mot reservanternas förslag är att det inte bibehåller valkretsarnas bestämmanderätt över mandatet. Dessutom är systeem ingalunda enkelt. Med tillämpning av det nu gällande systeem och även med det system, som föreslagits av utskottsmajoriteten, kan menige man räkna ut valresultatet. Men det system, som reservanternas föreslår, förutsätter att en central instans får röstuppgifterna. Man kan därför rikta den allvarliga invändningen mot sistnämnda förslag, att valmännen i valkretsarna inte har möjlighet att överblicka valet. De måste få uppgifterna från den centrala instansen. Skall man bibehålla offentligheten vid sammanräkningarna, är det givet att möjligheten att närvara vid den centrala instansens sammanräkning, vilken måste göras på central plats, är begränsad för valmännen.

Herr Wahlund har här antytt hur det egentligen skulle gå, om man får ett överklagat val, och jag tror inte att någon av reservanternas har svarat på den saken. Om ett val nu överklagas på grund av att valnämndens ordförande har glömt att sätta sigill på valkuvertet eller något annat fel har begåtts, upphäves valet endast i den mån felet kan påverka valets utgång. Låt oss nu tänka oss att reservanternas förslag antages och det vid ett val befines, att i flera kretsar röstsiffrorna skulle ha varit anorlunda, om inte vissa begångna fel förelegat. Hur skall man då göra? Man kan inte längre utan vidare säga att felaktigheterna inte påverkar valutgången, ty man måste förutsätta att med reservanternas system även ett mindre antal röster kommer att kunna påverka valet i sin helhet. Var skall man i så fall ställa till med ett omval? Skall man begränsa omvalet till den eller de kretsar, där

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

fel begåtts, eller skall omvalet omfatta hela riket? Jag tycker nog att man bör förklara, hur det skall förfaras i ett sådant fall.

En annan sak är poströsterna. Den saken kan naturligtvis ordnas med en viss tidsutdräkt. Skall man behålla systemet med poströster, får man vänta med sammanräkningen till dess rösterna kommit in, ty annars kan man inte slutföra sammanräkningen. Vill man inte vänta, får man i stället anlita något annat system.

Det kan inte hjälpas, att man får en viss känsla av att i den mot majoritetsförslaget framförda kritiken ligger en del anmärkningar mot regeringspartierna för politiska spekulationer i samband med förslaget om ändrat valsysteem. Jag vill då säga, att man nog kan skönja en del politiska spekulationer även från oppositionspartiernas sida. Vi vet hur det var 1938, då vi också hade regerings-samverkan. Bondeförbundet kunde då inte delta i den borgerliga kartellen, men folkpartiet och högern gick i kartell och vann därmed två syften: dels fick de därigenom flera mandat och dels kunde de göra ett försök att påvisa att samgåendet av bondeförbundet med socialdemokraterna i regeringsställning var olyckligt för bondeförbundet. Jag vet inte om det möjligen kan tänkas att någonting sådant har inverkat nu, men riktigt fri från misstanken kan man inte vara med hänsyn till vad som sagts från höger- och folkpartiet.

Det har från olika håll sagts att de stora partierna skulle gynnas av utskottsförslagets system. Herr Wahlund har redan framhållit att med tillämpning av siffrorna från 1950 års val skulle reservanternas förslag ge socialdemokraterna 119 mandat. Det förekommer emellanåt — när det gäller folkpartiet är det rätt ofta — att man inte i riksdagen fullföljer en motion som förts fram. Så är det även i dag, i det att reservanternas förslag inte överensstämmer med folkpartiets motion. I folkpartiets motion föreslår man två spärrmetoder av vilka den ena inte förekommer i reservationens förslag. Räkna man ut

valresultatet från 1950 på grundval av den spärrmetod som finns i folkpartimotionen men inte i reservationen, får socialdemokraterna 125 mandat. Hur man än räknat i motionen har man utan tvivel varit fullt beredd att ge en mycket starkare representation åt de stora partierna än åt de relativt sett mindre.

Jag tror, herr talman, att det kan konstateras att man väl mycket har försökt att göra politik av den här saken. Det har förekommit en mängd överdrifter vid kritiken av valsysteem. Skall man se sakligt på utskottsmajoritetens förslag till valsysteem, kan man nog inte rikta några större anmärkningar mot det, ty om man vill försöka bibehålla valkretsarnas självbestämmanderätt även i fortsättningen, kan man inte uppnå en exakt proportionalitet. Skall man beakta de faktorer, som jag nämnde i början av mitt anförande, kan man inte komma ett så stort stycke längre i fråga om valsysteemets utformning. Kanske kan man i en framtid komma till ett ännu bättre valsysteem, men det bör inte utgöra hinder för att vi nu genomför det framlagda ändringsförslaget.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ENGLUND: Herr talman! Jag skall för att begränsa mitt anförande inte alls gå in på de erinringar, som här gjorts mot reservationen ur synpunkten av svårigheterna i fråga om sammanräkningen av rösterna. Jag skall inte heller gå in på förhållandena vid 1950 års val, därest reservanternas förslag då tillämpats. Det valet, som var ett kommunalval, har jag icke underkastat någon räkning. Jag vill bara säga att med det förslag, som förelåg i motionen, skulle riksdagsvalen 1940, 1944 och 1948 ha givit full utjämning för de tre borgerliga partierna, medan däremot med den spärr, som föreslogs och som är likartad med den i reservationen, alltså skulle kvarstått ett överskott för socialdemokraterna och ett underskott för kommunisterna.

Jag finner det emellertid mycket an-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

geläget att med hänsyn till vad som sagts här i debatten pröva själva metodfrågan. Här har valsätsutredningen presenterat ett helt knippe metoder, som alla betecknats som proportionella. Några av dem är finare, och de kallas därför rent proportionella metoder. Andra är mindre fina och kallas valkvotsmetoder.

Hur många proportionella metoder finns det egentligen? Ja, det är ett dubbelt problem.

Den ena och elementära frågeställningen är hur det är med resultatet i den enstaka valkretsen. Därvidlag skulle jag vilja säga att det finns faktiskt bara en proportionell metod, och det är den d'Hondtska.

Herr Wahlund har vid alla sina framstötningar på det här området både tidigare i konstitutionsutskottet och nu i valsätsutredningen hävdat, att den rättvisa metoden är uddatalsmetoden. Han vill emellertid inte att den skall tillämpas — det var den kanske mest intressanta upplysningen i hans anförande — på utskottsval i riksdagen. Och han gjorde i det sammanhanget det medgivandet, att det var i statistiskt genomsnitt den lämnar ett gott resultat. Det var ett viktigt medgivande, ty det innebär att han är på det klara med att metoden i den enskilda valkretsen verkar otillfredsställande. Och varför verkar den otillfredsställande, och varför verkar den nu verkställda utredningen ofullständig? Jo, det är därför att det matematiska grepp, som herr Wahlund använt, nämligen att utjämna uppåt i stället för nedåt, är alldeles irrelevant för metodens rättvisa.

Jag skall ta ett enkelt exempel — likom herr Herlitz beklagar jag att vi inte har en svart tavla här i kammaren. Låt oss anta att det i Stockholms stads andrakammarvalkrets, där det finns 24 mandat, är en sådan röstfördelning mellan enbart två partier — en högst abstrakt förutsättning, men jag gör den i alla fall — att det ena partiet har 230 000 röster och det andra 10 000. I det idealfallet har vi möjlighet att komma fram till en exakt proportionalitet, om vi skall hålla oss till det proportionalitets-

begrepp som varit hävdvunnet i matematiken sedan Euklides' femte bok, nämligen att vi skall ha ett förhållande mellan fyra tal, där kvoten mellan två tal är lika med kvoten mellan de båda andra. I det här fallet får vi rösttalet genom att multiplicera de 23 mandatet för det ena partiet och det enda mandatet för det andra med 10 000. Till samma resultat kommer vi också med d'Hondts regel, och i detta särskilda fall kommer vi också till det resultatet med uddatalsmetoden. Men det sker i sista fallet över en serie högst kuriösa jämförelsetal, där striden inte kommer att stå om det tjugutredje mandatet mellan majoritets- och minoritetspartiet, utan vid det tolfte mandatet. Med andra ord det mindre partiet skjutes upp i jämförelse med det större på ett sätt, varom jag inte tvekar att säga att det inte är proportionellt.

Med herr Wahlunds metod har vi således kommit ifrån hela proportionalitetstanken genom att stampa ut de jämna talen. I det fall då man inte har röstetal, som på sätt som i exemplet nyss är jämna multiplar av mandatantalet, kräver fastställandet av den proportionella fördelningen ett matematiskt resonemang, som måhända kan betecknas som en korsning av en minimumkalkyl och en diofantisk ekvation. Den räkningen ger just d'Hondts regel. Varje avvikelse från den d'Hondtska regeln, som stampar ut ett av dess jämförelsetal, åstadkommer en avvikelse från minimum och är således i strid med proportionaliteten.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla mig vidare vid resultatet i enstaka valkretsar utan övergår till det andra problemet, nämligen resultatet i riket i dess helhet, när detta är delat i ett flertal valkretsar.

Då kommer man in på det statistiska, och från den utgångspunkten är det möjligt att ta uddatalsmetoden under övervägande. Men om jag för min del inte har kunnat godta den metoden utan föredragit att söka mig fram på andra vägar, beror det på resultatet av en analys av bakgrunden till att d'Hondts me-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

tod slår fel vid en indelning av riket i flera valkretsar.

Anledningarna därtill är flera. En sak, som redan har påpekats här, är att ett mandat i Norrbotten är mycket »billigare» än ett mandat i Stockholm. Vi indelar ju riket i valkretsar inte efter antalet avgivna röster och inte ens efter antalet röstberättigade, utan vi gör det efter folkmängd, och härigenom bidrar barnen till en representation, som man inte skulle få om man bara tog hänsyn till rösterna. En annan faktor till bristen på full proportionalitet mellan partierna har sin rot i det överskott av röster gentemot den representation, som nås av det parti, som fick plats på det sista jämförelsetalet, ett överskott som föreligger för alla andra partier än det som fick detta sista mandat. I Sverige där vi har fem partier är den abstrakta sannolikheten för att ett parti skall få en sådan rest $4/5$. Denna rest kan i mandat räknat vara vilket tal som helst mellan inget mandat och ett fullt mandat, och det sannolika är därför att det i genomsnitt är ett halvt mandat. När man då summerar dessa rester, finner man att det är sannolikt att varje parti vid sidan av de röster, som är företrädda av de förvärvade mandat, har ett röstetal, som skulle räcka till 11,2 lika väl belagda mandat. En av mina vänner har hjälpt mig med att räkna på detta, och beräkningarna visar, att om man slår tillsammans reströsterna för de tre partier, som verkligen tävlar i alla valkretsar — högern, folkpartiet och socialdemokraterna — så är genomsnittet för deras kvarstående orepresenterade röster vid senaste valet 11,5 mandat mot den teoretiska siffran 11,2. Det stämmer sålunda mycket bra.

Vad kommer nu den bristande proportionaliteten av? Jo, om man från varje parti, stort eller litet, klipper bort ett röstetal, som är konstant, blir ju proportionen mellan de kvarvarande verkligt representerade rösterna inte densamma som proportionen inom det ursprungliga röstmaterialet. Det är till följd av detta de små partierna i regel blir underrepresenterade och de stora

partierna överrepresenterade. För bondeförbundet föreligger en särskild omständighet, nämligen att det företrädesvis får sina röster i de billiga mandatens kretsar och dessutom inte konkurrerar i alla valkretsar.

Om detta är bakgrunden till orättvisan i systemet, vad skall man då göra för korrigerering? Ja, naturligtast är att man multiplicerar partiernas jämförelsetal i varje valkrets med en multiplikator, som blir större ju mindre partiet är. På det sättet får man ett litet partis stege av jämförelsetal uttänjd i förhållande till ett större partis. Då inträffar det att någon pinne i stegen för det mindre partiet kommer att skjuta upp över en pinne i det större partiets stege, som det mindre partiets tidigare har legat under.

Det kan emellertid vara svårt att hitta den lämpliga multiplikatorn på grund av de många omständigheter, som härvidlag inverkar. Hittade man en sådan, skulle emellertid resultatet bli exakt detsamma som vid en tillämpning av den i reservationen föreslagna metoden. Man utgår vid den helt enkelt från kvoterna mellan underskottspartiernas närmaste orepresenterade jämförelsetal och överskottspartiernas sist förvärvade mandat, och de större av dessa kvoter ger just anvisning på var en sådan multiplikation skulle överföra ett mandat från överskottsparti till underskottsparti. Det är således bara en tekniskt enklare väg för att åstadkomma den korrektion, som det skulle innebära att använda en sådan multiplikator.

Det är helt naturligt att denna metod medför — såsom herr Bengtson här senast och herr Karl Johan Olsson tidigare sagt — avvikelser i den enstaka valkretsen, ehuru inte så stora. Herr Bengtson och herr Karl Johan Olsson fann emellertid detta vara det stötande i denna metod. Jag måste då säga, mina herrar, att om vi över huvud taget skall göra en korrektion med hänsyn till läget i alla valkretsar, och herr Wahlunds metod liksom alla metoder har bara detta syfte, måste det innebära att något mandat försvinner från ett över-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

skottsparti och ersättes med ett mandat för ett underskottsparti. Det är ingen reell skillnad mellan den öppna metod, som här föreslås i reservationen, och den förtäckta metod som föreslagits av majoriteten och valsättsutredningen, som ju åstadkommer samma sak genom att tunna ut den d'Hondtska regeln. Om jag använder uddatalsmetoden i dess första led från 1 till 3, betyder det att ett majoritetsparti får avstå sitt andra mandat, om det inte råkar vara tre gånger eller mera större än det mindre partiet. Reservationen är, jag upprepar det, bara ett annat tekniskt sätt att åstadkomma likartade förändringar. Därför, herr Bengtson och herr Karl Johan Olson, befinner vi oss alla i samma båt, när det gäller vår ståndpunkt i förhållande till valkretsarna. Skillnaden mellan metoderna är att den, som vi föreslår, är mindre stötande med hänsyn till valutfallet i den särskilda valkretsen, under det att de metoder, som föreslås från majoritetens och valsättsutredningens sida, till och med innebär att ett mandat, som av ett överskottsparti vunnits genom lottning, skall få vara kvar hos partiet i stället för att övergå till det mindre. Det måste väl ändå vara naturligt, att överflyttning i första rummet görs där.

Om jag bortser från den olägenheten, att ett mandat kan vara billigare i en valkrets än i en annan och att detta medför en viss förryckning i proportionaliteten, verkar den metod, som föreslås i reservationen, exakt likartat med en sammanräkning, där man bara gjorde den förändringen, att man utan ändring i övrigt i våra val gjorde en gemensam sammanräkning för hela riket. Ty då skulle just de mandat, som reservationen byter ut, komma att utbytas med hänsyn till riksresultatet.

Jag tror således, herr talman, att denna metod har den egenskapen att vara en organisk utbyggnad av den d'Hondtska metoden och den metod som gör det minsta ingreppet i valkretsen — och i varje fall inte godtyckliga ingrepp — och som ger något så när stora partier — och det är för närvarande alla

partier utom det kommunistiska — vad de skall ha. Metoden kan, om man vill, drivas till full utjämning även för kommunisterna, men vi har funnit det stötande att ett litet röstetal i en valkrets för kommunisterna — exempelvis bara 1 000 röster då 10 000 röster krävdes för det sista mandatet — skulle kunna medföra att ett utbyte skulle ske. Det bör inte vara möjligt för mindre grupper att från olika delar av riket samla ihop små röstmängder till ett mandat, för vilket fast förankring saknas i någon valkrets.

Den oformlighet, som kvarstår i fråga om utjämningen i den i reservationen föreslagna metoden, är således uteslutande betingad av denna sista omständighet. Bortser man därifrån, ger metoden exakt proportionalitet, och den ger det på ett enkelt sätt.

Jag har, herr talman, av den debatt som förts här i dag inte på något sätt blivit övertygad om att den metod, som föreslagits av regeringen och som är en *experimentell* metod, trots att den visar ett relativt lyckligt utfall vid en tillämpning på de val, som hitills ägt rum, på något sätt skulle kunna mäta sig med den metod, som i reservationen är systematiskt utformad. Jag vill gentemot min partivän herr Hansson säga, att det inte ligger någonting av experimentalism i denna metod, men däremot i alla de andra metoderna. Det är i den delen en mycket stor skillnad mellan den metod, som föreslås i reservationen, och de andra metoder som hittills blivit föremål för diskussion.

Av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr WAHLUND (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle snarast vilja förbehålla uttrycket »experimentell» åt den metod, som föreslås i reservationen. Men, herr Englund, vi skall inte diskutera ordens valör.

Jag hörde herr Englunds sannolikhetsresonemang om varför den d'Hondtska regeln ger överrepresentation, och jag måste säga att det inte bara var in-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

tressant utan också riktigt. Men, herr Englund, varför inte uttrycka det hela på ett enklare sätt? Varför inte helt enkelt säga som så, att den d'Hondtska metoden avrundar systematiskt nedåt, medan uddatalsmetoden avrundar både uppåt och nedåt, inte enbart uppåt, som herr Englund råkade säga. Det är det som gör att den statistiskt — jag har alltid sagt statistiskt, men det är inte något medgivande från min sida, herr Englund, det är en självklar sanning — ger proportionell rättvisa. Har herr Englund tänkt på att även uddatalsmetoden kan åskådliggöras på det sättet, att man föreställer sig en stege och multiplicerar jämförelsetalen — herr Englund tycks inte gå med på saken ser jag, jag skall visa herr Englund efteråt, hur man gör. Jag ber förresten herr Englund själv pröva saken: ta och räkna ut de vanliga mandattalen, avrunda dem uppåt och nedåt! Stämmer nu inte summan i valkretsen, så sätt till en multiplikationsfaktor! Då kommer herr Englund att finna att vi får exakt uddatalsmetoden.

Sedan var det en annan termfråga. Herr Englund säger att uddatalsmetoden inte är proportionell, men att den d'Hondtska metoden är det. Jag har liksom herr Englund haft förmånen att läsa matematik, men det skulle väl aldrig falla mig in att använda diofantiska ekvationer för att definiera vad som är proportionalitet.

Jag kan påpeka, att när vi i valsätsutredningen presenterade vissa metoder som proportionella, talade vi klart och tydligt om vad vi ansåg vara proportionalitet, nämligen att proportionalitet är den metod, där enbart proportionen mellan partierna är avgörande för mandat-tilldelningen och icke utomstående omständigheter. Valkvotsmetoden, exempelvis, har den bristen, att t. ex. ströröster eller ett litet parti kan rubba mandattilldelningen mellan de partier, vilka verkliga på allvar kämpa om mandat; denna metod är alltså icke proportionell.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Sällan har jag i någon politisk

diskussion sett så hejdlösa överdrifter som i den som förts på senare tid, inte här i kammaren men ute i landet, beträffande valsystemet. Flera talare har tidigare påpekat detta, men jag tycker att jag kan ha rätt att ytterligare understryka det. Rop om cyniska maktövergripp, om förakt för rättvisan och så vidare har ekat från talarstolar och redaktionspulpeter. Tydligt — jag kan inte se det på något annat sätt — har dessa måttlösa överdrifter i agitationen ett samband med att det här inte bara är fråga om ett valsätt, utan också att vi befinner oss i ett valår.

Jag skulle gärna i största korthet — dels för att belysa detta och dels för att föra in diskussionen i lugnare banor — vilja ge några antydningar om vad det här gäller i princip och i stora drag.

Man kan ju, när man skall göra upp en valmetod, tänka sig ett par ytterlighetslösningar.

Den ena är det engelska systemet med majoritetsval, och det har här höjts flera röster med sympati för en sådan anordning. Fördelarna är uppenbara: man får stora utslag av det politiska intresset i landet, man får en nära anknytning till personligheterna, och man får även andra politiska och praktiska fördelar. Nackdelarna är att systemet kan ge oerhört stora avvikelser från en matematisk proportionell rättvisa.

Den andra ytterligheten är att man på ett eller annat sätt — det finns metoder även för detta — ordnar ett val som ger fullständig matematisk rättvisa för hela landet, det vill säga en fullständig proportionalitet. En sådan anordning skulle ju tillgodose det spontana intresset av att man skall få det lika och rättvist. Det är ett argument som naturligtvis alltid vinner ankläng. Men nackdelarna med den metoden är ju också uppenbara, och de har tidigare framhållits här. Den medför risk för partisplittning och uppkomst av småpartier. Att detta inte enbart är en teoretisk risk vet man genom mycket skrämmande erfarenheter från andra länder. Visserligen sade herr Herlitz att vi aldrig haft några större erfarenhe-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

ter av sådant slag här i landet, men det behöver ju i och för sig inte vara avgörande, bland annat därför att vi under hela den tid som vi tillämpat proportionellt valsystem har haft den d'Hondtska metoden, som mera än något annat av de system, som här har diskuterats, innebär ett kraftigt gynnande av stora partier.

Mellan de ytterligheter, som jag nu talat om, rör sig alla de olika förslag, som här kommit fram. Det är ju så, att man har i viss mån oförenliga önskemål som man vill tillgodose. Man vill å ena sidan tillgodose önskemålet om en proportionell rättvisa, det vill säga att det skall bli så matematiskt rättvist som möjligt. Å andra sidan vill man se till att det icke blir någon risk för partisplittring och uppkomst av en mängd småpartier, vilka rent av kan vara farliga för demokratin. I det dilemmat har man valt en kompromiss. Inte bara regeringsförslaget är en sådan kompromiss, utan alla andra förslag, som här uppkommit, har den karaktären.

När det nu förhåller sig så, är det väl inte möjligt att med någon grad av berättigande ta till ett sådant förfärligt artilleri mot den ena eller andra av dessa metoder för att försöka tillgodose två i viss mån oförenliga ytterlighetssynpunkter. Det är också så, att när det gäller valet mellan de olika kompromissmöjligheterna har under arbetets gång kommit fram en lång rad olika förslag. Redan kommittén var svårt splittrad. En ledamot sade, att han fann att starka skäl talade för majoritetsvalsystemet, men eftersom det inte var aktuellt, förordade han att man skulle bibehålla det nuvarande valsättet. En annan ledamot yrkade på den Droopska regeln. De övriga fem ledamöterna, däribland företrädare för både högern och folkpartiet, vilka partier nu gått mest till attack mot förslaget, förordade i kommittén den så kallade uddatalsmetoden, men inte bara den med så långt gående proportionell rättvisa som möjligt utan i förening med en fristående spärr, som var gjord bara för att hindra en absolut proportionell rättvisa och som var satt vid 60 pro-

cent av valkvoten. Detta är naturligtvis ett i viss mån godtyckligt tal; man kunde tänka sig något mera eller något mindre.

Utredningens ordförande uttalade sympatier för majoritetsvalsystemet, liksom han gjort här i dag, och ansåg att Droops metod var överlägsen ur vissa betydelsefulla synpunkter. De två andra ledamöter, som tillstyrkte uddatalsmetoden, klandrade denna metod och sade att de föredrog ett utjämningsystem med riksmandat. Sedan var också meningarna delade bland de hörda remissinstanserna.

I det läget, där det var så många olika möjligheter att välja på och där vi i regeringen under arbetet med denna fråga fann, att ingen av de föreslagna metoderna var riktigt bra och att de inte avvek så mycket från varandra, har vi i propositionen valt en annan metod, som dock endast till formen något avviker från majoritetens ståndpunkt. Eftersom det hela var så pass tveksamt och då vi inte heller tyckte att vårt förslag var särskilt idealiskt, har, som kammaren vet, förslaget gått ut på att man skall göra ett provisorium och pröva sig fram.

Den metod som regeringen valt är, som jag sade, till sin konstruktion mycket lik utredningsmajoritetens förslag; den bygger liksom utredningsmajoritetens förslag på uddatalsystemet, den har liksom detta en spärr för att hindra mycket små väljargrupper att erhålla mandat, och den utgör därigenom en viss hämsko på partisplittringstendenser. I regeringsförslaget är spärren gjord på ett annat sätt, den är så att säga inbakad i det matematiska systemet, vilket ger en elegantare teknisk lösning och även vissa andra fördelar. Men den innebär inte någon principiell olikhet i jämförelse med den av utredningsmajoriteten valda spärren.

När man här säger, att det är godtyckligt att man valt talet 1,4 och inte 1,3, kan man säga att även den andra spärren är godtycklig. Det är klart att det är en liten skillnad på talet 1,4 och talet 1,3, som närmast motsvarar utred-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

ningsmajoritetens spärr, matematiskt sett. Det blir enligt regeringens förslag en något, men rätt obetydligt hårdare spärr emot uppkomsten av småpartier och splittring av partier. Det anser vi vara en fördel med propositionen. Och jag vill understryka, att vilket tal man än väljer för spärren, så gynnar den inte principiellt något visst parti, ty vad som tas ifrån de allra minsta parterna, de som på grund av spärren inte kommer med, fördelas mellan de större partierna proportionellt enligt den rena uddatalsmetoden.

För att få en föreställning siffermässigt sett om hur regeringsförslaget verkar i förhållande till det nuvarande systemet och i förhållande till utredningsmajoritetens förslag, kan man räkna på olika sätt. Det enklaste sättet och det som genast ger en siffermässig bild av läget är att man ser på ett antal av de senaste andrakammarvalen: hur det då gick och hur det skulle ha gått. Jag har siffror på sådana beräkningar för de fem senaste andrakammarvalen. Om man jämför dessa siffror med den rent matematiska proportionalitetsvalens tillkomst, hade använts utan att det varit några karteller, skulle avvikelserna från den rena matematiska rättvisan ha varit inte mindre än 17,2 mandat. Nu har det emellertid som bekant i regel varit karteller. Detta är en av alla partier erkänd olägenhet, och dessa karteller har framkallats genom att den d'Hondtska metoden gav så pass stora avvikelser från den matematiska rättvisan. Genom den stora användningen av karteller, vilket skedde för att vinna sådan rättvisa och ofta i strid mot vad partierna verkligen skulle ha velat, fick man ner avvikelserna från den matematiska rättvisan till 11,8 mandat. Enligt propositionens förslag är motsvarande siffra 10 mandat. Regeringens förslag, som har utmålats som ett gräsligt övergrepp, ger alltså en bättre proportionell rättvisa än det system som vi alltid har haft, och detta utan att vi behöver anlita karteller. Och

under samma förutsättningar, d. v. s. om det inte i någotdera fallet förekommit karteller, ger regeringsförslaget en betydligt mycket större rättvisa.

Utredningsförslaget går, som jag tidigare nämnde, ytterligare ett steg mot proportionell rättvisa. Där skulle motsvarande avvikelse bli 7,6, men skillnaden mellan denna siffra och 10 betyder ju för hela landet inte mer än 2,4 mandat. Det är alltså denna lilla skillnad det rör sig om, och när regeringen valt att inte följa utredningsmajoritetens förslag är det därför att regeringens förslag ger något större garantier mot uppkomsten av småpartier och partisplittring.

Nu har som bekant oppositionen övergivit den ståndpunkt den intog i kommittén och kommit med ett helt nytt förslag. Men det förhåller sig med detta på samma sätt som med alla de andra tidigare förslagen, att det är en kompromiss mellan de båda i viss mån oförenliga önskemål, som jag talade om i början av mitt anförande. Det är icke ett förslag som ger en absolut och matematisk rättvisa. Det är också försett med en spärr. Tydligt har reservanterna, enligt min mening alldeles riktigt, ansett att man skulle åstadkomma för stora olägenheter genom att rida för långt ut på den proportionalitets rättvisa, som man bara talar så vackert om.

De har alltså infört en spärr, och den går i korta drag ut på att när man gör en utjämning inom valkretsen under hänsynstagande till valresultatet i andra valkretsar, måste ett parti ha minst $\frac{3}{4}$ av röstetalet för det parti, som det jämföres med, för att en utjämning skall ske. Och dessutom kan man säga, att en viss spärr i reservationsförslaget ligger däri, att utjämning bara kan ske inom valkretsarna. Ett mandat kan ju inte överföras från en valkrets till en annan utan bara mellan partier i samma valkrets, och vidare kan enligt reservationen ett och samma parti fråntagas eller vinna bara ett mandat i samma valkrets, oberoende av siffrorna. Dessa olika spärrear till sammantagna innebär ju också, att man som sagt inte heller enligt reservationen når fullständig rättvisa. Re-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

servanterna har tvingats till samma kompromiss som vi andra, och hur detta i praktiken verkar, har professor Wahlund här berättat om mycket bättre än jag kan göra. Jag vill bara hänvisa till vad han berättar om hur det skulle gått för socialdemokraterna, som enligt oppositionen skulle försöka att med förslaget hänsynslöst utnyttja sin maktställning, vid de senaste kommunalvalen 1950 — varifrån de allra färskaste siffrorna finns — och om det varit ett andrakammarval. Det visade sig då att reservanternas förslag givit socialdemokratien ett mandat mer än regeringsförslaget.

Jag skall inte ytterligare uppehålla mig vid de formella eller så att säga matematiska olägenheterna med det förslag, som reservanterna här framställt — det har som sagt herr Wahlund utförligt be-lyst. Jag skall inte heller uppehålla mig vid det stora krångel och de svårigheter, som måste uppstå därigenom att förslaget innebär, att man för varje valkrets skall ta hänsyn till alla andra valkretsar.

Jag skall till slut bara påpeka en annan omständighet, som gör att man undrar, om inte det förslag, som kommit i sista stund, har framlagts utan att man egentligen har tänkt igenom vad som är föreslaget — jag syftar på hur det förhåller sig till grundlagens bestämmelser. Därom innehåller reservationen egentligen ingenting. Det står bara i slutet att »det antal mandat, som de olika valkretsarna skola ha enligt riksdagsordningens regler (15 §), rubbas icke». Reservanterna har alltså åtminstone tittat på § 15 i riksdagsordningen. Det skulle nog inte ha skadat, om de hade undersökt saken litet närmare.

Enligt förslaget skall det ju först göras en uträkning av hur det går bara i en viss valkrets. Men för att åstadkomma en större proportionell rättvisa skall det göras en jämförelse med förhållandena i landet i övrigt, alltså i alla andra valkretsar, och det är däri svårigheten ligger.

I § 15 riksdagsordningen talas ju inte direkt om en sådan möjlighet, men hela det sätt, på vilket saken är upplagd, vi-

sar alldeles tydligt — det är ju också självklart för resten — att något sådant aldrig varit avsikten, att man alltså skulle kunna låta rösterna och resultatet i andra valkretsar inverka på resultatet i en viss valkrets. Det strider i varje fall rätt mycket emot de ordalag, som används i riksdagsordningen, där det talas om att i »varje valkrets väljes», »för valkrets väljas» och det vidare talas om att valkretsar är »berättigade att välja» och att »valkretsen äger utse». Det är ordalag, som finns här i grundlagens bestämmelser, och även om däri inte ligger ett alldeles direkt förbud mot ett sådant förfaringsätt att man låter resultatet i andra valkretsar influera, är det alldeles tydligt att det inte alls varit förutsett.

Frågan fordrar kanske närmare övervägande, men att systemet möjligen är direkt stridande emot grundlagens bud, har framhållits i ett betänkande från 1921, då ett liknande system hade föreslagits och var under övervägande. I det betänkandet säger de sakkunniga, att meningen med den i § 15 riksdagsordningen normerade fördelningen av ledamöterna på valkretsar kan icke vara någon annan än att de röstberättigade i varje valkrets verkligen äger utse det antal riksdagsmän, som tilldelats valkretsen. Vidare framhölls emot det då aktuella förslaget, som i den delen alltså överensstämde med reservationen nu, att det ingalunda var fallet med det förslaget, utan tvärtom, sade de sakkunniga, ingår det som ett huvuddrag i systemet, att valkretsvalets resultat skall omjusteras med ledning av valets utfall i hela riket, d. v. s. i andra valkretsar. På grundval av detta resonemang ansåg alltså de sakkunniga, att ett sådant förslag som det då aktuella och som överensstämmer med reservationen icke stod i överensstämmelse med grundlagens regler. Reservationens förslag är alltså så litet genomtänkt, att det inte på något sätt är utrett, om det överensstämmer med grundlagen, utan man kan tvärtom vara mycket tveksam, om det inte direkt strider emot den.

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

Herr BERGVALL (kort genmäle): Herr talman! Själva grundlagsfrågan skall jag inte ta upp — jag är inte expert på den punkten, och tiden för en kort replik räcker inte till därför. Jag skall inskränka mig till att säga, att jag misstänker, att om man pressar grundlagen på det sätt som herr justitieministern gjorde, så blir det svårt att förlika divisionen också med 1,4.

Jag vill sedan tillägga, när herr justitieministern säger, att oppositionen inom kommittén hade övergivit kompromissen och gått på en annan linje, att jag förmodar att han närmast åsyftade herr Håstad och mig — han inräknar väl inte längre herr Wahlund i oppositionen.

Jag kan konstatera att vi tog valsätsutredningens förslag, därför att vi tyckte, att det var en nödortfött acceptabel kompromiss. Vi sade ifrån, både herr Håstad och jag, att vi ansåg att det fanns mycket bättre förslag. När det sedan visade sig, att förslaget inte var en politisk kompromiss, vilket vi hade trott, behövde vi inte och kunde vi självfallet inte vidhålla en dålig kompromiss, som inte visade sig vara en kompromiss. Jag riktar därmed inte någon förebråelse mot någon inom kommittén. Jag tror nog att vi allesamman arbetar under intrycket av att det var en politisk kompromiss, men den visade sig upplösas i tomta intet — om det nu berodde på regeringen eller på någon majoritet vid något socialdemokratiskt gruppmöte, lämnar jag därhän eller till de initierades begrundande.

Justitieministern sade också, att reservanternas förslag var en kompromiss, vi kom inte fram till den ideala rättvisan. Han gled över från det till att säga att det var samma kompromiss. Nej, det är inte samma kompromiss, herr statsråd — det är en helt annan och mycket bättre kompromiss ur den proportionella rättvisans synpunkt än den kompromiss som regeringen framlagt.

Herr Wahlund anförde vissa siffror. Jag har försökt granska dem, sedan jag senast själv hade ordet, men jag måste konstatera, att jag inte känner till något

val under senare tid, inklusive 1950 års val, då inte en djupgående analys av sifferserien visar bättre resultat ur rättvisesynpunkt enligt reservationens förslag än enligt Kungl. Maj:ts.

Därtill kommer en sak, herr statsråd, som gör, att jag måste återkomma till vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att det förslag, som från regeringens sida framlagts, inte så mycket är resultatet av en noggrann prövning av olika möjligheter att nå en hygglig proportionell rättvisa som av valmatematiska beräkningar. Jag hinner inte utveckla detta närmare nu, men jag kan konstatera, att regeringen hade ett förslag från valsätsutredningen, som hade kommit fram till denna 60-procentsspärr, som ur åtskilliga synpunkter är bättre än regeringsförslaget. Men jag lämnar det åt sitt öde. Det gav enligt utredningar om vissa val en viss genomsnittlig avvikelse på plus minus 7,6. Regeringen uppställde olika tabeller för medeltalen 1,25, 1,3 och 1,4. Av dem gav tabellen med 1,25 t. o. m. något bättre proportionell rättvisa än utredningens förslag. Det kastades alltså under bordet. Tabellen med 1,3 gav praktiskt taget samma resultat som valsätsutredningens förslag. Vad hade då, om det inte legat valtaktiska beräkningar bakom, varit naturligare än att välja siffran 1,3? Då hade räknekosten åtminstone inte framstått lika ohöjd. Men man gick till den högre siffran 1,4, och även om mitt djupare ogillande av metoden ligger på ett annat plan, är det detta som jag tycker gör ett relativt beklämmande intryck.

Herr ENGLUND (kort genmäle): Det faller mig inte in, herr talman, att söka ta upp en debatt om grundlagsenligheten i det förslag, som föreligger i reservationen. Jag vill bara säga, att varje här presenterad metod inte kan betecknas som grundlagsenlig ur någon annan synpunkt än med hänsynstagande till proportionen i hela riket. Av de metoder, som här dryftats, är ur synpunkten av den enda sammanräkningen, jag upprepar det, den d'Hondtska metoden den enda som är

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

strängt proportionell. Den utgör nämligen för den enstaka valkretsens lösningen och den enda lösningen på den proportionella mandatfördelningens problem.

Herr Wahlund gav själv ett strålande belägg på att han egentligen är av samma mening, när han inte ville tillämpa någon annan metod vid val till utskottet i riksdagen. Det är naturligtvis därför att de slår fel.

När man sålunda föreslår en annan metod, innebär det att man hela tiden siktar på proportionaliteten i riket. Man säger det visserligen inte så öppet som det sägs i reservationen, men det är precis samma bakgrund. Endast om man åsyftar proportionalitet ur hela rikets synpunkt uppfyller den grundlagens fordran på att valen till andra kammaren skall vara proportionella. Vi kan nog således, herr statsråd, komma överens om att för ögonblicket befinner vi oss i fråga om grundlagsenligheten i precis samma båt.

Herr HÄLLGREN: Herr talman! Det var en talare här som antydde, att Blekinge län skulle bli särskilt favoriserat genom det nya förslaget och möjligen dessutom Jämtlands län, därför att regeringsförslaget upptog professor Håstads reservation inom kommittén, som gick ut på att utöver Gotlands län, som skall ha tre mandat, ingen valkrets skall ha mindre än fem mandat. När kommittén utarbetade sitt förslag, tänkte man sig ju en sammanslagning till större valkretsar av en del län, som hotades med att få mindre än fem mandat till andra kammaren. Man tänkte sig då först sammanslå Blekinge län med Kronobergs län, men kommittén slutade med att förorda, att Blekinge län skulle sammanslås med Kristianstads. Detta var visserligen inte nödvändigt förrän vid valet 1956, och intill dess skulle länet få bilda egen valkrets, men på grund av att professor Håstads reservation betydde en grundlagsändring, måste även den frågan lösas vid innevarande års riksdag. Enligt kommitténs regler med 60-procentsspärren i botten skulle följden bli,

om man räknade med 1950 års valsiffror, att Blekinge vid en sammanslagning med Kristianstads län skulle få ersätta den mandatminskning som annars skulle drabba Kristianstads län. Kristianstads län skulle få behålla sina nio mandat i stället för att få dem minskade till åtta, men Blekinge län skulle inte få mer än fyra. Under sådana förhållanden förstår man, att vi i Blekinge inte är riktigt glada över kommittéförslaget utan mera sympatiserar med Kungl. Maj:ts proposition i denna del.

Den kungl. propositionen har kritiserats mycket i tidningarna, sedan den framlades. Jag har läst det mesta jag kommit över av denna kritik, men jag har sannerligen tröttnat på det, därför att man faktiskt skjutit över målet. Jag skall återigen ta ett exempel från det lilla Blekinge. Vad innebär t. ex. kommitténs och Kungl. Maj:ts förslag om Blekinge som egen valkrets? Med 60-procentsspärren skulle enligt de valsiffror som äro kända från föregående val kommunisterna, bondeförbundet och högern räknas bort genom spärren, och det skulle återstå två partier, nämligen socialdemokraterna och folkpartiet, att fördela de återstående mandatet på. Man kan ju inte säga, att det skulle innebära någon rättvisa gentemot dessa mindre partier, att de inte finge vara med och tävla. I den delen är den kungl. propositionen med en nagging i toppen av valsiffrorna att föredra för dessa partier. De får enligt den större tillfälle att tävla om mandatet. Men att kritiken kommer särskilt ifrån högerhåll, har jag svårt att förstå, ty om man fortfarande räknar med dessa valsiffror och de metoder, som föreslås i den kungl. propositionen och i utskottets förslag, skulle följden bli att i stället för tre socialdemokrater och två folkpartister från Blekinge vi i andra kammaren skulle få tre socialdemokrater, en folkpartist och en högerman. Jag frågade professor Håstad angående den detaljen, hur man kunde kritisera att Kungl. Maj:t föreslog något sådant. Då sade han, att man fick räkna på hela landet och att det fick jämnas ut sig, men man har svårt att för-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

stå att tidningarna och partiledarna pratar, som om resultatet skulle vara någonting helt annat.

Emellertid sker ju fördelningen av mandaten till andra kammaren på det sättet, att man delar folkmängden med 230 och på det sättet får ett riksmedelvärde. För det sista året blev riksvalkvoten 30 866. På det sättet fick man 219 mandat till andra kammaren utplacerade i de olika valkretsarna. Då återstod det 11 överskottsmandat att fördela på de län eller valkretsar som hade det största befolkningsöverskottet, och därvid fick Göteborgs stad det elfte tilläggsmandatet med en överskottsfolkmängd av 18 668 invånare. I anledning av professor Herlitz första anförande kan jag säga, att jag numera inte håller för otroligt att med detta system att fördela mandaten en tillfällig ökning av folkmängden i en storstad genom inflyttning av exempelvis utlänningar kan medföra, att en landsortsvalkrets går miste om ett andrakammarmandat.

Om Blekinge län i framtiden skall bestå som egen valkrets och endast få välja fyra riksdagsmän — landstingsförordningen talar om minst fem landstingsmän i en landstingsvalkrets — blir detta också ur borgerlig synpunkt en svaghet, ty man har ju större möjlighet att få representanter för de olika partierna, om man skall välja fem riksdagsmän, än om man skall välja fyra, och för storstäderna är ju ingen skada skedd, ty om man fortfarande skall fördela efter 230-delar, får ju de valkretsar, som har stor folkmängd, sin representation i förhållande därtill. Under sådana förhållanden är det tydligt och klart, att vi från Blekinge län håller på vad jag tror man håller på runt om i landet, nämligen att länen bör utgöra valkretsar, och jag tror att det även ur rent allmän synpunkt är det riktiga, att ingen sådan valkrets skall välja mindre än fem ledamöter i andra kammaren.

Jag vill här inflicka, att vid valen år 1930 hade Blekinge län 144 841 invånare men hade då sex mandat i andra kammaren. Vid sista årsskiftet hade befolkningen stigit till 146 148, men då

fick vi inte mer än fyra mandat enligt riksvalkvoten, ehuru länet sedermera får ett tilläggsmandat, så att vi i fortsättningen får välja fem.

Jag har med detta velat förklara, varför jag yrkat bifall till utskottets förslag i denna del.

Beträffande reservationen under punkt B tycker jag att den är ett mycket underligt förslag, och jag har verkligen inte kunnat förstå, att professor Herlitz har kunnat ställa sig i spetsen för denna reservation. Det har påpekats förut här i kammaren, vilka underliga konsekvenser den skulle leda till. Då både professor Wahlund och herr K. J. Olsson talat om den saken, skall jag inte gå in på den.

Nu skall inte oppositionen eller reservanterna tro, att det nya valsyste- met väckt så stor förtjusning hos alla socialdemokrater i riksdagen. Åtskilliga särmeningar har ju kommit till uttryck både här i kammaren och i motioner, men i allmänhet godtar man förslaget, därför att man vill försöka åstadkomma, om jag så får säga, en liten uppreisning i det politiska livet. Jag kan inte tro att man kan lasta socialdemokraterna för införandet av kartellsystemet på sin tid. Det finns ju valkretsar, där man inte tillämpar kartellsystemet. Åtminstone vet jag, att i Göteborgs stad går folkpartiet för sig självt.

Det har alltid hetat att kartellerna innebär en teknisk samverkan och ingenting annat. Följden blir ju emellertid, att den, som röstar med ett parti, hjälper till att välja in en riksdagsman från ett annat parti, och det åstadkommer stor villervalla. Å andra sidan kan man ta för givet, att denna tekniska valsamverkan också för med sig en viss förpliktelse för vederbörande parti i fråga om inställningen till de politiska problemen.

Det har sagts här, och det är sant, att kartellsystemet är ett oting, och kunde det komma bort, skulle detta betyda en uppreisning av det politiska livet, så att varje parti finge gå till val och slåss för sitt eget partiprogram och sina egna kandidater. Därmed skulle mycket vara vunnet, och det är av den anledningen

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag.

Det är inte så, att socialdemokraterna här försöker tillskansa sig en maktställning, grundad på den position de nu har i riksdagen, utan tvärtom ligger det till på det sättet, att socialdemokraterna genom detta förslag avstår kanske från att förskaffa sig en, att döma efter tidigare val, ganska säker majoritetsställning och att man har accepterat detta förslag av de skäl som jag nyss anfört.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag har i detta ärende väckt en motion, som föranleder mig att säga några ord. Mina medmotionärer och jag opponerar oss där mot att det i vissa valkretsar kan inträffa, att en majoritet av väljarna endast blir representerad av en minoritet av riksdagsmän. Vi tog som exempel, att ett parti hade 60 000 röster och tre andra partier hade röstsfiffror på omkring 17 000 vardera, alltså låt oss säga tillsammans 51 000 röster. Resultatet blev då, att av fem mandat fick de 60 000 rösterna två och de andra tre partierna var sitt, d. v. s. majoriteten blev hastigt och lustigt — kanske mindre lustigt — förvandlad till minoritet i representationen.

Nu kan man säga, att sådant kan inträffa bara i sällsynta undantagsfall. Ja, det är möjligt, men lagen är till för att rättvisa skall skänkas majoriteten även i undantagsfallet. Det tycker jag är tämligen rimligt. Vid 1948 års val skulle det i ett fall ha inträffat att så icke skedde. Det gäller Värmlands län, där socialdemokraterna hade majoriteten av rösterna, men enligt detta system blott skulle ha fått fyra av de nio mandat. Mina medmotionärer i andra kammaren och jag har därför föreslagit en tilläggsbestämmelse, varigenom man skulle gardera sig mot sådana utslag av valsystemet. Jag vet inte, om det i nuvarande läge är någon mening med att yrka bifall till detta förslag, då det är avstyrt av ett enhälligt konstitutionsutskott och partierna måhända intagit sin ställning till

denna fråga, men jag har velat påtala dylika fall som ett oting. När lagen, som ju är föreslagen som ett provisorium, kommer att omprövas, hoppas jag att man vid denna omprövning kommer att ta upp även detta spörsmål till granskning och löser problemet på ett sätt som kan vara tillfredsställande för väljarna inom respektive valkretsar.

Vad som gör att jag kan ansluta mig till det förslag, som här föreligger, är väsentligen det att man kommer bort från kartellerna. Partierna kan därigenom operera mera fritt. Men efter den granskning, som herr Wahlund underkastat reservationen, tycker jag det skulle vara tämligen utsiktslöst för oppositionspartierna att i fortsättningen säga att deras förslag skulle bättre tillgodose rättvisan vid valet av riksdagsmän. Hans granskning visar ju att enligt 1950 års siffror skulle socialdemokraterna ha fått ett mandat till, om reservationens system tillämpats. Det skulle alltså ha blivit — enligt oppositionen — ännu värre än nu. När man inte kan pretera något annat förslag, måste man nöja sig med förslag som *ungefärligen* motsvarar en proportionell fördelning av mandaten. Längre kan man inte komma, och då håller regeringsförslaget väl i jämförelse med reservanternas förslag.

Därtill kommer vad justitieministern har påpekat, nämligen att det kan råda tveksamhet om reservationsförslagets grundlagsenlighet. En stark motivering för den uppfattningen framlades av justitieministern. Jag tycker att en målsman för högern som herr Herlitz skulle ha litet svårt att vidhålla sitt förslag om bifall till reservationen, med den tveksamhet om densammas grundlagsenlighet som här har blivit framförd. Men kanske kommer herr Herlitz att i slutspurten inta en annan ställning.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga att reservationens förslag ju kom att få sådana egendomliga konsekvenser att, som det påvisades, i Östergötland ett parti med 31 000 röster skulle kunna få bara ett mandat och ett parti med 26 000 röster få två mandat. När någonting sådant kan bli följden, blir det väl tämligen svårt att

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

förklara för Östergötlands valmän det rättvisa i att på grund av förhållanden i övrigt i landet skulle ett minoritetsparti, i detta fall högern, kunna få två mandat i Östergötland, medan det större partiet, folkpartiet, fick bara ett. Sådana fläckar är kanske nödvändiga, när man skall försöka få en uppdelning av mandaten över hela riket, men det vittnar ju om att reservationens förslag sannerligen inte är särdeles föredömligt i det avseendet. Man kommer också möjligen från oppositionens sida att så småningom kasta sig över på ett system med en rikslista. Dessa herrar och damer på rikslistan skulle sedermera komma neddimpande i valkretsarna såsom deras representanter. Den urgamla förbindelsen mellan valkretsen och riksdagsmännen komme ju därmed att praktiskt taget förintas. De valda komme i det stora hela att sväva i luften.

När jag hörde herr Herlitz, kom jag att erinra mig åtskilliga diskussioner som jag har haft närmast med engelska konservativa ledamöter av underhuset. Jag har försökt att övertyga dem om att det kunde vara rimligt att införa en åtminstone något modererad proportionalism, så att man slapp ifrån det system som man har i England, där det som bekant är majoritetsval, vilket kan leda till mycket besynnerliga konsekvenser. Det kan som nu leda till att man får en konservativ regering, stödd på en väljargrupp som är mindre än den arbetarpartiet har, vilken sitter i opposition i parlamentet. Men det var omöjligt att få det minsta gehör för denna tanke på den konservativa sidan. Jag vill erkänna att det var lika omöjligt hos Labour Party. Dess medlemmar slog också från sig med bägge händerna. Någon proportionalism ville de inte alls veta om. Orsaken var att man ville ha ett kraftigt regeringsparti. Nu vet jag mycket väl att förhållandena i England är annorlunda än hos oss, beroende på att man där har en så stor grupp regeringsmedlemmar. Man räknar väl upp till ett 40-, 50-tal sådana, som väsentligen måste tagas från underhuset, i viss mån från överhuset. Under sådana omständigheter blir det rätt

svårt att utan en ganska kraftig majoritet upprätthålla den ledning av underhusets arbete som erfordras. Jag är väl medveten om detta. Jag har ändå roat mig med att tänka mig att professor Herlitz skulle uppträda såsom rådgivare på detta område — med sin obestridda sakkännedom om konstitutionella frågor — till herrar Churchill och Eden. Jag skulle vilja se de miner dessa då gjorde. Jag undrar, om inte Churchill skulle tappa cigarren i oro över ett sådant råd som att övergå till ett proportionellt system, drivet så fullständigt in i det absurda som man från reservanternas sida önskar men inte kunnat komma till.

Jag hoppas att vi erkänner att England är ett fullt demokratiskt land. Ändå har man ett valsysteem som är fjärran från vår proportionalism och ännu mer fjärran från den till ytterlighet drivna proportionalism som oppositionen vill komma fram till. Jag har redan antytt att jag inte på något sätt vill förordna ett majoritetsvalsysteem. Jag kan, eftersom saken förts på tal, nämna att det närmast är av två skäl som jag inte vill förordna det. Det är visserligen nödvändigt att få ett underlag för en regering, och det är uppenbart att man kan få ett starkare underlag med majoritetsvalsysteem än med det andra systemet, men då får man också ta svagheterna i majoritetsvalsysteem. För det första kan det bli ett sådant resultat av ett val, att ett parti — jag tänker här på de engelska valet — med några miljoner färre röstande än majoritetspartiet kommer så försvagat till underhuset, att dess representation där icke räcker att föra en ordentlig, kraftig och energisk opposition. Sådana fall har förekommit i både arbetarpartiets och andra partiers historia. Genom majoritetsvalsysteem kommer man vidare ofta fram till sådana resultat som att minoriteten topphugges. Vid det bekanta valet efter Mac Donalds koalition med den engelska högern kom arbetarpartiet med bara, om jag minns rätt, ett 60-tal mannar till underhuset. Ledarna var utslagna. Ett sådant system kan jag för min del inte tillstyrka. Det kan man reda sig med i ett land, där man aldrig

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

haft någonting annat, men i vårt land tror jag att ett modererat proportionellt system som inte drives in absurdum, som ger möjlighet till en energisk opposition och inte topphugger denna, är för vårt parlamentariska liv det lyckligaste och bästa.

Herr talman! Jag anser det utsiktslöst att yrka bifall till min motion i föreliggande läge. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ENGLUND (kort genmäle): Herr Sjö Dahl anförde en siffra som återfanns också i herr Wahlunds anförande. Herr Wahlund har emellertid gjort en felräkning på den punkten, och är hans uträkning av valet 1950 lika fylld med felaktigheter — vilket jag inte vet, eftersom jag inte räknat på det valet — så är den kritik han från denna utgångspunkt lämnade tydligen inte mycket att bygga på.

Herr Sjö Dahl ömmade för folkpartisterna i Östergötland, som under ogynnsamma betingelser skulle komma att förlora ett mandat. I själva verket hade folkpartiet endast ett överskottsmandat vid detta val, och det förlorades till högern på en mycket högre röstkvot för denna, nämligen mellan 0,9 och 1. Det var i Hallands län. De stackars folkpartistiska östgötarna får alltså behålla det där mandatet, som herrar Sjö Dahl och Wahlund ömmar för.

Herr WAHLUND (kort genmäle): Det verkar, som om dr Englund inte alls hade hört på mitt anförande här nyss. Naturligtvis kunde jag inte gå tillbaka och räkna ut alla kvoterna och se efter, om just den här kvoten skulle gå in. Jag ber kammarens ärade ledamöter påminna sig vad jag sade när jag berörde detta exempel. Jag sade att här finns denna kvot, och den markerar att i denna valkrets *kan* det ske en överflyttning från folkpartiet till högern. Då skulle resultatet bli att 26 742 röster skulle ge högern två mandat, medan folkpartiet bara skulle få ett mandat på 31 631 röster.

Det är allt vad jag har sagt, och detta, herr Englund, bevisar fullständigt min tes, nämligen att sådana resultat kan uppstå i en valkrets. Det hjälper inte, herr Englund, att händelsevis kvoterna legat så till, att detta undveks denna gång.

Herr LUNGGREN: Herr talman! Det har till utskottets nu behandlade utlåtande fogats två reservationer, dels under punkten A) av herrar Herlitz och von Friesen, dels under punkten B) av utskottets samtliga borgerliga ledamöter utom bondeförbundarna. Anledningen till att det är delvis olika namn under dessa båda reservationer torde till en del vara det sätt, på vilket konstitutionsutskottet behandlat den föreliggande frågan. Första dagen ägde principdebatt rum och fattades principbeslut. Följande dag skedde detaljbehandlingen, och därunder behandlades också förslaget till ändring av 13 och 15 §§ i riksdagsordningen, vilket förslag innebär att vissa valkretsar skulle få minst fem mandat, även om folkmängden i dessa valkretsar icke motiverade detta mandatantal. På grund av annat utskottsarbete var jag förhindrad att delta i detaljbehandlingen. Detta är, herr talman, anledningen till att mitt namn inte återfinnes under reservationen vid punkt A), till vilken jag ansluter mig och ber att få yrka bifall.

Herr BJÖRCK: Herr talman! Jag skall inte yttra mig om valsättet, men jag ber att få säga några ord om valkretsindelningen.

Jag har jämte tvenne ledamöter i andra kammaren väckt en motion om att Älvsborgs län, som ju utgör två valkretsar vid val till andra kammaren, redan i år skall sammanslås till en valkrets. Detta har också föreslagits av utredningen. Härom heter det i propositionen: »Då enligt utredningens åsikt några mera vägande skäl för Älvsborgs läns uppdelning på tvenne valkretsar numera ej torde föreligga, föreslog utredningen vi-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

dare, att dessa valkretsar sammanslages.» Länsstyrelsen i Älvsborgs län har instämt och skriver följande, som är rätt självklart för den som känner till förhållandena i detta län: »Utvecklingen icke minst av kommunikationerna har enligt länsstyrelsens uppfattning medfört, att de skäl som en gång föranledde länets uppdelning i valkretsar förlorat i styrka. Länsstyrelsen kan därför instämma i utredningens uttalande, att några mera välgående skäl för denna uppdelning numera icke torde föreligga. För att länet bör bilda en enda valkrets talar dessutom, att länets representation i andra kammaren därigenom skulle komma att bestämmas under hänsynstagande till länets samlade folkmängd och icke såsom nu till folkmängden i vardera valkretsen för sig, en förändring som ju med nuvarande folkmängdssiffror skulle medföra en ökning av länets andrakammandat från 11 till 12.»

Nu föreslår vi, såsom jag nyss sade, att Älvsborgs län redan i år skall sammanslås till en valkrets. Utskottet har till en del gått oss till mötes genom att föreslå en utredning härom. Men när det redan har gjorts en utredning som lett till förslag, att länets valkretsar skall sammanslås, tycker vi att det är onödigt att hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning på nytt. Det är därför vi har motionerat om att sammanslagningen bör ske redan i år.

Jag har intet yrkande, eftersom utskottet delvis har gått oss till mötes. Jag skall endast vördsamt hemställa hos justitieministern, att utredningen företages snarast möjligt, så att saken är klar till 1956 års andrakammarval.

Angående valsättet ber jag att få yrka bifall till den under punkten B) av herr Herlitz m. fl. avgivna reservationen.

Herr MÖLLER: Herr talman! Jag skall tillåta mig att något litet belysa ett par uppgifter av herr Sjödahl beträffande engelska röstsiffror o. d.

Av det förhållandet, att det konservativa partiet i England haft en lägre röstsiffra än labourpartiet och ändå fått majoritet i underhuset, kan man inte dra

den slutsatsen, att under alla förhållanden majoritetsvalen kan leda till sådana absurditeter. Saken är nämligen den, att de konservativa av gammalt behärskar vissa valkretsar, i vilka det därför icke ställes upp några motkandidater och där de konservativa följaktligen inte heller får några större röstsiffror. Om det varit hård kamp mellan labour och konservativa i varenda valkrets, är det åtminstone mycket möjligt, att de konservativa vid de senaste underhusvalen — jag talar inte om kommunalvalen — fått en röstmajoritet i landet som helhet. Dessutom har labour ofta en stor koncentration av röster till somliga valkretsar. Även det kan snedvrída sådana jämförelser och göra att det är felaktigt att ta dem till utgångspunkt för att bedöma frågan, om väljarnas utslag blir riktigt.

Herr Sjödahl berörde också frågan om dekapiteringen av ett parti. Jag förmodar att det var år 1931, efter den stora splittringen inom labour, som tre av partiets gamla, mest ansedda ledare bröt med partiet — eller vi kanske i stället kan säga att partiet bröt med dem. De sopades då bort. Men vad spelade det för roll? Partiet miste ingen livskraft, därför att det inte fick in några av sina mer prominenta ledare i underhuset. Partiet slogs i fortsättningen och fick en jättemajoritet år 1945. Jag vågar spå, att om det blev val nu, skulle labour åter vinna en betydande majoritet, ehuru kanske inte så stor som år 1945.

Jag har velat göra dessa erinringar till herr Sjödahls reflexioner, ty jag vill inte att dessa skall stå oemotsagda och ensamma vägleda ett omdöme om dessa ting i England.

Jag har inte lyssnat till hela debatten, men jag har lyssnat till en del av den. Där har förekommit ett ord som man använt så mycket, att jag tror att vi får gå många år tillbaka för att finna en motsvarighet därtill här i riksdagen, nämligen ordet »rättvisa». Vad är det för rättvisa man här talar om? Jo, att varje parti, som deltar i valet, skall få ett i förhållande till antalet väljare matematiskt noggrant bestämt antal.

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

Nu är det först och främst ganska intressant att konstatera, att rättvisan alltid tar slut på en viss punkt för alla de ledamöter, som är proportionalister. Vi har nu ett högerparti, ett folkparti, bondeförbundet, socialdemokraterna och så ett mycket litet kommunistparti. Jag vet inte, om det är kommunisternas speciella karaktär som gör att alla är överens om att man skall akta sig för den absoluta rättvisan, ty om man tillämpade den, kunde det hända, att det blev litet mer kommunister än enligt det nu föreslagna systemet. Eljest innebär ju såväl reservationen som regeringsförslaget och utskottets förslag bara en enda säker sak, nämligen att kommunisterna blir flera här i riksdagen — naturligtvis om de lyckas hålla sitt röstetal — än de varit hittills.

När jag här har sett herrarna, på basis av valmakarnas uträkningar, skåda in i framtiden och utforska, hur valreformen skulle komma att verka för socialdemokrater, bondeförbundare, högern och folkpartiet, har jag såsom själv gammal valmakare inte kunnat låta bli att le en smula. Saken är nämligen den, att det inte finnes *någon* som kan förutse, hur dessa två metoder var för sig — om de kunde tillämpas båda två — skulle komma att i realiteten verka vid ett kommande val. Jag bestrider att detta skulle vara möjligt.

Jag anser nu, att ett förslag, som bl. a. skulle ha minskat den socialdemokratiska riksdagsgruppens styrka i andra kamraren efter 1932 års val, ur mitt partis synpunkt skulle ha varit bland de sämsta valreformer jag kan tänka mig. Jag betraktar nämligen trots allt år 1932 som det fruktbaraste valåret i svensk modern historia. Men det är en sak för sig.

Det finns, som sagt, alltid en gräns för rättvisan, och jag har för min del ställt den frågan: Är det verkligen en valhandlings uppgift att sörja för något slags matematisk rättvisa? Jag talar nu inte om den där millimeterrättvisan, ty den har ju ännu ingen vågat förorda — ja, kommunisterna skulle naturligtvis göra det, men de har, såvitt jag vet, inte yttrat sig i denna debatt. Nej, en val-

handlings uppgift är enligt min mening att ge partierna möjlighet att inför valjarna presentera sina program och klargöra vad de vill utträtta, om de får den makt, som kräves för att över huvud taget kunna utträtta någonting. Partierna bör inte schackra så att det blir fullständigt omöjligt för dem — eventuellt på grund av proportionella val — att förverkliga ett program; detta kan ju gälla vilket parti som helst.

Frågan, huruvida partierna får en i förhållande till antalet väljare riktig representation är enligt min mening alldeles underordnad och har ingenting att göra med frågan om demokrati. Demokratien består i yttrandefrihet och tryckfrihet och församlingsrätt och väljarnas rätt att vråka parti och regering, som inte längre har deras förtroende. Ett system som ger dessa möjligheter är ett riktigt valsätt. Alla de andra synpunkterna är för mig mycket underordnade.

Här har man nu hållit på att diskutera, huruvida det kan bli två mandat för mycket där eller ett mandat för litet där. Jag kan till en viss grad beundra den uthållighet man här lagt i dagen när det gäller sådana struntsaker. Jag ser i alla fall på detta problem på ett helt annat vis, och det är ju inte okänt att jag är anhängare av majoritetsval. Jag är det framför allt av två skäl.

Här har man diskuterat, som om medborgarnas väl och ve hängde på om riksdagen antog regeringsförslaget eller någon annan jämkad uddatalsmetod. Statens och medborgarnas väl och ve beror på helt andra ting än dessa små petitesseer. Vad jag framför allt betraktar som en fara för ett samhälle och dess styrelse är, om folket blir uppdelat i småpartier som försöker komma till makten genom konstlade manövrer, genom koalitioner hit och koalitioner dit, som kanske växlar vart halvår eller till och med oftare. Detta är efter min mening den verkliga faran för ett stabilt styrelsesätt i ett land. Jag har hört sägas — jag var inte själv inne och lyssnade då — att herr Herlitz talade om Weimarrepubliken. Ja, en av de stora

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

svagheterna i Weimarrepubliken var att man hade en riksdagslista, där den absoluta proportionalismen var genomförd, med påföljd att åtminstone tolv, om inte femton olika partier fick säte och stämma i den tyska riksdagen. Weimarrepubliken gick naturligtvis inte under bara av den anledningen, men att detta system var en bidragande orsak till den väldiga försvagningen av Weimarrepubliken har jag alltid varit absolut övertygad om.

Man ömmar här för småpartierna. Men nästan alla är ju småpartier i begynnelsen. De har fått kämpa sig fram, och det är deras uppgift. Om de verkligen kommer med förslag och för fram principer som kan vinna ett ständigt ökat förtroende bland väljarmassorna, så växer de, oavsett om de har representanter i riksdagen eller inte, från ett litet till ett stort parti. Och blir de stora partier, får de sin representation, även om man inte har proportionella val. Nog skulle t. ex. bondeförbundet, om vi hade enmansvalkretsar, alltid ha absolut majoritet i vissa valkretsar. Eller för att ta ett exempel som gäller högern eller folkpartiet: jag medger gärna att jag inte kan säga vilket av dem som skulle segra på Östermalm i Stockholm, men att de skulle bli representerade där, tror jag är alldeles uppenbart och klart. Det förhåller sig inte på det sättet, att majoritetsval skulle komma att tillintetgöra de borgerliga partierna i det läge där vi nu befinner oss. Det kan hända att de finge en minskad representation jämfört med vad de nu har. Men jag förmodar att de då skulle sätta in desto mera kraft och energi i sitt fortsatta arbete på att bli större än de är.

Jag har velat bidra till debatten med dessa synpunkter, som, det medger jag gärna, ligger litet vid sidan av det vi faktiskt skall behandla här och rösta om. Mitt förord för majoritetsval tycker jag emellertid hör hemma i en diskussion sådan som den som förts i dag.

Vad det proportionella valsystemet beträffar vill jag säga till kammarens ledamöter: Tag och läs igenom dagens debatt efteråt! Jag tror inte att någonting bättre kan illustrera jag höll på att säga

tokigheten med proportionella val. Här förebrår man varandra alla möjliga slags besynnerliga manipulationer för att komma fram till ett resultat, som man hoppas och tror är det bästa för det egna partiet — utan att veta något säkert om det för övrigt. Redan detta, att man över huvud taget sysslar med alla möjliga besynnerligheter för att få det att stämma något så när med sina önskemål vittnar väl om att detta valsystém inte rimligen borde få någon lång livstid här i vårt land.

Detta måste betraktas som en principdeklaration. Jag medger att jag mycket noga har övervägt, om jag skulle lägga ned min röst eller om jag skulle rösta — i så fall för utskottets förslag. Hela saken är, sådan den föreligger här, för mig mycket litet intressant. Jag tycker att det i och för sig är ganska likgiltigt, hur beslutet utfaller, med hänsyn både till statens och till medborgarnas välfärd. Men vi är ju för vår del till en viss grad bundna — även vi som inte alls har önskat proportionella val. Jag har litet svårt att frigöra mig från den förpliktelse som jag själv har iklätt mig, då jag har förordat regeringskoalitionen mellan bondeförbundet och socialdemokraterna, ehuru jag ju visste att det ingick som ett villkor från bondeförbundets sida att det skulle bli någon ändring av valsättet inom det proportionella valsystémets ram. Till slut kommer jag väl därför att rösta för det framlagda förslaget, fastän jag tycker det hela egentligen inte är värt en ingående eller allvarlig diskussion.

Herr SJÖDAHL (kort genmäle): Herr talman! Det är säkert ett stort nöje för kammaren att återigen få höra Gustav Möllers röst, och jag var därför litet tveksam, om jag borde begära ordet för en replik. Jag vill emellertid gärna ytterligare klargöra den meningsmotsättning som i denna fråga föreligger mellan honom och mig.

Först och främst vill jag erinra om att när han säger, att man med majoritetsvalsystemet kan få ett starkare par-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

tiunderlag för en regering, så är detta visserligen obestriddigt, men man får därigenom också ofta en alldeles för svag opposition. Och i vårt parlamentariska system, där de politiska avgörandena ändå träffas efter debatter, är det nödvändigt med både en stark regering och en inte för svag opposition. Det är ur den synpunkten jag har bedömt frågan. I majoritetsvalens mönsterland, England, har man ofta kunnat iakttaga att oppositionen har blivit för liten. Den blev nog för liten för att kunna göra ett effektivt arbete i det engelska underhuset med det sätt, på vilket detta arbetar, efter valen år 1931, då en hel mängd av toppfigurerna därjämte föll bort, inte bara till följd av deras koalition med de konservativa. Arbetarpartiets främste, Arthur Henderson, den återstående av dem som Snowden i sin bok kallade »de fyra stora», föll också bort, och partiet fick välja en ledare som det nog inte hade valt, om inte topparna hade fallit bort i den utsträckning som då skedde.

Herr HERLITZ: Nu mot slutet av debatten är det litet olika saker jag har att säga. Jag skall börja med två begränsade, mera speciella frågor.

När vi nu nalkas voteringen, får jag fästa kammarens uppmärksamhet på att den första reservation vi har att votera om saknar varje anknytning till ärendet i övrigt och till äventyrs kan bedömas på samma sätt som vi allmänt bedömde denna fråga i kammaren för fyra år sedan, nämligen i enlighet med reservanternas yrkande, utan att man därmed på något sätt rubbar något i den stora frågan. Jag vill också påpeka att rösterna föll helt annorlunda i utskottet än vad som framgår här av antalet reservanter. Det var på grund av de tekniska förhållanden, som herr Lundgren talade om, som vi har blivit så få reservanter.

Statsrådet Zetterberg reste frågan om reservationsförslaget grundlagsenlighet. Det tjänar ingenting till att förneka att det självklart är ett problem, huruvida

man kan anse det vara förenligt med grundlagen. Naturligtvis pekar denna närmast på val, som sker i valkretsarna, och tar hänsyn uteslutande till de där avgivna rösterna. Detta är dock till syvende og sist en omdömesfråga. Jag har, ehuru inte utan en viss tvekan, funnit mig kunna gå med på att lägga fram det som acceptabelt. Jag vill framhålla för kammarens ledamöter att man ju inte alltid får vara så ömskint. Det råkar förhålla sig så, att vi redan har en valordning som är klart grundlagsstridig. Vi har nämligen, såsom alla känner till, den anordningen att vi på valdagen kan rösta på posten. Den ordningen råkar på grund av ett misstag inte ha något som helst stöd i riksdagsordningen. Den existerar utan stöd i grundlagen.

Jag skulle emellertid särskilt vilja säga att jag inte precis hade väntat invändningen mot den bristande grundlagsenligheten just från herr statsrådet, ty såvitt jag kan se innebär redan tillämpandet av sådana här jämkade utdatalsmetoder eller vad det heter ett avsteg från den proportionella ordningen. Att vi sitter i samma båt, kan jag med så mycket större säkerhet hävda som herr statsrådet själv var mycket angelägen att betona huruledes regeringens förslag och reservanternas egentligen följde samma linje.

Det frestar mig i mycket hög grad att taga upp en debatt med herr Möller som, liksom i någon mån herr Sjödahl dessförinnan, tog upp stora och principiella spørsmål. Det går väl emellertid inte an att göra det på detta stadium. Men jag vill bara reservera mig genom att säga att det finns åtskilliga synpunkter att tillägga. Herr Möllers utgångspunkt är att valens ändamål egentligen bara är att ge ett klart besked om vad folket vill. Demokratien är tillgodosedd genom att det finns möjlighet att yttra sig, diskutera och kritisera, men makten skall vara lagd i en bestämd maktgrupps hand genom valen.

Ja, det är den engelska synen på val och parlamentarism. Engelsmännen skjuter parlamentet litet åt sidan som

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

ett debattforum, där man så att säga kan nosa sig till den allmänna stämningen o. s. v. Men tyngdpunkten ligger hos regeringen.

Jag uppfattar mig inte som dålig demokrat, men jag har alltid i motsättning till detta betraktelsesätt haft den föreställningen, att det är önskvärt att den svenska riksdagen, såsom det varit av gammalt, representerar det svenska folket så troget som möjligt i alla dess olika schatteringar. Detta har naturligtvis den konsekvensen att det kommer att hända någonting i riksdagen. Den har inte till enda uppgift att ge sitt lojala stöd åt en maktfullkomlig regering. Men det skulle ju föra alldeles för långt att utveckla dessa synpunkter. Jag vill bara uttala denna lilla reservation.

Sedan har jag några små reflexioner att göra i anledning av statsrådet Zetterbergs anförande. Det var ett anförande, som kom relativt sent i debatten, men hade ungefär sådan karaktär, som om det kommit alldeles i början, ty åtskilliga av de synpunkter, som hade förts fram i debatten, hade vi inte glädjen höra statsrådet Zetterberg ta ståndpunkt till — man är ju en smula egocentrisk, och i varje fall kände jag för min del missräkning.

Vi fick höra åtskilligt av dessa uträkningar, som har surrat omkring oss i olika former under hela den tid denna sak har varit debatterad, uträkningar på det ena och andra valet, om hur den ena och andra metoden verkar, om hur många röster som det blir på det ena och det andra sättet o. s. v. I statsrådets anförande fick vi till livs en del av dessa kalkyler om hur det hela verkar, och jag kan delvis vara ense med herr Möller om att allt det där är, även om jag inte skall tillåta mig använda ordet löjligt, så i varje fall saker som inte intresserar mig så mycket.

Orsaken till att denna fråga intresserar mig och till att jag betraktar den, kanske inte som en fråga om väl och ve såsom herr Möller ironiskt sade, men som en viktig sak, det är icke intresse för att mandat överflyttas från det ena hållet till det andra, utan det är att den berör

de grunder, de principer på vilka valordningen vilar. Hjärtesaken för mig — och jag beklagar att jag inte fick höra något ståndpunktstagande i det hänseendet från statsrådets sida — är dock detta, att valordningen för att ha en verklig moralisk auktoritet gentemot folket skall vila på en förnuftig och begriplig grund. Det är därför som det framstår för mig som något utomordentligt ömtåligt att rubba den ordning, som det svenska folket i nära ett halvt århundrade har vant sig att betrakta som en naturens, rättens givna ordning.

Det är ömtåligt att börja rucka på den med hänsyn till allsköns sådana här uträkningar som nu surrar över allt i luften. Vår tid har över huvud taget släppt den känsla, som på så många områden mycket starkare gjorde sig gällande förr, nämligen att »sådant går inte an» och »sådant gör man inte». Det finns grundläggande regler, principer, ordningar, som det helt enkelt inte går an att fingra och röra på. Men vi är så fria av oss nu i det avseendet, och det är detta vi här får bevittna i fråga om valordningen.

Herr Sjö Dahl frammanade den för mig smickrande bilden av en konferens mellan Mr Churchill och mig och undrade, huruvida jag skulle få någon anslutning ifrån Churchill för mitt intresse för en god proportionell valordning — jag kan i förbigående nämna, att någon nyss viskade till mig, att Mr Churchill också hade visat ett visst intresse för proportionella val. Det känner jag inte till, utan jag förutsätter, att han därvidlag resonerar som engelsmännen i allmänhet. — Ja, herr Sjö Dahl, jag är övertygad om att Mr Churchill och jag skulle bli fullkomligt oense på den punkten, men vi skulle bli överens om en sak: Vi skulle båda två säga, att om ett land och ett folk under långliga tider har vant sig vid en viss ordning, en viss princip för skapande av själva grundvalen för rikets styrelse, då är detta saker som man inte lättvindigt ger sig på att ändra. Detta är utgångspunkten för mig här i dag. Och jag har känslan att däri ha Mr Churchill bakom mig.

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

Herr NERMAN: Herr talman! I avslutning till herr Möllers upplysning om bondeförbundets villkor för koalitionen ber jag helt kort få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Det var intressant att höra, att herr Herlitz ansåg den d'Hondtska metoden vara den på något sätt naturrättsligt riktiga. Jag har mycket svårt att förstå vad han kan mena med det. Han säger, att den har använts länge här i landet — och det är riktigt — men han vet säkerligen, att andra metoder kommer till användning utomlands.

Den d'Hondtska metoden kan nog sägas ge ett riktigt resultat, om man har mycket stora valkretsar, t. ex. om hela riket vore en valkrets, men den egenkapen delar denna metod med flera andra.

Svårigheten ligger däri, att vi har mindre områden som valkretsar, och alla vill ju ha det så. Under sådana förhållanden är den d'Hondtska metoden ingalunda en metod, som ger ett absolut rättvist resultat. Det kan således inte på minsta vis sägas, att man av principiella skäl bör använda just den metoden. Jag hade allra minst väntat mig att just herr Herlitz skulle komma med det uttalande han gjorde, eftersom den d'Hondtska metoden, med de små valkretsar vi har, i ett avseende skiljer sig från alla de andra förslag vi här diskuterat, nämligen däri, att den systematiskt gynnar det största partiet.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Det var herr Nerman som uppkallade mig. Jag förstår inte vad som ligger bakom hans yrkande. Det skulle vara intressant med en förklaring.

Jag tillhörde bondeförbundets delegation vid regeringsunderhandlingarna och måste säga, att jag i stället väntat mig, att herr Nerman skulle yrka bifall till utskottsförslaget. Det är ju så, att om två partier skall träffa eu regerings-

överenskommelse, finns det en hel del frågor och punkter, som de måste komma överens om. Det är mycket riktigt, som herr Möller sade, att valfrågan var en av dessa frågor. Förklaringen därtill har givits under debatten. Vid ett tidigare tillfälle, då vi hade samarbete mellan socialdemokraterna och bondeförbundet, kom nämligen bondeförbundet i ett underläge just därför, att vi då hade ett valsysteem, som tillät karteller. I den överenskommelse, som nu träffades mellan regeringspartierna, fanns den bestämmelsen om valfrågan, att man skulle försöka åstadkomma ett systeem, som gjorde att man inte behövde karteller, men som ändå gav samma resultat. Jag tycker att det föreliggande förslaget ur den synpunkten är tillfredsställande, ty det har påvisats, och det har även oppositionen erkänt, att detta förslag ger ungefär samma valresultat som det gamla systemet med valkarteller. Det är ur den synpunkten som jag tillhör dem, som är något förvånade över oppositionen, ty oppositionspartierna har också tidigare framhållit det osympatiska i att behöva bilda karteller. Icke minst inom folkpartiet har man haft den uppfattningen. Här får man nu ett förslag som onödiggör karteller men ändå ger samma resultat.

Om jag emellertid har förstått oppositionens kritik, gäller denna att man, när man nu får en ny ordning, inte får en sådan reform som skänker större proportionell rättvisa än förut. Jag skall inte, herr talman, dra upp diskussionen igen på den punkten. Jag tycker att herrar Wahlund och Bengtson tillräckligt har bemött kritiken på denna punkt. Men eftersom jag nu har begärt ordet, vill jag ännu en gång deklarerera min ställning i principfrågan om en valordning.

Jag har tidigare en gång här i kamraren instämt med Rickard Lindström, när han talade om majoritetsval, och jag har inte ändrat uppfattning. Jag skulle tro, att majoritetsval skulle vara mer tilltalande, om man hade haft det systemet sedan gammalt. Herr Herlitz har inte kunnat påstå, att systemet med ma-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

juritetsval skulle vara odemokratiskt, i synnerhet som det tillämpas i parlamentarismens hemland, England. Främsta orsaken till att jag håller på majoritetssystemet är främst, att det innebär personlighetsval. Jag anser att det vore nyttigt för svenska folket, om det finge välja på personer och inte på valsedlar, som är uppgjorda av partifunktionärer.

Nu säger man, att majoritetsval kanske skulle leda till stora omkastningar. Jag tycker, att man i denna debatt i alltför hög grad hållit på med beräkningar om hur det skulle ställa sig enligt röst-siffrorna från åtskilliga tidigare val. Jag menar, att den bedömningsgrunden inte är fullt tillfredsställande, alltså att man hela tiden bedömer matematiskt, hurudant resultatet skulle bli för det egna partiet, ty i en sådan här fråga tycker jag, att man också skall gå ut ifrån vad man anser vara principiellt riktigt.

Men om vi nu tänker oss, att det bleve en stark majoritet i vårt land vid majoritetsval — i England är ju som bekant detta inte fallet just nu — så är jag, herr talman, inte säker på att det skulle föranleda så stora förändringar i vårt lands politik. Jag har nämligen kommit till den uppfattningen under mina många år här i riksdagen, att vi riksdagsmän i fråga om politiska åsikter inte är så olika varandra och inte partierna heller. Jag skulle alltså inte tro, att om högern och folkpartiet i dag skulle sitta vid rodet, politiken skulle vara så mycket anorlunda, som oppositionen här gör gällande; men jag skulle tro, att i så fall bondeförbundet och socialdemokraterna skulle kritisera regeringen på ungefär samma sätt som högern och folkpartiet gör nu.

Jag fick detta fullständigt klart för mig för några år sedan, när jag for ut för att hålla föredrag i Köpenhamn på Venstres möte. Vid den tiden hade vi en socialdemokratisk regering, och jag kritiserade häftigt socialdemokraterna här hemma. I Danmark var det Venstre som satt i regeringen. Hedtoft, socialdemokraternas ledare i Danmark, var också på diskussionsmötet för att som opposi-

tionsman kritisera den borgerliga regeringen i Danmark, och jag satt och förvånades över att herr Hedtoft mot den danska borgerliga regeringen begagnade just alla de argument, som den borgerliga oppositionen här hemma i Sverige anförde mot den socialdemokratiska regeringen. Jag framförde detta på Venstres möte och sade, att det var en mycket intressant lärdom.

Jag tror alltså inte, herr talman, att det skulle bli så stor omvälvning i svensk politik, om vi hade majoritetsval. Vi kan ju se hur mycket det är som egentligen har förändrat sig i England, sedan Churchill kom till makten, och vilken opposition som nu arbetarpartiet för där.

Jag har inte kunnat underlåta att ännu en gång hävda min uppfattning om personlighetsvalen. Vi är emellertid inte i det läget, att vi i dag kan ta ställning härtill. Här skall vi endast ta ställning till ett valsystem, som undviker karteller men icke förändrar valresultatet. Som underhandlare från bondeförbundets sida i frågan om regeringskoalitionen måste jag säga, att jag tycker att vi här fått en relativt god lösning, och det är därför, herr talman, som jag också ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman Jag har inte deltagit vare sig i konstitutionsutskottets arbete på förevarande fråga eller i utarbetandet av reservationen. Detta är delvis anledningen till att jag inte har yttrat mig i debatten.

Min kanske viktigaste anmärkning mot regeringspropositionen är att den är provisorisk, d. v. s. att den förutser att man kanske redan till nästa val skall komma med viktiga ändringar. Man bör ha ett valsätt, som inte ändras på det viset och som inte är provisoriskt, utan som avses att gälla för en längre tid framåt.

Jag begärde emellertid, herr talman, inte ordet för detta, utan för att säga något i den andra frågan, som särskilt har kommit upp här i slutet av debatten nämligen vilka fördelar som är för-

Ang. ändrade bestämmelser om andrakammarval.

enade med det proportionella valsyste-
met, med val i enmansvalkretsar, och
med en regeringsmakt av den typ man
har i England, Frankrike etc. Den dis-
kussionen kan naturligen föras hur länge
man vill. Det är ett av de stora diskus-
sionsämnen i hela den moderna stats-
rätten. Jag vill göra gällande, att den
frågan inte kan lösas på annat sätt än
genom att man ser på förhållandena och
den historiska utvecklingen i varje sär-
skilt land. Därvid måste väl en av de
viktigaste omständigheter, som man har
att ta i betraktande, vara storleken av
det land, vars konstitution det gäller. Det
är inte alls sagt att något som passar i
ett stort land som t. ex. England även
passar i ett litet land som Sverige. Det
svenska systemet medger något som man
kanske inte alls på samma sätt har be-
hov av i England, nämligen en stabilitet
bland riksdagsmännen i så måtto att,
med relativt små förskjutningar, samma
riksdagsmän kan komma tillbaka till
riksdagen efter olika val. Detta möjlig-
gör att det inom oppositionen och de
särskilda partierna kan utkristalliseras
personer, som får erfarenhet i varje fall
av en viss grupp ärenden som riksdagen
har att behandla. Det skulle säkerligen
vara ett stort steg bakåt, om vi toge bort
denna möjlighet, ty vårt land är inte
större än att det inom kamrarna behövs
den erfarenhet, som kan komma från de
olika partierna, för det sakliga arbete på
frågornas lösning, vilket åligger oss alla.

Herr NERMAN: Herr talman! Herr
andre vice talmannen tycks räkna med
att jag i mitt hjärta är anhängare av re-
geringskoalitionen. Herr von Heland
misstar sig!

Efter härmed slutad överläggning yt-
rade herr talmannen, att med anledning
av vad därunder yrkats propositioner
komme att framställas särskilt beträf-
fande varje punkt av utskottets i det nu
förevarande utlåtandet gjorda hemstäl-
lan.

Sedermånga gjorde herr talmannen en-
ligt de i fråga om punkten A förekomna

yrkandena propositioner, först på bifall
till samt vidare på avslag å vad utskot-
tet i nämnda punkt hemställt; och för-
klarade herr talmannen, efter att hava
upprepat propositionen på bifall till ut-
skottets hemställan, sig anse denna pro-
position vara med övervägande ja be-
svarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anled-
ning varav uppsattes samt efter given
varsel upplästes och godkändes en så lyd-
ande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsut-
skottet hemställt i sitt utlåtande nr 22
punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemstäl-
lan.

Sedan kammarens ledamöter intagit
sina platser samt voteringspropositionen
ånyo uppläst, verkställdes till en bör-
jan omröstning genom uppresning. Herr
talmannen förklarade, att enligt hans
uppfattning flertalet röstat för ja-pro-
positionen.

Då emellertid fru *Lindström* begärde
rosträkning, verkställdes nu votering
medelst omröstningsapparat; och befun-
nos vid omröstningens slut rösterna ha-
va utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 32.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkänna-
givit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande punkten B, yttrade nu
vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o)
att vad utskottet hemställt skulle bifal-
las; 2:o), av herr *Herlitz*, att kammaren
skulle med avslag å utskottets hemställan
godkänna den vid nämnda punkt av-
givna reservationen; samt 3:o) att ut-
skottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen pro-
positioner enligt berörda yrkanden och
förklarade sig finna propositionen på
bifall till utskottets hemställan vara med
övervägande ja besvarad.

Ang. revision av reglerna rörande statsrådets ansvarighet.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den vid nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 34.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna C och D hemställt.

Ang. revision av reglerna rörande statsrådets ansvarighet.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets betänkande nr 24, med förslag till skrivelse om en revision av reglerna rörande statsrådets konstitutionella ansvarighet.

I en vid 1951 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 152, av herr *Hallén*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville an hålla om utredning av frågan om revision av 1810 års lag om ansvarighet för statsrå-

dets ledamöter samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

På förslag av utskottet hade riksdagen beslutit att till innevarande års riksdag uppskjuta behandlingen av denna motion. Såsom skäl för uppskovsförslaget hade utskottet anfört, att motionen borde behandlas i samband med den utredning angående dechargeinstitutets reformering, som utskottet i kraft av sin initiativrätt företog.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en förutsättningslös utredning av frågan om en revision av reglerna rörande statsrådets konstitutionella ansvarighet och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2) att den från 1951 års riksdag uppskjutna motionen II: 152 måtte anses besvarad genom vad utskottet under punkt 1) hemställt.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag än en gång tar tiden i anspråk. Det skall inte bli många minuter, och det är bara för att ge en rent personlig deklaration, som jag har behov att göra i anledning av detta utskottsutlåtande.

Jag har varit betrodd under fjorton år med att vara ledamot av konstitutionsutskottet. Jag har varit intresserad av att i den egenskapen fullgöra de uppgifter som konstitutionsutskottet har fått sig ålagda enligt 106 och 107 §§ regeeringsformen. Jag har aldrig trott på att konstitutionsutskottet genom denna sin verksamhet utövar någon storpolitisk funktion. Jag har alltid beklagat att utskottets dechargememorial har utmålats såsom led i stora politiska aktioner. Men jag har sett konstitutionsutskottets vardagsarbete som en naturlig och värdefull form för den kritik som bör utövas ifrån en vaksam och livaktig folkrepresentations sida gentemot regeringen.

Ang. revision av reglerna rörande statsrådets ansvarighet.

Från sådana synpunkter är det en tillfredsställelse för mig att konstitutionsutskottet nu, efter att under två år ha försökt att reda ut frågan om förbättrade former för denna ansvarighets utkrävande, kommit till det resultat, som jag för min del kom till redan för två år sedan, nämligen att denna sak bör hänskjutas till en av Kungl. Maj:t föranställd utredning.

Jag har anslutit mig till detta utlåtande, men jag har ett behov att här med eftertryck säga ifrån, att för min personliga del väntar jag icke mycket av den utredningen. Lagstiftningen har på detta område en mycket begränsad betydelse. Det väsentliga är att det inom utskottet finns håg och aktivitet för att fylla de granskningsuppgifter, som redan nu finns. Den syn som jag har kommit till — kanske har man blivit litet åldrig och trött — är den, att på denna aktivitet, denna kraft inom riksdagen, på denna vilja att fullgöra en värdefull granskningsuppgift tror jag icke längre. Under sådana förhållanden betyder för mig lagstiftningen föga. Jag ser därför med mycket slappt intresse på denna skrivelser fortsatta öden.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 250, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340).

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 25, i anledning av väckta motioner om viss ändring av § 36 mom. 6 riksdagsordningen;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild skolstyrelse i vissa fall; och

nr 27, med förslag till ändrad lydelse av 56 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om magistrats skiljande från rådhusrätt i avseende på magistratens statliga funktioner m. m.;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1952/53;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande blind- och dövstumundervisningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till folkliga musikskolan i Arvika;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om inrättande i vissa fall av icke-ordinarie folkskollärartjänst i skoldistrikt med distriktsöverlärare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1952/53 till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter och elever vid folkhögskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till skydd mot biologisk krigföring;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 145, i anledning av riksdagens år

1951 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1952/53;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från ersättningskyldighet i vissa fall m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till O. A. Backlund för skada i följd av trafik med ett kronan tillhörigt motorfordon m. m.;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa investeringar i statens järnvägars fond;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastigheter i Visby;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till vissa åtgärder för ekonomisk försvarsberedskap;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar till befattningshavare å lots- och fyrstaten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fältflygarnas avlöningsförmåner m. m.;

nr 156, i anledning av väckt motion om ersättning åt logen Nyårslöftet i De gerhamn för nedbrunnen byggnad;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1952/53 till regeringsrätten;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående överförande till Sverige av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges biträdande av vissa internationella hälsovårdsbestämmelser, i vad propositionen avser sättet för bestridande av uppkommande kostnader;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1952/53 till mödrahjälp och mödrahjälpnsnämnderna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser vissa avskrivningar av nya kapitalinvesteringar;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av Hjälmarens och Kvismarens sjösänkingsbolag åvilande förpliktelser i fråga om underhåll av farled m. m. i Hjälmaren jämte i ämnet väckt motion;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Köping—Uttersberg—Riddarhyttans järnväg m. m.;

nr 166, i anledning av väckta motioner om ett investeringsanslag till ombyggnadsarbeten å blekingejärnvägarna;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacering för viss biträdespersonal m. m.;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorde framställningar rörande anslag för budgetåret 1952/53 till Finansdepartementet: Avlöningar och till Riksräkenskapsverket: Avlöningar jämte i förstnämnda ämne väckt motion;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Rut Edit Bergström m. fl.; och

nr 171, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1952/53 till personalvårdsverksamhet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner angående främjande av bostadsförsörjningen m. m.;

nr 49, i anledning av väckta motioner med förslag till förordning angående skatterestitution vid sparande åren 1952 och 1953;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Nederländerna för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet samt beträffande skatter å kvarlåtenskap; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 mom. och 60 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckta motioner med förslag till sparförordning;

nr 26, angående regleringen för budgetåret 1952/53 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande och tillsättande av lärartjänster i folkskolan i vissa särskilda fall, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, m. m.; och

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 11 och 13 kap. giftermålsbalken samt lag om höjning av vissa underhållsbidrag dels ock i ämnet väckt motion;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för ägo- och gränsbestämning å landsbygden; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av vissa prästerliga pensioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 38, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den lokala försöksverksamheten på jordbrukets område, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 39, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under senare delen av produktionsåret 1951/52 jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 40, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till vissa naturskyddsändamål.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 504, av herr *Persson Ola*, och herr *Öhman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1952/53, m. m.;

nr 505, av herr *Eskilsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; samt

nr 506, av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Björnberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.49 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 19 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Persson, Ola*, och herr *Öhman* väckta motionen, nr 504, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1952/53, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 505, av herr *Eskilsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; samt

nr 506, av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Björnberg*, i samma ämne.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 25 och 26 samt memorial nr 27, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 138—152 och 154—170 samt memorial nr 171, bevillningsutskottets betänkanden nr 48, 49, 54 och 55, bankoutskottets utlåtanden nr 25, 26 och 28, första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 25, 28 och 29, tredje lagutskottets utlåtanden nr 25 och 26 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 37—40.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets memorial nr 171 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden och bevillningsutskottets betänkande nr 49 sättas närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 25.

Anmälades och bordlades
utrikesutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1951 vid dess tredje ordinarie möte fattade beslut; ävensom

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillfällig begränsning av rätten till fri avskrivning å maskiner och andra inventarier vid inkomsttaxeringen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 507, av herr *Näslund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område;

nr 508, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1952/53, m. m.; och

nr 509, av herr *Bergvall* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1952/53, m. m.; och

nr 510, av herr *Bergvall* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.

Av dessa motioner hänvisades nr 507 till jordbruksutskottet samt nr 508 och 509 till bevillningsutskottet, varemot motionen nr 510 nu lades på bordet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.03 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.